66- KITÂBU FADÂILI'L-KUR'ÂN
1- Bâb: Vahyin Nüzulü Nasildir Ve Ilk Nazil Olan?
2- Bâb: Kur'ân, Kureys Lisâni Ile Ve Arab Lisâni Ile Nazil Oldu
3- Kur'ân'in Sahîfeler Içinde Toplanmasi Babi
4- Peygamberin Kâtibi Babi
5- Bâb:
6- Kur'ân'in Te'lîfi Babi
7- Bâb: Cibril Kur'ân'i Peygamberce Arzeder Idi
8- Peygamberin Sahâbîlerinden Meshur Olan Kur'ân Üstâdlari Babi
9- Fâtihatu'l-Kîtâb'in Fazîleti Babi
10- El-Bakara Sûresi'nin Fazîleti Babi
11- El-Kehf Sûresi'nin Fazîleti Babi
12- El-Feth Sûresi'nin Fazîleti Babi
13- "Kul Huve'llâhu Ahad" Sûresi'nin Fazileti Babi
14- El-Muavvizât Sûrelerinin Fazileti Babi
15- Kur'ân'in Okunmasi Sirasinda Es-Sekîne'nin Ve Meleklerin Inmesi Babi
16- Peygamber (S), Mushaf'in Iki Deffesî (Yânî Mushaf'i Iki Yanindan Ihata Eden Cildleri) Arasinda Bulunandan Baska Birsey Birakmadi Diyen Kimse Babi
17- Kur'ân'in Diger Sözlere Üstünlügü Babi
18- Azîz Ve Celîl Olan Allah'in Kitabiyle Vasiyyet Babi
19- Bâb: Kuitân'la Yetinmeyen Kimse Ve Yüce Allah'in Su Kavli:
20- Kisinin Kur'ân Sahibine Gibta Etmesi Babi
21- Bâb:
22- Mushaf'a Bakmaksizin Ezberden Kur'ân Okumak Babi
23- Kur'ân'in Ezber Edilip Ezberden Okunmasi Ve Ezberde Tutma Ahdinin Dâima Yenilenerek Te'kîd Edilip Durmasi Babi
24- Binek Üzerinde Kur'ân Okumak Babi
25- Kur'ân'i Çocuklara Ögretmek Babi
26- Kur'ân'i Unutmak; Bir Kimse "Ben Su Âyetleri Unuttum" Der Mi? Ve Yüce Allah'in'.
27- "El-Bakara Sûresi", "Sunun Sûresi" Ve "Sunun Sûresi" Demekte Bir Zarar Görmeyen Kimse Babi
28- Kiraatte Tertîl Ve Yüce Allah'in: "Kur'ân'i Tertîl Ile (Yâni Açik Açik, Tane Tane) Oku" (Ei- Muzzemmil: 4) Kavli Babi
30- Kiraatte Tercî' Babi
31- Kur'ân Okumakta Ses Güzelligi Babi
Dâvûd Peygamberin Ses Güzelligi Ile "Tercî"1 Ve "Evvâb" Ta'bîrlerine Âid Tefsir Özeti:
32- Baskasindan Kur'ân Dinlemeyi Seven Kimse Bâbî
33- Okutucu Olan Kimsenin Okuyucuya "Hasbuke(=Sana Yeter)1' Sözü Babi
34- Bâb: Kur'ân Ne Kadar Müddette Okunup Hatmedilir?
35- Kur'ân Okuma Esnasinda Aglamak Babi
36- Kur'ân Okumasi Ile Gösteris Yapan Yâhud Kur'ân'la Yiyicilik Etmek Isteyen Yâhud Da Kur'ân'i Âlet Ederek Yalan Ve Fâcirlikle Haksizlik Yapan Kimseler(In Günâhi) Babi

37- Bâb: Kur'ân Üzerinde Kalbleriniz Birlestikçe Kur'ân Okuyunuz

Rahman ve Rahîm olan Allah'in ismiyle

66- KITÂBU FADÂILI'L-KUR'ÂN

(Kur'ânhn Faziletleri Kitabi) [1]

1- Bâb: Vahyin Nüzulü Nasildir Ve Ilk Nazil Olan?

Ibn Abbâs:
"el-Muheymin" (ei-Mâide: si), "el-Emîn" demektir; Kur'ân, kendinden önceki herbir kitâb üzerine emindir, demistir [2].

1-.....Efaû Seleme söyle dedi: Bana Âise ile Ibn Abbâs haber verip söyle dediler: Peygamber (S), kendisine Kur'ân indirilir oldugu hâlde on sene Mekke'de, on sene de Medine'de ikaamet etti [3].

2-.....Mu'temir bize tahdîs edip söyle dedi: Ben babamdan isittim Ebû Usmân söyle demistir: Bana haber verildi ki, Cibrîl aleyhi's-selâm Peygamber'e gelmisti. Bu sirada Peygamber'in yaninda (ka-dinlarindan) Ümmü Seleme bulunuyordu. Cibrîl, Peygamber'le konusmaya basladi. (Sonra kalkip gitti.) Peygamber (S) Ümmü Seleme'-
ye:
— "Bu kimdir?" diye sordu, yâhud kendi dedigi gibi bir sual sordu.
Ümmü Seleme:
— Bu Dihye'dir, dedi. Ümmü Seleme yine söyle dedi:
— Allah'a yemîn ederim ki, Peygamber'in Cibrîl haberini sahâ-bîlerine haber vermek üzere îrâd ettigi hutbesini isitinceye kadar ben Cibril'i, baska degil, muhakkak Dihye sandim.
(Râvî:) Ümmü Seleme ya böyle yâhud kendi dedigi gibi bir söz söyledi, dedi.
Babam söyle dedi: Ben Ebû Usmân'a:
— Sen bu hadîsi kimden isittin? diye sordum. O:
— Usâmetu'bnu Zeyd'den, dedi [4]

3-.....Ebû Hureyre (R) söyle dedi: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Peygamberlerden hiçbir peygamber yoktur ki, ona mucizelerden (kendi zamanlarindaki) insanlarin inandiklari kadar verilmis olmasin. Mu'cize olarak bana verilen ise, ancak Allah'in bana vah-yettigidir. Bunun için kiyamet gününde ben, peygamberlerin en çok tâbi'i bulunani olacagimi ümîd ederim"[5].

4-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle haber verdi: Yüce Allah, Rasûlü'nün üzerine vefatindan evvele kadar arka arkaya vahy indirdi.

[6]

Hattâ O'nu, vahy en çok oldugu zaman vefat ettirdi. Bundan sonra Rasûlullah (S) vefat etti .

5-.....Esved ibn Kays demistir ki, Cundeb ibn Sufyân(R)'dan isittim, söyle dedi: Rasûlullah (S) rahatsizlandi. Bir kadin geldi:
— Yâ Muhammedi Ben umarim ki seytânin Seni birakmis olsun. Görüyorum ki, bir gece yâhud iki gecedir Sana yaklasmadi, dedi.
Bunun üzerine Aziz ve Celîl olan Allah "Ve'd-duhâ vel-leyli izâ secâ mâ veddeake Rabbuke ve mâ kala" sûresini indirdi [7].

2- Bâb: Kur'ân, Kureys Lisâni Ile Ve Arab Lisâni Ile Nazil Oldu

Bu, birçok âyetlerde "Kur'ânen Arabiyyen", "Bilisânin Arabiyyin mübînin" seklinde sarîh olarak beyân edilmistir [8].

6-.....Enesibn Mâlik haber verip söyle dedi: Usmân, Zeydibn Sabit, Saîd ibnu'1-Âs, Abdullah ibniTz-Zubeyr ve Abdurrahmân ibnu'l-Hâris ibn Hisâm'a sûreleri Mushaflara nakletmelerini emretti ve o istinsah hey'etindeki son üç kisiye hitaben:
— Sizler ve Zeyd ibn Sabit, Kur'ân'in Arabça lügatlerinden herhangi Arabça bir lügatte ihtilâf ettiginiz zaman, o lügati Kureys lisâ-niyle yaziniz. Çünkü Kur'ân, Kureys kabilesinin dili ile indirildi, dedi.
Onlar da böyle yaptilar [9].

7-.....Atâ ibn Ebî Rebâh söyle dedi: Bana Safvân ibn Ebî Ya'Iâ ibn Umeyye söyle haber verdi:
— Ya'lâ, keski ben Rasûlullah'i, üzerine vahy indirildigi sirada göreydim, der dururdu.
Nihayet Peygamber (S) Ci'râne'de bulundugu zaman, üzerinde bir kumas kendisini gölgelendirmis ve yaninda da sahâbîlerinden birtakim insanlar bulundugu sirada, güzel koku sürünmüs bir kimse yanina çikageldi. Ve:
— Yâ Rasûlallah! Güzel koku süründükten sonra bir cübbe içinde umre için ihrama giren kimse hakkinda ne dersiniz? diye sordu.
Peygamber, bir müddet bakti. Akabinde kendisine vahy geldi. Bunun üzerine Umer, Ya'lâ'ya "Gel" diye isaret etti. Ya'lâ geldi ve basini, Peygamber'i örtmekte olan örtünün içine soktu. Peygamber'i yüzü kizarmis, uyuyan kimsenin gidip gelen nefesi gibi horulduyor vaziyette gördü. Peygamber'in hâli bir müddet böyle devam etti. Sonra Peygamber'den bu hâl siyrildi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Biraz evvel umreden bana suâl soran kimse nerede?" diye sordu.
Hemen o suâli soran kimse arandi ve bulunup Peygamber'in yanina getirildi. Peygamber:
— "Sendeki kokuya gelince, onu üç kerre yika, üzerindeki cüb-beye gelince, onu da çikar, sonra haccinda yapmakta oldugun fiilleri umrende de yap" buyurdu [10].

3- Kur'ân'in Sahîfeler Içinde Toplanmasi Babi [11]

8-.....Zeyd ibn Sabit söyle demistir: Ebû Bekr Yemâme'de sehîd olanlarin ölümünü müteâkib haber yollayip beni çagirdi. Yaninda Umer ibn Hattâb da bulunuyordu. Ebû Bekr bana su sözleri söyledi: Umer bana geldi ve:
— Yemâme gününün siddetli harbinde Kur'ân hafizlarindan birçogu sehîd oldu. Ben diger harb sahalarinda da harbin siddetli olup Kur'ân hafizlarinin sehîd edilmelerinden, bu sebeble de Kur'ân'dan büyükçe bir kismin zayi' olup gitmesinden endîse ediyorum. Binâenaleyh ben senin, Kur'ân'in kitâb hâlinde toplanmasini emretmeni düsünüyorum, dedi.
Ben Umer'e:
— Rasûlullah'in yapmadigi bir isi nasil yaparsin? dedim. Umer:
— Vallahi bu hayirdir, dedi, ve bana müracaatta devam etti. Nihayet Allah benim gögsümü bu isi için açti ve ben de Umer'in
düsündügü bu iste onun gibi düsündüm.
Zeyd dedi ki: Bu sözlerden sonra Ebû Bekr, bana hitaben sunlari söyledi:
— Sen genç ve akilli bir erkeksin, biz seni hiçbir kusurla ittihâm etmiyoruz. Sen Rasûlullah için vahyi yaziyordun. Binâenaleyh sen Kur'ân'i tetebbu' et ve onu bir araya topla!
Zeyd buna karsi: Vallahi eger bana daglardan bir dagin nakledilmesini teklîf etmis olsalardi, o is benim üzerime, bana emrettigi bu Kur'ân'i toplama isinden daha agir olmazdi, dedi.
Zeyd dedi ki: Ben:
— Sizler, Rasûlullah'in yapmadigi bir isi nasil yapiyorsunuz? dedim.
Ebû Bekr:
— Allah'a yemîn ederim ki, bu hayirli bir istir, dedi.
Ve Ebû Bekr bana müracaatta devam etti. Nihayet Allah, Ebû Bekr'le Umer'in akillarini yatirdigi ve gögüslerini ferahlandirdigi bu ise, benim de aklimi açti ve gönlümü ferahlandirdi. Bunun üzerine ben de Kur'ân'in ardina düsüp geregi gibi arastirdim ve onu yazili bulundugu hurma dallarindan, ince tas levhalardan ve hafizlarin ezberlerinden topladim. Nihayet et-Tevbe Sûresi'nin sonunu Ebû Hu-zeyme el-Ensârî'nin yaninda buldum. O âyeti ondan baska kimsenin yaninda bulmadim. Bu âyet, "Le kad câekum rasûlun min enfusi-kum azîzun aleyhi mâ anutum.,." sözlerinden Berâe Sûresi'nin sonuna kadar devam eden âyetti [12]. Neticede toplanan bu sahîfeler, tâ Allah kendisini vefat ettirinceye kadar Ebû Bekr'in yaninda bulundu. Sonra hayâti müddetince Umer'in yaninda kaldi. Bundan sonra Umer'in kizi Hafsa'nin yaninda kaldi [13].

9-.....Ibn Sihâb söyle tahdîs etti: Ona da Enes ibn Mâlik söyle tahdîs etmistir: Ermenistan fethinde Suriyeliler'le, Azrebîcân fethinde de Iraklilar'la birlikte harb eden Huzeyfetu'bnu'I-Yemân, bunlarin Kur'ân'i çesitli sekillerde okumalarinin kendisine verdigi endîse üzerine Usmân'm yanina geldi ve ona:
— Ey Mü'minlerin Emîri, sen, Kur'ân'i okumakta Yahûdîler'le Hnstiyanlar'in kendi kitâblarini okumakta ugradiklari ayriliga benzer bir ihtilâfa düsmeden evvel bu ümmete yetis, bu isin icâbina bak, dedi.
Bunun üzerine Usmân, Hafsa'ya haber gönderip:
— Bize Kur'ân'm yazili oldugu sahîfeleri gönder de, biz sûreleri Mushaflara nakledelim, sonra da o

sahîfeleri tekrar sana iade edelim, dedi.
Bunun üzerine Hafsa muhafaza ettigi Kur'ân'i Usmân'a gönderdi. Usmân da Zeyd ibn Sabit, Abdullah ibnu'z-Zubeyr, Saîd ibnu'l-Âs ve Abdurrahmân ibnu'l-Hâris ibn Hisâm'dan kurulu istinsah hey'-etine emir verdi. Onlar da bu asil nüshadaki sûreleri Mushaflara istinsah edip naklettiler. Usmân bu istinsah isinin basinda, Zeyd'in Medîneli olmasi yüzünden Kureysli olan üç kisiye hitaben:
— Sizler Zeyd ibn Sabit ile Kur'ân'dan herhangi birseyde ihtilâf ettiginiz zaman, Kur'ân'i Kureys lisâni ile yaziniz. Çünkü Kur'ân, Ku-reys lisâni ile nazil olmustur, dedi [14].
Onlar da iste böyle yaptilar, nihayet sahîfeleri Mushaflara istinsah edip naklettikleri zaman, Usmân asil sahîfeleri tekrar Hafsa'ya iade etti.
Hey'et ferdlerinin istinsah ettikleri Mushaflar'dan birer Mushaf'i da her tarafa gönderdi. Bu gönderdigi (resmî) Mushaflar'in disinda kalan ve içinde Kur'ân yazili bulunan her sahîfenin yâhud mushafin da yakilmasini emretti [15].
Ibn Sihâb söyle dedi: Bana Zeyd ibn Sâbit'in oglu Harîce haber verdi: O, babasi Zeyd ibn Sâbit'ten söyle dedigini isitmistir: Mushaf'i istinsah ettigimiz sirada ben el-Ahzâb Sûresi'nden bir âyeti kaybettin^ Hâlbuki ben Rasûlullah'm o âyeti okumakta oldugunu isitir dururdum. (Böyle iken ben o âyeti yazili olarak bulamamistim.) O âyeti siddetle arastirdik. Nihayet onu Huzeymetu'bnu Sabit el-EnsârîJnin yaninda (yazili) bulduk. En sonu onu da (hey'etin karariyle) Mushaf'taki kendi sûresine kattik. O âyet sudur:
"Mü 'minlerin içinde Allah 'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var. îste onlardan kimi adadigini ödedi, kimi de (bunu) bekliyor. Onlar hiçbir suretle (ahidlenni) degistirmediler"(e\-Ahzâb. 21) [16].

4- Peygamberin Kâtibi Babi [17]

10-.....Ubeyd ibnu's-Sebbâk söyle dedi: Zeyd ibn Sabit söyle dedi: Ebû Bekr bana haber gönderip çagirdi da:
— Sen, Rasûlullah (S) için vahyi yaziyordun. Binâenaleyh sen Kur'ân'in ardina düsüp geregi gibi arastir, dedi.
Bunun üzerine ben de Kur'ân*m ardina düsüp geregi gibi arastirdim. Nihayet et-Tevbe Sûresi'nin sonundaki iki âyeti Ebû Huzey-me el-Ensârî'nin yaninda buldum, onlari ondan baska bir kimsenin yaninda (yazili olarak) bulamadim. O iki âyet sunlardir: "And olsun» size kendinizden öyle bir peygamber gelmistir ki, sizin sikintiya ugramaniz ona çok agir ve güç gelir. Üstünüze çok düskündür. Mü '-minleri cidden esirgeyicidir, bagislayicidir o. (Sana îmân etmekten) yüz çevirirlerse de ki: Bana Allah yeter. O'ndan baska hiçbir tanri yok. Ben ancak O'na güvenip dayandim. O, büyük Arshn sahibidir" (et-Tevbe: 128-129) [18].

11-..... el-Berâ söyle dedi: "Lâ yestevVl-kaaidune minel mü'minîne vel-mucâhidünefîsebîlVllâhi..." (en-Nisâ: 95) âyeti nazil oldugu zaman Peygamber (S):

— "Bana Zeyd'i çagir, levha, divit ve kürek kemigi -yâhud: kürek kemigi ve divit- getirsin" buyurdu.
Sonra:
— "Yaz: Lâ yestevVl-kaaidun..." buyurdu. Peygamber'in sirtinin arkasinda, a'mâ olan Amr ibnu Ümmi
Mektûm vardi. O:
— Yâ Rasûlallah! Ben gözleri zarara ugramis bir kimseyim, binâenaleyh bana ne emredersin? dedi.
Akabinde bu âyetin yerinde: "Lâ yestevVl-kaaidune mine'l-mü 'minine fî sebili'ilâhi gayru ulVd-darari... "(en-Nisâ: 95) nazil oldu [19].

5- Bâb:

"Kur'ân yedi harf üzere indirildi"

12-.....Ibn Sihâb söyle dedi: Bana Abdullah'in oglu Ubeydullah tahdîs etti. Ona da Abdullah ibn Abbâs söyle tahdîs etmistir: Rasû-lullah (S) söyle buyurmustur: "Cibril bana Kur'ân'/ bir okunus üzerine okuttu. Ben ona müracaat ettim ve durmadan bunun artmasini isterdim. O da bana artirirdi. Nihayet yedi türlü okunusa eristi (yânî yedi türlü okunusu geçmeyip orada durdu)" [20].

13-.....Ibn Sihâb dedi ki: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr tahdîs etti. Ona da Misver ibn Mahrame ile Abdurrahmân ibn Abd el-Kaarî tahdîs etmislerdir. Onlar da Umer ibnu'l-Hattâb söyle derken isitmis-lerdir; Ben Rasûlullah'in sagliginda (namazda) Hisâm ibn Hakîm'i el-Furkaan Sûresi'ni okurken isittim. Ve onun okuyusuna kulak tutup dinledim. Bir de baktim ki, Hisârn bu sûreyi Rasûlullah'in bana okutmadigi birtakim lehçelerle okuyor. Az kaldi namazin içinde onun üzerine atilacaktim. Fakat selâm verinceye kadar güçlükle sabrettim. (Selâm verince kaçirmamak için) hemen ridâsim gögsünün üzerinde toplayip:
— Senden isitmis oldugum bu sûreyi sana kim okuttu? dedim. Hisâm:
— Onu bana Rasûlullah okuttu, dedi.
— Yalan söyledin. Çünkü Rasûlullah bu sûreyi bana, senin okudugundan baska bir lehçe ile okutmustur, dedim.
Ve onu yakasindan tutarak Rasûlullah'a götürdüm.
— Yâ Rasûlallah! Sunun el-Furkaan Sûresi'ni, Sen'in o sûreyi bana okutmadigin birtakim lehçeler üzerine okurken isittim, dedim.
Rasûlullah (S) bana:
— "Hisâm'in yakasini birak" buyurdu. Ona da:
— "Yâ Hisâm, oku!" diye emretti.
O da, kendisini okurken isitmis oldugum kiraati Rasûlullah'a karsi okudu. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Bu sûre böyle indirildi" buyuruldu. Bundan sonra:
— "Yâ Umer, sen de oku!" diye emretti.
Ben de vaktiyle bana okutmus oldugu okuyusla okudum. Bana da:

— "Bu sûre böyle indirildi. Sübhesiz bu Kur'ân yedi harf (yedi lügat ve yedi lehçe) üzerine indirilmistir. Bunlardan hangisi kolayiniza gelirse, onu okuyunuz" buyurdu [21].

6- Kur'ân'in Te'lîfi Babi [22]

14-.....Ibn Cureyc haber verip söyle dedi: Bana Yûsuf ibn Mâ"hek haber verip söyle dedi: Ben Mü'minlerin annesi Âise'nin yaninda idim. Derken onun yanina Irakli bir kimse çikageldi de:
— Kefenin hangisi daha hayirlidir? dedi. Âise:
— Yazik sana! (Artik ölümünden sonra hislerin bâtil oldugu için) sana hangi sey zarar verebilir ki? dedi.
Bu sefer o Irakli zât:
— Ey mü'minlerin annesi, bana kendi Mushaf'ini göster, dedi. Âise:
— Niçin? diye sordu. O zât:
— Ben ümîd ederim ki, Kur'ân'i senin Mushaf'ina göre te'lîf ederim. Çünkü Kur'ân te'lîf edilmis olmayarak okunuyor, dedi.
Âise:
— Diger sûrenin kiraatinden evvel Kur'ân'in hangi sûresini okumus olsan sana ne zarar verir ki? Kur'ân'dan ilk nazil olan Mufas-sal'dan, içinde cennet ve ates zikrolunan bir sûredir. Nihayet insanlar Islâm'a döndükleri zaman, halâl ve haram nazil oldu. Sayet ilk evvel "Sarab içmeyin " yasagi inseydi, insanlar elbette: Biz ebeden sarâbi birakmayiz, derlerdi. Ve sayet yine ilk evvel "Zina etmeyin" yasagi inmis olsaydi, insanlar muhakkak: Biz zinayi ebeden birakmayiz, di-yeceklerdi. Yeminle söylüyorum ki, ben henüz oyun oynayan bir kiz çocugu iken Mekke'de Muhammed'e: "BeVVs-sâatu meviduhum ve's-sâatu edhâ ve emerru=Daha dogrusu onlara va *d olunan asil vakit, o saattir. O saat daha belâli ve daha acidir"(ei-Kamer: 46) inmistir, el-Bakara ile en-Nisâ Sûreleri ancak ben Peygamber'in yamndayken inmislerdir, dedi.
Râvî dedi ki: Bundan sonra Âise, o Irakli için Mushaf'i meydana çikardi ve o sahsa sûrenin -bir rivayette: Sûrelerin- âyetlerini imlâ ettirip yazdirdi [23].

15-.....Ebû Ishâk dedi ki: Ben Yezîd oglu Abdurrahmân'dan isittim, o söyle dedi: Ben Ibn Mes'ûd'dan isittim, o, Benû Israîl (yânî el-Isrâ), el-Kehf, Meryem, Tâhâ ve el-Enbiyâ Sûreleri hakkinda, bu sûreler ilk atiklerdendirler, bunlar kadîm sûrelerdendirler, diyordu [24].

16-.....el-Berâ (R): Ben "Sebbih isme Rabbike'UaHâ"sûresini, Peygamber'in Medine'ye gelmesinden evvel ögrendim, dedi [25].

17-.....Sakîk söyle dedi: Abdullah (ibnMes'ûd): Ben Peygamber'in herbir rek'atte ikiser ikiser okumak âdetinde oldugu uzunluk ve kisalikça birbirine yakin bulunan sûreleri kat'î olarak bilmisim-dir, dedi. Müteakiben Abdullah oturdugu yerden kalkti, odasina girdi, beraberinde Alkame de girdi. Sonra Alkame disariya çikti. Biz hemen Alkame'ye bu sûreleri sorduk. Alkame:

— Ibn Mes'ûd'un te'lîfi üzere el-Mufassal'm evvelinden yirmi sûredir. Onlarin sonuncusu "Hâmîmler"dir, "//d. Mim. ed-Duhân" ve "Amme yetesâelûn", dedi [26].

7- Bâb: Cibril Kur'ân'i Peygamberce Arzeder Idi

Mesrûk, Aise'den; o da Fâtima aleyhi's-selâm'dan söyle demistir: Peygamber (S) bana gizlice söyle söyledi: "Her sene Cibril, Kur'ân'i benimle bir kerre mukaabele ederdi. Bu sene iki defa mukaabele eyledi. Öyle saniyorum ki, ecelim yaklasmistir" [27].

18-.....Ibn Abbâs (R) söyle dedi: Peygamber (S) hayirda insanlarin en cömerdi idi. En cömerd oldugu zaman da ramazân ayinda idi. Çünkü ramazân ayi çikincaya kadar Cibril her gece O'nunla mulâkî olur, Rasûlullah da Kur'ân'i Cibril'e arzeder idi. Iste bundan dolayi Cibril, Peygamber'e kavustugu zaman, Peygamber hayirda, esmesi maniaya ugramayan rüzgârdan daha cömerd olurdu [28].

19-.....Ebû Hureyre söyle dedi: Cibril, Peygamber'e Kur'ân'i her sene bir defa arzederdi. Peygamber'in vefat ettigi yil içinde O'na iki defa arzetti. Peygamber her sene on gün i'tikâf ederdi. Ruhunun kabzolundugu yilda ise yirmi gün i'tikâf etti [29].

8- Peygamberin Sahâbîlerinden Meshur Olan Kur'ân Üstâdlari Babi [30]

20-.....Mesrûk'tan: Abdullah ibn Amr, Abdullah ibn Mes'ûd'u zikretti de:
— Ben Abdullah ibn Mes'ûd'u sevmekte devam edecegim; Peygamber^)'den: "Kur'ân'i su dört kimseden aliniz: Abdullah ibn Mes'ûd'dan, Sâlim'den, Muâzibn Cebel'den ve Ubeyy ibn Ka'b'dan" derken isittim, dedi [31].

21-.....Sakîk ibn Seleme tahdîs edip söyle dedi: Bize Abdullah ibn Mes'ûd bir hutbe îrâd etti de söyle dedi: Allah'a yeminle söyItiyorum ki, ben Rasülullah'in agzindan yetmis küsur sûre almisimdir. Yine Allah'a yeminle söylüyorum ki, Peygamber'in sahâbîleri, benim onlarin en hayirlisi olmadigim hâlde Allah'in Kitâbi'm en iyi bilenlerinden oldugumu muhakkak bilmislerdir.
Sakîk dedi ki: Ben topluluk içindeki dâirelerde oturdum da ne söylüyorlar diye dinliyordum. Ibn Mes'ûd'un sözünün gayrisini söyleyen bir tek reddedici isitmedim.

22-.....Alkame söyle dedi: Biz Himis'ta bulunuyorduk. Ibn Mes'ûd Yûsuf Sûresi'ni okudu. Bir kimse:
— Sûre böyle nazil olmadi, dedi. Ibn Mes'ûd:
— Ben Rasûlullah'in huzurunda okudum da O bana "Güzel okudun" buyurdu, dedi.
Ve o sahista sarâb kokusu buldu. Bunun üzerine:

— Sen Allah'in Kitâbi'ni yalanlamakla sarâb içmeyi bir araya mi topluyorsun? dedi ve o sahsa sarâb içme cezasi uyguladi.

23-..... Mesrûk, söyle dedi: Abdullah (R) söyle dedi:
— Kendisinden baska ilâh olmayan Allah'a yemîn ile söylüyorum, Allah'in Kitâbi'ndan hiçbir sûre inmedi ki, ben onun nerede indirildigini bilir olmayayim; yine Allah'in Kitâbi'ndan hiçbir âyet indirilmedi ki, ben onun ne hakkinda indirildigini bilir olmayayim.
Eger Allah'in Kitâbi'ni benden daha iyi bilir, kendisine develerin ulastirabilecegi bir kimsenin mevcûd oldugunu bileydim, muhakkak biner, ona giderdim [32].

24-.....Katâde tahdîs edip söyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'e:
— Peygamber(S)'in zamaninda Kur'ân'i cem' edenler kimlerdir? diye sordum.
Enes:
— Dört kisidir; hepsi de Ensâr'dandir: Ubeyy ibn Ka'b, Muâz ibn Cebel, Zeyd ibn Sabit ve Ebû Zeyd, dedi.
Bu hadîsi el-Fadl, Hüseyin ibn Vâkit'tan; o da Sumâme'den; o da Enes'ten isnâdiyle rivayet etmesinde Hafs ibn Umer'e mutâbaat eylemistir.

25-.....Enes söyle dedi: Peygamber (S) vefat etti. Kur'ân'i su dört kisiden baskasi toplamadi: Ebu'd-Derdâ, Muâz ibn Cebel, Zeyd ibn Sabit ve Ebû Zeyd.
Enes: Ve biz, bu Ebû Zeyd'e vâris olduk, dedi (Çünkü bu Ebû Zeyd, Enes'in amcasi idi ve zürriyet birakmamisti) [33].

26-..... Ibn Abbâs dedi ki: Umer söyle dedi: Alî bizim en iyi hüküm verenimizdir; Ubeyy de bizim en iyi okuyanimizdir. Bizler ise,
Ubeyy: "Ben onu Rasûlullah'in agzindan aldim, binâenaleyh ben hiçbir neshedici seyden dolayi Rasûlullah'tan almis oldugum okuyusu terketmem" der oldugu hâlde, Ubeyy'in kavlinden bir kismini muhakkak terketmekteyiz. Ubeyy: Yüce Allah söyle buyurdu: "Mâ nen-sah min âyetin ev nense'hâ ne'ti bi-hayrin minhâ ev mw//7iâ"(ei-Bakara: 106), seklinde okurdu [34].

9- Fâtihatu'l-Kîtâb'in Fazîleti Babi

27-.....Ebû Saîd ibnu'l-Muallâ söyle dedi: Ben Mescid'de namaz kiliyordum. Peygamber (S) beni çagirdi. Ben de O'na icabet etmedim. (Namazdan sonra vardigimda:)
— Yâ Rasûlallah, ben namaz kiliyordum, diye özür beyân ettim. Rasûlullah:
— "Kur'ân'da Allah: Ey îmân edenler, sizi, size hayât verecek seylere da'vet ettigi zaman Allah 'a ve Rasûlü 'ne icabet edin... (ei-Enfâi: 24) buyurmadi mi?" dedi.
Sonra Rasûlullah bana;
— "Haberin olsun, sen mescidden çikmadan evvel ben sana muhakkak Kur'ân'daki en büyük sûreyi ögretecegim" buyurdu.

Sonra elimi tuttu. Mescidden çikmak istedigimiz zaman ben:
— Yâ Rasûlallah, Sen bana "Muhakkak sana Kur'ân'daki en büyük sûreyi ögretecegim" demistin, dedim.
Rasûlullah (S):
— "O sûre el-Hamdu ÜllâhiRabbVl-âlemîn'dir ki, namazlarda tekrar olunan yedi âyet ve bana verilen azîm Kur'ân 'dir" buyurdu [35].

28-.....Ebû Saîd Hudrî söyle dedi: Biz, bize âid bir yolculukta bulunuyorduk. Derken bir yerde konakladik. Akabinde bir kiz geldi ve:
— Kabilenin büyügü (bir akreb tarafindan) sokulmustur. Erlerimiz yanimizda yoklardir. Binâenaleyh sizlerden bir ilâç yapici var midir? dedi.
O kizm beraberinde bir adam kalkti. Biz onu rukye yapar olarak bilmiyorduk. O kimse, o sokulmus olan kimseye rukye yapti. Sokulmus olan kimse derhâl iyilesti. Ve bizden giden o kimse için otuz koyun verilmesini emretti. Ve bizlere de süt içirdi. Bizden olan kimse bize dönünce ona:
— Sen rukyeyi güzel yapar miydin yâhud sen rukye yaparrmy-
din? dedik. O:
— Hayir yapmazdim. Ben ona Ümmü'l-Kitâb'i okumaktan baska bir rukye yapmadim, dedi.
Biz kendi kendimize;
— Biz gelinceye yâhud Peygamber'e bu olan isleri arzedip so-runcaya kadar hiçbirsey ihdas etmeyin, bildirmeyin, dedik.
Nihayet Medine'ye geldigimizde bunu Peygamber(S)'e zikrettik.
— "Fatiha Sûresi'nin bu kadar müessir bir duâ oldugunu ona ögreten nedir?" dedi.
Sonra seriyye halkina:
— "Simdi sürüyü taksim edin, benim için de bir pay ayirin" buyurdu.
Ebû Ma'mer de söyle dedi: Bize Abdu'l-Vâris tahdîs etti. Bize Hisâm tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Sîrîn tahdîs etti. Bana Ma'-bed ibn Sîrîn, Ebû Saîd Hudrî'den bunu tahdîs etti [36].

10- El-Bakara Sûresi'nin Fazîleti Babi

29-.....Ebû Mes'ûd(R)'dan: Peygamber (S): "Her kim bir gecede iki âyeti okursa..." buyurdu. H

30-.....Ebû Mes'ûd (R) söyle dedi: Peygamber (S): "Her kim bir gecede el-Bakara Sûresi'nin sonundan iki âyeti okursa, artik ona o gece (ibâdet etmek, o gece âfetlerden ve seytân serrlerinden emîn olmak üzere) kifayet eder" buyurdu [37].

31- Ve Usmân ibnu'l-Heysem söyle dedi: Bize Avf, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. O söyle demistir: Rasûlullah (S) beni ramazân zekâtini muhafazaya tevkil etti. Bir gece bana birisi geldi. Sadaka hurmasindan avuçlamaya basladi. Ben onu yakaladim ve:
— Seni muhakkak Rasûlullah'in huzuruna çikaracagim, dedim. Ebû Hureyre, hadîsi yukarida geçtigi gibi anlatti (Hadîs, Kitâbu'l- Vekâle'de mufassalan geçti). Nihayet o kimse:

— Yatagina (uyumaya) girdiginde "Âyete'l-Kursî"yi bitirinceye kadar oku! (Sabaha kadar) seninle beraber Allah tarafindan bir muhafiz bulunmakta devam eder. Sabaha girinceye kadar sana seytân da yaklasamaz, dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "O, çok yalanci oldugu hâlde, bu sefer sana dogru söylemis, îste o (insan suretinde) bir seytândir" buyurdu [38].

11- El-Kehf Sûresi'nin Fazîleti Babi

32-.....el-Berâ söyle dedi: (Sahâbîlerden) bir kimse el-Kehf Sûresi'ni okuyordu. Yambasinda da iki uzun iple baglanmis olan at vardi. Ati bir bulut ihata etti ve gittikçe yaklasmaga ve yaklasmaga basladi. Bundan dolayi at da ürkmege basladi. Sabaha erisince o kimse Peygamber(S)'e geldi ve bunu kendisine zikretti. Peygamber (S):
— "Bulut gibi görünen sey, sekînettir. Kur'ân 'i tebcil için inmistir" buyurdu [39].

12- El-Feth Sûresi'nin Fazîleti Babi

33-.....Umer ibn Hattâb'in kölesi Eslem söyle dedi: Rasûlullah (S) seferlerinin birinde (Hudeybiye dönüsünde) yoluna devam ediyordu. Umer ibn Hattâb da geceleyin O'nunla beraber gidiyordu. Bu sirada Umer, Rasûlullah'a birsey sordu. Fakat Rasûlullah (vahy ile mesgul bulundugundan) Umer'e cevâb vermedi. Umer sonra yine sordu. Rasûiullah yine cevâb vermedi. Umer (Rasûlullah isitmedi sanarak) bir daha sordu. Rasûlullah yine cevâb vermedi. Bunun üzerine Umer kendi kendine:
— Ey Umer, anan seni kaybetsin (de yok olasin)! Bak üç kerre Rasûlullah'a sorguda israr ettin de, bunlarin hepsine Rasûlullah cevâb vermedi, dedi.
Umer dedi ki: Bunun üzerine devemi sürdüm. Hakkimda (tev-bîh olarak) Kur'ân inmesinden korktum da kaafilenin önüne geçtim. Fakat çok geçmedi, bir çagiricinin çagirmasini isittim. Ve (kendi kendime):
— Simdi hakkimda Kur'ân inmis olmasindan hakîkaten korktum, dedim.
(Bu korku içinde) Rasûlullah'a geldim ve selâm verdim. Rasûlullah (sevinç içinde) bana:
— ' 'Bu gece bana bir sûre indirildi ki, o sûre bana, üstüne günes dogan herseyden muhakkak daha sevimlidir" buyurdu.
Sonra: "Innâfetehnâlekefethanmubînâ... ~ Biz senin istikbâlin için parlak bir fetih ve zafer (kapisini) açtik..." âyetini okudu [40].

13- "Kul Huve'llâhu Ahad" Sûresi'nin Fazileti Babi

Bu konuda Amre, Âise'den; o da Peygamber(S)'den senedi ile gelen hadîs de vardir [41].

34-.....Ebû Saîd Hudrî söyle demistir: Bir kisi, diger bir kisinin bütün gece tekrar tekrar "Kul

huveHlâhu ahad" Sûresi'ni okudugunu isitti. Sabah olunca Rasûlullah'a geldi ve o diger kisinin sâdece bu sûreyi okumasini azimsayarak, bunu Rasûlullah'a zikretti. Rasûlullah (S) da cevaben:
— "Hayâtim elinde olan Allah 'a yemîn ederim ki> bu sûreyi okumak, elbette bütün Kur'ân'in üçte birine denk olur" buyurdu.

Ve râvî Ebû Ma'mer yine Ebî Saîd'e varan diger bir rivayette sunu ziyâde etti [42]: Ebû Saîd söyle dedi: Bana kardesim Katâde-tu'bnu'n-Nu'mân haber verip söyle dedi: Bir kimse Peygamber zamaninda seher vaktinde kalkip "Kul huve'llâhu ahad" Sûresi'ni okur, onun üzerine baskasini ziyâde etmezdi. Biz sabaha dâhil oldugumuz zaman bir kimse Peygamber'e geldi. Hadîsin bundan sonrasi yukari-ki hadîsin sevki gibidir [43].

35-.....Ebû Saîd Hudrî söyle dedi: Peygamber (S) sahâbîlerine hitaben:
— "Sizden herhangi biriniz bir gecede Kur'ân 'in üçte birini okumaktan âciz olur mu?" diye sordu.
Bu teklîf sahâbîlere güç geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Bizim hangimiz buna takat yetirir? dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Allâhu'I-vâhidu's-samedu sûresi, Kur'ân'in üçte birisidir" buyurdu [44]..
Firabrî söyle dedi: Ben, Ebû Abdillah el-Buhârî'nin varrâki olan Ebû Ca'fer Muhammed ibn Ebî Hatim'den isittim, o söyle diyordu: Ebû Abdillah el-Buhârî; Bu hadîs, Ibrâhîm en-Nahaî'den; o da Ebû Saîd'den insadiyle mürsel'dir (yânî munkati'dir); ed-Dahhâk el-Mesrikî'den; o da Ibn Saîd'den senediyle ise müsned'dir (yânî muttasil'dir), dedi [45].

14- El-Muavvizât Sûrelerinin Fazileti Babi

36-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) bir rahatsizlik duydugu zaman kendi üzerine Muavvize (=Sigindinci) sûrelerini okur, nefes ederdi. Hastaligi siddetlendigi zaman O'na ben okur ve O'nun elinin bereketini ümîd ederek, kendi eliyle O'na meshederdim [46].

37-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S) her gece yatagina geldigi zaman iki elini birlestirir, sonra bunlara nefes ederdi. Söyle ki: Iki eline "Kul huve'llâhu ahad", "Kul eûzu bi-Rabbi'l-felâk" ve ' 'Kul eûzu bi Rabbi 'n-nâs" sûrelerini okur (ellerine nefes eder), sonra bunlarla vücûdundan yetisebildigi yerlere sivazlardi. Elleriyle sivazlamaya basi ve yüzü üzerinden baslar, vücûdunun ön kismim da sivazlardi. Bu okuyup nefes ederek vücûdunu meshetmeyi üç defa tekrarlardi [47].

15- Kur'ân'in Okunmasi Sirasinda Es-Sekîne'nin Ve Meleklerin Inmesi Babi

38-.....Useyd ibn Hudayr (R) söyle dedi: Bir kerre Useyd gece vakti el-Bakara Sûresi'ni okuyordu. Ati da yaninda baglanmisti. Kur'ân'i okuyorken birden at deprenmeye basladi. Useyd sustu. O susunca at da sâkinlesti. Useyd tekrar okumaga basladi. At yine sahlandi. Useyd sustu, at da sâkinlesti. Bundan sonra Useyd bir daha okumaga basladi, at yine hirçmlasti. Useyd de artik

vazgeçti. Useyd'in oglu Yahya ise ata yakin bir yerde (yatmakta) idi. Atin çocuga bir zarari dokunmasindan endîse ederek, çocugu geriye çekti. Bu sirada basini kaldirip göge baktiginda (beyaz bulut gölgesine benzer bir sis içinde kandiller gibi birtakim seylerin parlamakta olduklarini gördü de) nihayet onu göremez oldu [48].

Sabah oldugunda Useyd, Peygamber'e bunu söyledi. Peygamber ona:

— "Oku ey Hudayr oglu, oku ey Hudayr oglu!" dedi,

Useyd:

— Yâ Rasûlallah, atin Yahya'yi çignemesinden endiselendim. Çünkü çocuk ata yakin bir yerde idi. Basimi kaldirip çocuga gittim. Basimi göge dogru kaldirdigimda, beyaz bulut gölgesine benzer bir sis içinde kandiller gibi birçok seylerin parlamakta olduklarini gördüm. Artik bu beyaz gölge tabakasi içindeki isikli parlak cisimler manzumesi göge dogru çekilip çikti. Nihayet onu görmez oldum, dedi.

Peygamber (S):

— "Bilir misin onlar nedir?" buyurdu. Useyd:

— Hayîr, dedi. Peygamber:

— "Onlar meleklerdi, senin Kur'ân okuyus sesine yaklasmislardi. Eger okumaya devam etseydin, sabaha kadar seni dinlerlerdi. Insanlar da onlara bakarlardi. Onlar insanlarin gözünden gizlenemez-lerdi" buyurdu [49].

Râvî Ibnu'1-Hâd: Bana bu hadîsi Abdulah ibn Habbâb, Ebû Saîd el-Hudrî'den, Useyd ibnu Hudayr'dan tahdîs etti, dedi.

16- Peygamber (S), Mushaf'in Iki Deffesî (Yânî Mushaf'i Iki Yanindan Ihata Eden Cildleri) Arasinda Bulunandan Baska Birsey Birakmadi Diyen Kimse Babi

39-.....Abdulazîz ibn Rufey' söyle dedi: Ben Seddâd ibn Ma'kil ile beraber îbn Abbâs'in yanma girdim. Seddâd ibn Ma'kil, îbn Abbâs'a:

— Peygamber (S) birsey birakti mi? diye sordu. Ibn Abbâs:

— Mushaf'in iki yanini kusatan cildler arasinda bulunandan baska birsey birakmadi, dedi.

Biz yine beraberce Muhammed ibnu'l-Hanefiyye'nin yanina girdik ve ona da ayni suâli sorduk. Muhammed ibnu'l-Hanefiyye de:

— iki kap arasinda bulunandan baska birsey birakmadi, dedi [50].

17- Kur'ân'in Diger Sözlere Üstünlügü Babi

40-.....Ebû Musa'dan: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Kur'ân okur mü'min kimsenin benzeri, tadi güzel, kokusu güzel turunç -portakal- meyvesi gibidir. Kur'ân okumaz mü'minin benzeri, tadi güzel ve fakat kokusu olmayan hurma gibidir. Kur'ân okuyan fâcir kimsenin benzeri, kokusu güzel, tadi aci rey hâne otu gibidir. Kur'ân okumayan fâcir kisinin benzeri ise tadi aci, kokusu yok Ebû Cehil karpuzu gibidir" [51].

41-..... Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip söyle dedi: Ben Ibn Umer'den isittim, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Geçmis ümmetlerin müddetlen içinde sizin müddetiniz, ancak ikindi namazi ile günesin batmasi arasindaki müddet gibidir. Sizin meseliniz ile Ya-hûdîler ve Hristiyanlar'in meseli, birtakim isçiler tutan su kimsenin meseli gibidir: O kimse:
— Gündüzün yarisina kadar benim için birer kirat yevmiyeye karsilik kim çalisir? dedi.
Yahudiler çalisti.
Sonra:
— Gündüzün yarisindan ikindiye kadar birer kirat yevmiyeye kim çalisir? dedi.
Hristiyanlar çalisti.
Sonra sizler ikindiden aksama kadar ikiser kirat ikiser kirat yevmiye ile çalisiyorsunuz. Eski ümmetler:
— Biz çok çalistik, az ücret aldik, dediler. Allah:
— Hakkinizdan eksilttim mi? buyurdu.
— Hayir, dediler. Allah:
— Iste bu, benim fadlimdir ki, ben onu diledigime veririm, buyurdu [52].

18- Azîz Ve Celîl Olan Allah'in Kitabiyle Vasiyyet Babi

42-.....Talhatu'bnu Musarnf tahdîs edip söyle dedi: Ben, Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya:
— Peygamber (S) vasiyyet etti mi? diye sordum. O:
— Hayir, dedi. Ben de:
— Öyle ise, insanlara vasiyyet nasil yazildi, yâhud Peygamber vasiyyet etmedigi hâlde insanlar nasil vasiyyetle emrolundular? dedim.
Abdullah ibn Ebî Evfâ:
— Peygamber, Allah'in Kitâbi'na tutunmakla vasiyyet etti, dedi [53].

19- Bâb: Kuitân'la Yetinmeyen Kimse Ve Yüce Allah'in Su Kavli:

"Sana indirdigimiz o Kitâb -ki karsilarinda okunup duruyor- onlara kâfi gelmedi mi? Onda îmân edecek bir kavim için elbette bir rahmet ve bir ögüt var" (el-Ankebût: 51) [54].

43-.....Ebû Hureyre söyle diyordu:.Rasûlullah (S): "Allah, Peygamber'e Kur'ân'i tegannt etmesi karsiligi kadar hiçbir sey için mükâfat vermemistir" buyurdu.
Râvî Ebû Seleme'nin bir arkadasi ona "Yetegannâ bihi" sözüyle "Yecheru bihi (= Demek istiyor)" dedi(;aslinda: "Istima' etmemistir", fakat bundan murâd bol mükâfattir) [55].

44- Bize Alî ibnu Abdillah tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hu-reyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Allah, Peygamber'e

Kur'-ân'i tegannî etmesi karsiligi kadar hiçbirsey için mükâfat vermedi" buyurdu.
Sufyân ibn Uyeyne: "Yetegannâ" lafzinin tefsiri "Yestegnî bi-hi"dir, dedi. (Yânî "Kur'ân'la tegannî eder" demek, "Onunla yetinir, mustagnî olur" demektir, dedi.)

20- Kisinin Kur'ân Sahibine Gibta Etmesi Babi [56]

45-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Ben Rasûlullah(S)'tan isittim, söyle buyuruyordu: "Su iki kisiden baskasina gibta edilmez: Bunlardan biri, Allah kendisine Kitâb'i verdi, o da bu Kitâb'la gece saatlerinde kaaim oldu (onu okuyup uyguladi). Digeri de Allah kendisine mal verdi, o da bu mali gece saatlerinde ve gündüz saatlerinde sadaka yapar durur" [57].

46-.....Ebû Hureyre söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Iki kimseden baskasina gibta edilmez: Biri, Allah ona Kur'ân ögretmis, o da gecenin saatleriyle gündüzün saatlerinde Kur'ân okur ve komsusu isitir de: Keski Fulân'a verilen Kur'ân ni'meti gibi bana da verilseydi ve onun amel ettigi gibi ben de amel etseydim, der. Ikincisi, Allah ona da mal vermistir, o da malini hakk yolunda sar-/etmektedir. Bunu bilen bir kimse: Keski su Fulân kimseye verilen mal gibi bana da verilse de onun hayir isledigi gibi ben de isleseydim diye imrenir" [58].

21- Bâb:

'Sizin en hayirliniz Kur'ân ögrenen ve ögretendir*'.

47-..... Usmân(R)'dan Peygamber (S): "Sizin en hayirliniz Kur'ân'i ögrenen ve ögretendir" buyurdu.
Hadîsin râvîsi Sa'd ibn Ubeyde söyle dedi: Ebû Abdirrahmân es-Sulemî, Usmân ibn Affân'in halifeligi zamanindan Haccâc ibn Yûsuf es-Sakafî zamani oluncaya kadar insanlari okuttu.. Ebû Abdirrahmân es-Sulemî:
— Iste Kur'ân'i ögrenen ve ögretenin efdaliyeti hakkinda Usmân'-in Peygamber'den rivayet ettigi bu hadîstir ki, beni su Kur'ân okutma makaamima oturtmustur, dedi.

48-.....Ebû Abdirrahmân es-Sulemî'den: Usmân ibn Affân söyle dedi:
— Peygamber (S): "Muhakkak ki en faziletli olaniniz, Kur'ân'i ögrenen ve ögretendir" buyurdu [59].

49-.....Sehl ibn Sa'd (R) söyle demistir: Peygamber'e bir kadin geldi de kendi nefsini Allah'a ve Rasûlü'ne hibe ettigini söyledi. Peygamber:
— "O kadina bir sevb ver" buyurdu. Adam:
— Bulamiyorum, dedi. Peygamber (S):
— "Ona velev demirden yapilmis bir halka ver" buyurdu. O zât özür beyân edip hüzünlendi.

Bu sefer Peygamber:
— "Kur'ân'dan sende ne var?" diye sordu. O zât:
— Su ve su sûreler var, dedi. Peygamber:
— "Öyleyse Kur'ân 'dan sende bulunan o sûreler karsiliginda seni o kadinla evlendirdim" buyurdu [60]
.

22- Mushaf'a Bakmaksizin Ezberden Kur'ân Okumak Babi [61]

50-..... Sehl ibn Sa'd söyle demistir: Bir kadin Rasûlullah'a geldi de:
— Yâ Rasûlallah! Ben nefsimi sana hibe etmek için geldim, dedi.
Rasûlullah kadina bakti. Bakisi yukariya kaldirip dogrulttu, sonra basini asagiya indirdi. Kadin, Peygamber'in kendisi hakkinda her-hangibir hüküm vermedigini görünce oturdu. Müteakiben Peygamber'in sahâbîlerinden bir kimse ayaga kalkti da:
— Yâ Rasûlallah! Eger Sen'in bu kadina ihtiyâcin yoksa, beni onunla evlendir, dedi.
Rasûlullah (S) ona:
— "(Mehr olacak) birseyin var mi?" diye sordu. O zât:
— Hayir vallahi yâ Rasûlallah (yoktur), dedi. Rasûlullah:
— "Akrabanin yanina git de bak, birsey bulacak misin?" buyurdu.
Bunun üzerine o zât gitti, sonra dönüp geldi de:
— Hayir vallahi yâ Rasûlallah, hiçbirsey bulamadim, dedi. Rasûlullah:
— "Bak, velev demirden bir yüzük olsun (bul)" buyurdu. O zât yine gitti, sonra dönüp geldi de:
— Hayir yâ Rasûlallah, demirden bir yüzük de bulamadim. Ve-Iâkin su izârim (belden asagi örten ihramim) var. -Sehl: Onun ridâsi, yânî belden yukarisini örten ihrami yoktu, dedi.- Bunun yarisi onun olsun, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Izârinla ne yapabilirsin; onu sen giyersen kadinin üstünde ondan birsey bulunmaz, açikta kalir; kadin giyerse senin üzerinde ondan birsey kalmaz, sen çiplak kalirsin" buyurdu.
Adamcagiz bulundugu yere oturdu. Bu oturusu uzayinca da nihayet kalkip (üzüntülü hâlde) gitti. Rasûlullah bu zâtin (hüzünlü ve ümîdsiz) arkasini çevirip gittigini görünce, onun geri getirilmesini emretti. O zât çagirildi. Geldigi zaman:
— "Kur'ân'dan senin ezberinde ne var?" diye sordu.
— Ezberimde su sûre, su sûre, su sûre var! diye birtakim sûreler saydi.
Rasûlullah ona:
— "Sen bu sûreleri ezberinden okuyor musun?" diye sordu O zât:
— Evet (okuyorum), dedi. Rasûlullah:
— "Öyleyse git, Kur'ân 'dan ezberindeki sûrelerle seni bu kadina mâlik kildim" buyurdu [62].

23- Kur'ân'in Ezber Edilip Ezberden Okunmasi Ve Ezberde Tutma Ahdinin Dâima Yenilenerek Te'kîd Edilip Durmasi Babi

51-..... Ibn Umer'den, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur:
"Kur'ân sâhibi(hâfiz kisi)nin benzeri, bagli devenin sahibinin misâli gibidir. Eger deve sahibi devesini gözetler dururs a onu elinde tutabilir, ona dikkat etmeyip birakiverirse deve kaçar gider" [63]
.

52-.....Abdullah ibn Mes'ûd söyle dedi: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Kur'ân sahihlerinin birisi için su su âyetleri unuttum demesi ne fena seydir. Bunun yerine unutturuldu denilmek gerektir. Kur'ân sahibi olan hafizlar! Sizler Kur'ân 'i dâima okuyup müzâkere ediniz! Çünkü Kur'ân'in hafiz kisilerin gönüllerinden ayrilip kaçmasi develerin bosanip kaçmasindan daha siddetlidir".

53- Bize Usmân ibn Ebî Seybe tahdîs etti. Bize Cerîr ibn Abdilhamîd, Mansûr ibnu'I-Mu'temir'den, bundan evvelki hadîsin benzerini tahdîs etti.
Râvî Bisr ibn Abdillah, bu hadîsi Abdullah ibnu'l-Mubârek'ten; o da Su'be'den diye rivayet etmekte Muhammed ibn Ar'ara'ya mutabaat etti.
Abdulmelik ibn Abdilazîz ibn Cureyc de, Abdete'bne Ebî Lu-bâbe'den; o da Sakîk ibn Seleme'den, Sakîk'in: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'dan isittim, ben Peygamber(S)'den isittim, diye bu hadîsi bu senedle rivayet etmekte Muhammed ibn Ar'ara'ya mutâbaat etti.

54-..... Ebû Musa'dan: Peygamber (S) söyle buyurmustur:
"Kur'ân'i ezberde tutmaya ihtimam ediniz. Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, Kur'ân'in hafizadan çikip kaçmasi, bagli develerin (ihtimâmsizlik yüzünden) bosanip kaçmalarindan daha siddetlidir" [64].

24- Binek Üzerinde Kur'ân Okumak Babi [65]

55-.....Abdullah ibn Mugfel: Ben Mekke fethi günü Rasülullah(S)'i binek hayvani üzerinde el-Fetih Sûresi'ni okurken gördüm, demistir [66].

25- Kur'ân'i Çocuklara Ögretmek Babi

56-..... Saîd ibn Cubeyr söyle dedi: Sizin Kur'ân'dan el-Mufassal adini vermekte oldugunuz kisim, içinde hiç nesh bulunmayan el-Muhkem'dir.
Ve yine Saîd ibn Cubeyr dedi ki; Ibn Abbâs: Ben on yasinda iken, Kur'ân'in el-Muhkem kismini okumus oldugum hâlde Rasûlullah (S) vefat etti, demistir.

57-.....Saîd ibn Cubeyr söyle demistir: Ibn Abbâs (R):
— Ben Rasûlullah (S) zamaninda el-Muhkem'i hafizamda topladim, dedi.
Ben de îbn Abbâs'a:
— el-Muhkem nedir? diye sordum. Ibn Abbâs:
[67]

— el-Mufassai'dir, dedi .

26- Kur'ân'i Unutmak; Bir Kimse "Ben Su Âyetleri Unuttum" Der Mi? Ve Yüce Allah'in'.

"Biz seni okutacagiz da sen asla unutmayacaksin. Allahhn diledigi baska39 (ei-A'iâ: 5-7) kavli babi

58-.....Âise (R) söyle dedi: Peygamber (S) mescidde Kur'ân okumakta olan bir kimsenin sesini isitti de: "Allah ona merhamet eylesin. Yemin olsun o bana, fulân sûreden su su âyetleri hatirlat-mistir" buyurdu.

59-.....Buradaki rivayette Hisâm "Ben o âyetleri (unutmak sebebiyle) fulân sûreden düsürmüstüm" lafzini ziyâde etti.
Alî ibn Mushir ile Abdetu ibnu Süleyman bu hadîsi Hisâm'dan rivayet etmekte Muhammed ibn Ubeyd'e mutâbaat etmislerdir.

60-.....Âise söyle demistir: Rasûlullah (S) geceleyin bir sûre içindeki âyetleri okumakta bulunan bir kimsenin sesini isitti de: "Allah ona merhamet eylesin! And olsun o kimse bana, su su sûrelerden bana unutturulmus bulunan su ve su âyetleri hatirlatmistir" buyurdu [68]

61-.....Abdullah Ibn Mes'ûd söyle dedi: Peygamber (S): "Kur'ân 'i ezberleyenlerin biri için 'Ben su ve su âyetleri unuttum' demesi ne kötü sözdür. Bunun yerine söylenmesi gereken söz 'Unutturuldu' sözüdür" buyurdu [69].

27- "El-Bakara Sûresi", "Sunun Sûresi" Ve "Sunun Sûresi" Demekte Bir Zarar Görmeyen Kimse Babi [70]

62-.....Ebû Mes'ûd el-Ensârî söyle dedi: Peygamber (S): "ei-Bakara Sûresi'nin sonundan iki âyet: her kim bu iki âyeti bir gecede okursa, bunlar o kimseye kifayet ederler" buyurdu [71].

63-..... ez-Zuhrî söyle dedi: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, el-Misver ibn Mahrame ve Abdurrahmân ibn Abdin el-Kaarî hadîsinden haber verdi. Bu iki zât, Umer ibnu'l-Hattâb'dan söyle derken isitmislerdir: Ben, Rasûlullah'in sagliginda Hisâm Ibn Hakîm ibn Hi-zâm'i el-Furkaan Sûresi'ni okumaktayken isittim. Onun okuyusuna kulak tuttum, duydum ki, Hisâm bu sûreyi Rasûlullah'm bana okutmadigi birtakim lehçeler üzere okuyor. Az kaldi namazin içinde üzerine atilip onunla çekisecektim. Fakat onu bekledim. Nihayet selâm verince (kaçirmamak için) hemen ridâsmi gögsünün üzerinde toparlayip:
— Senden isittigim bu sûreyi sana kim okuttu? dedim.
— Bana bu sûreyi Rasûlullah okuttu, dedi.
— Yalan söyledin. Allah'a yemîn ederim ki, senden isittigim bu sûreyi bana muhakkak Rasûlullah okutmustur, dedim.

Ve onu yakasindan çekerek Rasûlullah'a götürdüm de:
— Yâ Rasûlallah! Ben bunu, el-Furkaan Sûresi'ni, Sen'in bana okutmamis oldugun birçok lehçeler üzere okurken isittim. Hâlbuki el-Furkaan Sûresi'ni bana okutan Sen'sin, dedim.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Yâ Hisâm, o sûreyi oku!" diye emretti.
Hisâm da o sûreyi benim kendisinden isitmis oldugum kiraatle okudu.
Rasûlullah:
— "Sûre böyle indirildi" buyurduktan sonra:
— "Oku yâ Umer!" diye emretti.
Ben de o sûreyi, kendisinin bana okutmus oldugu okuyusla okudum. Bitirdigimde Rasûlullah:
— "Sûre böyle indirildi" buyurdu. Bundan sonra da Rasûlullah:
— "Sübhesiz bu Kur'ân yedi harf üzere indirilmistir. Binâenaleyh kolay gelenini okuyunuz" buyurdu [72].

64-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S) geceleyin mescidin içinde Kur'ân okumakta olan bir okuyucunun sesini isitti de: "Allah o kimseye merhamet eylesin. Yemîn olsun o kimse bana su ve su sûreden (unutturulmasi sebebiyle) düsürdügüm su ve su âyetleri hatirlatti" buyurdu [73].

28- Kiraatte Tertîl Ve Yüce Allah'in: "Kur'ân'i Tertîl Ile (Yâni Açik Açik, Tane Tane) Oku" (Ei- Muzzemmil: 4) Kavli Babi

Ve yine Yüce Allah'in: "5/z onu bir Kur'ân olmak üzere (âyet âyet) ayirdik ki> insanlara karsi onu dura dura (agir agir, tane tane) okuyasin..±" (ei-îsrâ: ioö) kavli;ve mekruh olan okuyusun, siirin kesik kesik sür'atle okunmasi gibi Kur'ân'in çabuk çabuk okunmasi oldugu. "Fîha yufraku" (ed-Duhân: 4), "Yufassalu" demektir.

Ibn Abbâs: "Faraknâhu" (ei-tsrâ: ioö), "Fassalâhu" demektir, dedi [74].

65-.....Ebû Vâil Sakîk ibnu Seleme söyle dedi: Biz kusluk vakti Abdullah ibn Mes'ûd'un yanma gittik. Bir kimse: — Ben dün gece el-Mufassal'i okudum, dedi. Bunun üzerine Ibn Mes'ûd: — Siir okuyusu gibi çabuk çabuk okudun. Bizler kiraati isittik.
Ve ben Peygamber'in okumak i'tiyâdmda oldugu uzunlukta birbirine yakin olan sûreleri el-Mufassal grubundan on sekiz sûreyi ve "Hâ Mîm" ailesinden iki sûreyi elbette ezberimde tutmaktayim, dedi [75].

66-..... Ibn Abbâs (R) "Onu acele etmen için dilini onunla
depretme "(d-Kiyâme. 16) kavli hakkinda söyle dedi: Rasûlullah (S), Cibril kendisine vahy getirdigi zaman, vahyi çabuk ezberlemek kasdiyle dilini ve dudaklarini kimildatirdi, bu da kendisine siddetli olurdu da kendisine vahy geldigi bundan anlasilirdi. Bunun üzerine Allah "Lâ uksimu bi-yevmVl-kiyâmeti" Sûresi'ndeki su âyetleri indirdi:

"Onu acele etmen için dilini onunla depretme. Onu toplamak, onu okutmak sübhesiz bize âiddir. Öyleyse biz onu okudugumuz vakit, sen onun kiraatine uy" (yânî: Biz onu indirdigimiz zaman sen yalniz dinle). "Sonra onu açiklamak da hakikat bize âiddir".
Ibn Abbâs: "Onu senin lisâninla beyân etmek bize âiddir" dedi.
Ve yine Ibn Abbâs: Cibril O'na geldigi zaman sessizce dinler, o gittigi zaman ise Allah'in O'na va'd ettigi gibi gelen vahyi okurdu, dedi [76].

29- OKUMADA UZATILACAK HARFLERI UZATMAK BABI

67.....Katâde tahdîs edip söyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'e, Peygamber'in okuyusunu sordum da, o:
— Peygamber (S), uzatilmasi gereken harfleri uzatirdi, dedi [77].

68-..... Katâde söyle dedi: Enes ibn Mâlik'e:
— Peygamber'in okuyusu nasil idi? diye soruldu.
Oda:
— Peygamber'in okuyusu, uzatilacak harfleri uzun okur idi,
dedi.
Sonra Enes (misâl olarak) BismVMhVr-rahmânVr-rahîmh okudu da;
— Peygamber BismVMh\ uzatir, er-Rahmân\ uzatir ve er-Rahîm'i uzatir idi, dedi [78].

30- Kiraatte Tercî' Babi

69-.....Ebû Iyâs tahdîs edip söyle dedi: Ben Abdullah ibn Mugaffel'den isittim, o söyle dedi: Ben Peygamber(S)'i disi devesi -yâhud erkek devesi- üzerinde Kur'ân okurken gördüm; deve Peygamber'e yol aldiriyor, Peygamber de el-Feth Sûresi'ni -yâhud el-Feth Sûresi'n-den- yumusak bir okuyusla okuyordu. Peygamber tercî' yaparak okuyordu [79].

31- Kur'ân Okumakta Ses Güzelligi Babi

Dâvûd Peygamberin Ses Güzelligi Ile "Tercî"1 Ve "Evvâb" Ta'bîrlerine Âid Tefsir Özeti:

"Daglan ve kuslari, Dâvûd ile birlikte tesbîh etmek üzere ram etmistik. Bunlari yapanlar bizdik" (ei-Enbiyâ: 74).
"Sâmm hakki için Davud'a bizden birfadl verdik: Ey daglar çinlayin onunla beraber ve ey kuslar! dedik ve ona demiri yumusattik." (Sebe': 10)
"Hakîkaten sânim hakki için Davud'a, en güzel inâbe etmis olan Dâvûd Peygamber'e bizden, bizim tarafimizdan, yânî ale'1-âde degil, ilâhî azameti ayrica bir hususiyetle ifâde eden, mahzâ ilâhî bir atiyye, fevkalâde bir mu'cize olarak bir fadl, o vakte kadar diger peygamberlere verilenden fazla bir âyet, bir ni'met verdik. Söyle ki (Yâ Cibâlu evvibî maahu): Ey daglar, dedik, onunla beraber te'vîb

yânî tercî' yapin, ötün, çinlayin! (Ve't-Tayrai) Siz de ey kuslar!- Yukarida geçen el-Enbiyâ: 74. âyeti, gelecek olan Sâd Sûresi'nin 17-19. âyetleri bunun tefsiri demektir. Yâ'nî Dâ-vûd'a öyle güzel bir ses, öyle sanli bir edâ verilmisti ki, aksam sabah tesbîh ettikçe onun sesine bütün daglar ve kuslar istirak eder, çinlar öterlerdi. Demek ki, güzel sesle hüsnü elhân Davud'un husûsî bir fazileti, kuslari dahî basina toplayan bir mu'cizesi olmustu. Bu ma'nâ iledir ki, Dâvûdî savt meshur oldugu gibi, Davud'un mezamiri de meshurdur. Bu güzel san'-ati, Islâm'da mutlak surette kötülenmis zannedenler olmustur. Fakat bilmek lâzim gelir ki, kötülenmis olan fisk lahinleridir. Yoksa Kur'ân okurken tertîl ve savt güzellestirmesi emredilmistir. Bu bâbda sahîh hadîs kitâbla-rinda hayli hadîsler vardir. Birçoklari ginanin, yânî mûsikînin te'sîrini rû-hânî zannederler. Böyle bir zann, ruhu hevâ zannetmektir. Ses bir hevâ ihtizazi oldugu için mûsikînin dogrudan dogruya verdigi te'sîr ve heyecan, bir buse zevki gibi cismânî ve asabî bir te'sîrdir. Tegannî ancak bir kelimenin, bir kelâmin ma'nâsini ruha duyurmaga hizmet etmesi i'tibâriyle-dir ki ruhanî bir kiymet olabilir. Fisk ehli, hep sehevânî mevzûlarla cismânî heyecan aradigi için, ma'nâyi öldürerek sâde â'sâba basan kuru nagme-lerle cismânî te'sîr arar. Bu ise rûhânî suuru terbiye degil, ifna eder. Belki fâsik için bütün suurundan geçip akletmez bir mest olmak bir zevktir. Fakat dînin, ser'in vermek istedigi zevk bu degil, güzel ma'nâli, mukaddes suurlu bir hayât yasatmaktir. Seri' istiyor ki Kur'ân okunurken ses güzel-lestirilsin, tegannî edilsin, ancak nazmi bozarak, ma'nâyi unutturarak kuru ses ta'kîb eden fisk ehli lahinleri ve nagmeleriyle degil, elfâzm tecvidini, fesahatini bozmayarak, ma'nâsini belâgatinin incelikleriyle duyarak suurlu bir hayât yasatacak olan bir lahn ile okunsun ki, buna Peygamber'in hadîsinde "Yuhûnu Arab" ta'bîr buyurulmasi, biz Kur'ân okurken Hz. Davud'un mu'cizesini yasamis oluruz. Nitekim Kur'ân'i güzel okuyan hakkinda "Âlu Davud'un mizmârlarindan bir mizmâr verilmistir" diye sitayis buyurulmustur. Hz. Davud'un daglari teshir eden, uçan kuslari durduran mu'cizesi de kura bir ses oyunundan ibaret mücerred terennümler degil, ruhtan kopup Huda'ya arz olunan takdisler ve tesbihler idi. Nitekim bu ma'nâyi belâgatle ifâde için onun maiyyetinde daglar zevi'1-ukûl gibi gösterilerek "Fa Cibâlu " diye nida "Ve't-Tayra" onun mahalline atif edilmistir. Daglar, kuslar böyle musahhar oldugu gibi ve ona demiri de yumusattik. (Hakk Dîni, V, 3946-3949).

Onlar ne derlerse sabr et. Kulumuzu, o kuvvet sahibi Davud'u hatirla. Çünkü o çok tercîyapar(evvâb) idi. Çünkü biz daglari (kendisine) musahhar kildik ki, bunlar aksamleyin ve isrâk vakti -kusluk vakti- onunla birlikte durmayip tesbîh ederlerdi. Toplanip gelen kuslari da. Toplu ola-rak hepsi onun için tercî' yapar(ewâb)idi (Sâd: n-19).

"Evvâb, Tevvâb vezninde Evb'den mubâlegah ismi faildir. Evb, Râ-gib'in beyanina göre rucûun bir nev'i, iradî olan kismidir. Dönülmesi lâzim gelen yere dönmek demektir. Bu ma'nâdan Evvâb, Tevvâb gibi Allah'a çok rucû' eden demek olur. Onun için burada 1 Jji sur ji £Wj« diye tef-sîr etmislerdir. Ancak reccâ', hem rucû'dan, hem de müteaddîsi olan re-ci'den olabilir. Reci* ise irca' ve tercî' man'âlarina geldigine ve seste tercî', nagme ve ahenk yapmak veya sadâ vermek demek olduguna göre reccâ', iyi tercî' yapan mürecci' ma'nâsini dahî ifâde etmis olur. Nitekim L- • * juUW (Sebe': io) de bu ma'nâ açiktir. Bu münâsebetle evvâb, Mucâhid'-den rivayet olundugu üzere bir de müsebbih, çok tesbîh eden ma'nâsina tefsîr edilmistir ki Ebu's-Suud bunun vechinde söyle diyor: Ikinci evvâb, müsebbi yerine konmustur, çünkü tesbîhi tercî' yapiyordu, mürecci' de reccâ'dir. Çünkü ard ardina fiiline rucû' eder durur. Evvâb, Allah Taâ-lâ'ya çok rucû' eden tevvâb demek olduguna göre de çok tevbekâr olanin âdeti çok zikru tesbîh ve takdîs etmektir. Kaamusda evb, kasd

ve istikaa-met ira'nâlarina dahî geldiginden evvâb, çok dogru ve azimkar demek de olabilir. Su halde evvâb bir çok ma'nâlara muhtemil bir kelime oldugundan hepsini ayni bir kelime ile terceme kaabil olmiyacaktir. Evvelâ Allah'a rucû' sûfîlerin iradî mevt ta'bîr ettikleri fena fillah makaamidir ki tevbe ve inâbe bunun basidir. Bu makaamda sâdir olan her kuvvet ilâhîdir. Onun için te'yîd ve kuvvetinin illetinde söyle buyuruluyor. Çünkü o bir evvâb idi. • *~ JM-i ^s~ w > Hakîkaten biz daglan onun maiyyetinde musahhar kilmistik. Öyle ki daglar < ji^vtj^i,^^-.»aksam ve israk vakitlari tesbîh ederlerdi. Bunun zahiri onunla beraber sesle tesbîh etmeleri, onun tes-bîhine te'vîb ve tercî' tarikiyle cevâb vermeleridir. Rasûlulah'm avucunda taslarin tesbîhi kabilinden oldugu da söylenmistir... (Hakk Dîni, VI, 4086-4090).

70-.....Ebû Musa'dan, Peygamber (S) ona hitaben: "Yâ Ebâ Mûsâ! Muhakkak sana Dâvûd Peygamberin nagmelerinden bir nagme -bir sadâ ahengi- verilmistir" buyurdu [80].

32- Baskasindan Kur'ân Dinlemeyi Seven Kimse Bâbî

71- Bize Umer ibn Hafs ibn Giyâs tahdîs etti. Bize babam tah-dîs etti. Bize el-A'mes, Ibrahim'den; o da Abîde'den tahdîs etti. Abdullah ibn Mes'ûd söyle dedi: Peygamber (S) bana:
— "Haydi bana karsi Kur'ân oku" diye emretti.
Ben: .
— Kur'ân Sana indirildigi hâlde ben onu Sana karsi mi okuyayim? dedim.
Peygamber:
- "Ben Kur'ân 'i kendimden baskasindan isitmeyi severim " buyurdu [81].

33- Okutucu Olan Kimsenin Okuyucuya "Hasbuke(=Sana Yeter)1' Sözü Babi

72-.....Abdullah ibn Mes'ûd söyle dedi: Peygamber (S) bana:
— "Haydi bana karsi oku" diye emretti. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Kur'ân Sana indirildigi hâlde, onu Sana karsi mi okuyacagim? dedim.
Peygamber:
— "Evet" buyurdu.
Bunun üzerine ben en-Nisâ Sûresi'ni okumaga basladim. Nihayet su "Her ümmetten birer sâhid, onlarin üzerine de seni bir sâhid olarak getirdigimiz zaman hâlleri nice olur" (en-Nisâ: 4i) âyete geldigimde, Peygamber:
— "Simdilik sana yeter" buyurdu.
Ben Peygamber'e döndüm, bir de baktim ki, Peygamber'in iki gözü yas döküyordu [82].

34- Bâb: Kur'ân Ne Kadar Müddette Okunup Hatmedilir?

Ve Yüce Allah'in:
[83]

"Artik Kurlarimdan kolay geleni okuyun" (ei-Muzzemmii: 20) kavli .

73- Bize Alî ibnu'l-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip söyle dedi: Abdullah ibn Subrume bana:
— Ben kisiye Kur'ân'dan ne mikdârmin kâfî gelecegine baktim da üç âyetten daha az bir süre bulamadim, dedi.
Bunun üzerine ben de:
— Hiçbir kimseye üç âyetten daha az okumasi lâyik olmaz, dedim [84].
Alî ibnu'l-Medînî söyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize Mansür ibnu'l-Mu'temir, tbrâhîm en-Nahaî'den; o da Ab-durrahmân ibn Yezîd'den haber verdi. Ona da Alkame, Ebû Mes'ûd'dan haber vermistir. Alkame söyle demistir: Ben Ebû MesJ-ûd'a Beyt'i tavaf eder hâlde kavustum; Ebû Mes'ûd, Peygamber(S)'i (ve O'nun): "Bir gecede el-Bakara Sûresi'nin âhirinden iki âyeti okuyan kimseye hu iki âyet kifayet eder" sözünü zikretti [85].

74-.....Abdullah ibn Amr söyle dedi: Babam beni asâletli bir aile kadini ile evlendirdi ve her zaman geçimimiz hususunda göz kulak olup, gelininden kocasi Abdullah hakkinda sorguda bulunurdu. Karim da:
— Abdullah erkek nev'i arasindan öyle güzel bir kocadir ki, biz ona geldigimizden beri aile dösegimize ayak basmadi (yatmadi), örtülü etegimizi arastirip yoklamadi, demistir.
Babam Amr'in bu yoldaki incelemeleri uzayinca, nihayet Pey-gamber'e oglunun bu hâlini arzetti. Peygamber de:
— "Abdullah'i bana getir" buyurdu. Sonra Peygamber(S)'e kavustugumda bana:
— "Nasil oruç tutarsin?" diye sordu. Ben de:
— Her gün, dedim.
— "Nasil hatmedersin?" dedi.
— Her gece, dedim. Bunun üzerine Peygamber:
— "Her ayin üç gününde oruç tut, her ayda bir Kur'ân'i okuyup hatmeyle" buyurdu.
Ben:
— Bundan çoguna da gücüm yetisir, dedim. Peygamber:
— "Öyleyse her haftada üç gün oruç tut" buyurdu. Ben:
— Bundan çoguna da gücüm yetisir, dedim. Peygamber:
— "Iki gün iftar et, bir gün oruç tut" dedi. Ben de:
— Bundan çoguna da gücüm yetisir, dedim. Peygamber:
— "Oruçlarin en faziletlisi olan Dâvûd Peygamber orucu tut ki,
bir gün oruç, bir gün iftardir. Bir de yedi gecede bir kerre Kur'ân'i okuyup hatmeyle" buyurdu.
(Abdullah sonralari bu hadîsi rivayet ederken:)
— Ah keski ben, Rasûlullah'm bana verdigi ruhsati kabul edeydim, îste simdi yaslandim, zayif düstüm! diye hayiflaniyordu.
Bundan dolayi ihtiyarlik çaginda Abdullah ibn Amr, Kur'ân'm yedide birini gündüzden ailesinden bâzilarinin yaninda okurdu ve gece okuyacagi Kur'ân'i gündüz okuyup hazirlardi ki, gece okumasi hafiflesin. Oruç hususunda kuvvetli bulunmak isteyince de birkaç günler arka arkaya oruç tutmazdi

ve bu oruç tutmadigi günleri sayardi ve -Peygamber'den ayrildigi siradaki ibâdet hayâtindan birsey birakmayi çirkin gördügünden- oruç tutmadigi günlerin sayisinca arka arkaya oruç tutardi.
Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Râvîlerin bâzisi, "Üç gecede bir defa hatmet"; bâzisi "Bes gecede hatmet" dedi diye rivayet etmistir. Abdullah ibn Amr'dan rivayet eden râvîlerin çogu "Yedi gecede bir defa hatmet" dedi, diye rivayet ettiler [86].

75-.....Abdullah ibn Amr: Peygamber (S) bana: "Sen Kur'ân'i ne kadar müddet içinde okuyorsun?" diye sordu.

76- Bana Ishâk tahdîs etti. Bize Ubeydullah ibnu Mûsâ, Seybân en-Nahvî'den; o da Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Zuhre ogullan'-nin âzâdlisi Muhammed ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Seleme'-den haber verdi. Yahya ibn Ebî Kesîr: Ben kendimi bu hadîsi Ebû Seleme'den isittim saniyorum, dedi. Bundan biraz durakladiktan sonra, kendisine bu hadîsi Muhammed ibn Abdirrahmân vâsitasiyle isitmis oldugu tahakkuk etti: Ben bu hadîsi Ebû Seleme'den isittim; o da Abdillah ibn Amr'dan, dedi. Amr söyle demistir: Rasûlullah (S):
— "Kur'ân'i bir ayda oku" diye emretti. Ben:
— Kendimde kuvvet buluyorum, dedim. Nihayet Rasûlullah:
— "Kur'ân'i yedi günde oku, bunun üzerine artirma!" buyurdu [87].

35- Kur'ân Okuma Esnasinda Aglamak Babi [88]

77- Bize Sadaka ibnu'I-Fadl tahdîs etti. Bize Yahya ibn Kattan, Sufyân es-Sevrî'den; o da Süleyman el-A'mes'ten; o da Ibrâhîm en-Nahaî'den; o da Abîdete'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan haber verdi. Yahya: Hadîsin bâzisi Amr ibn Murre'dendir, dedi. Ibn Mes'-ûd: Peygamber (S) bana söyle buyurdu:,., dedi.

78- Bize Müsedded, Yahya'dan; o da Sufyân'dan; o da el-A'mes'ten; o da Ibrahim'den; o da Abîdete'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan tahdîs etti. A'mes söyle dedi: Hadîsin biri "Bana Amr ibnu Murre, Ibrahim'den tahdîs etti" senediyledir. Ve keza "Sufyân'in babasindan; o daEbu'd-Duhâ'dan; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan" senediyledir.
Abdullah ibn Mes'ûd söyle dedi: Rasûlullah (S):
— "Bana karsi oku" diye emretti. Ben:
— Kur'ân Sana indirildigi hâlde, Sana karsi mi okuyayim? dedim. Rasûlullah:
— "Ben Kur'ân'i benden baskasindan isitmeyi arzu ederim " dedi.
Ibn Mes'ûd dedi ki: Bunun üzerine ben en-Nisâ Sûresi'ni okudum. Nihayet "Her ümmetten birer sâhid, onlarin üzerine de seni bir sâhid olarak getirdigimiz zaman hâlleri nasil olur?"(en-Nisâ: 4i> âyetine ulastigimda, Peygamber bana:
— "El çek -yâhud: Tut-!" diye emretti.
Ben Peygamber'in iki gözünü gördüm ki, onlar yas akitiyorlar [89].

79-.....Buradaki senedle gelen rivayette Abdullah ibn Mes'ûd söyle demistir: Peygamber (S):
— "Bana oku" dedi. Ben:
— Sana indirildigi hâlde, Sana karsi mi okuyayim? dedim. Peygamber:
— "Ben kendimden baskasindan isitmeyi severim" buyurdu [90].

36- Kur'ân Okumasi Ile Gösteris Yapan Yâhud Kur'ân'la Yiyicilik Etmek Isteyen Yâhud Da Kur'ân'i Âlet Ederek Yalan Ve Fâcirlikle Haksizlik Yapan Kimseler(In Günâhi) Babi [91]

80-.....Alî (R) söyle dedi: Ben Peygamber (S)'den isittim, söyle buyuruyordu: "Zamanin sonunda yaslan küçük, akillari az, tecrübeleri kit bir zümre yetisecektir. Onlar mahlükaatin hayirlisi olan Peygamber'in sözünden bahsedecekler. Fakat bunlar siddetle atilan okun avi delip avdan öteye çiktigi gibi, îslâm Dîni'den hemen çikivereceklerdir. Onlarin îmânlari bogazlarindan öte geçmeyecektir. Siz onlari her nerede rastgelirseniz hemen öldürünüz. Çünkü (bunlar bozguncu anarsistlerdir;) bunlari öldürmekte, öldüren kisiye kiyamet gününde ecr ve sevâb vardir" [92].

81-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) söyle demistir: Ben RasûlulIah(S)'tan isitim, söyle buyuruyordu: "Sizin içinizden öyle zümreler türeyecektir ki, siz onlarin namazlarinin yaninda kendi namazlarinizi, onlarin oruçlarinin yaninda kendi oruçlarinizi, onlarin iyi isleri yaninda kendi iyi islerinizi küçük göreceksiniz. Onlar Kur'-ân da okuyacaklar. Fakat Kur'ân(m feyzi) onlarin hançerelerini geçmeyecek. Onlar okun avdan (delip) çiktigi gibi dînden çikacaklar: Okun sahibi (avi delip geçen) okunun demirine bakar (kan nâmina) birsey göremez. Agaç kismina bakar, orada da birsey göremez. Yelesine bakar, onda da kan bulasigi göremez. Sonra avci (acaba ava dokunmadi mi?) sübhesi ilefûk (denilen yayin girecek) yerine bakar (orada da kan izi göremez)" [93].

82-.....Katâde, Enes ibn Mâlik'ten; Ebû Musa'dan: Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Kur'ân'i okuyan ve onunla amel eden mü'min kisi, tadi güzel, kokusu da güzel portakal meyvesi gibidir. Kur 'ân 'i okumayan, fakat onunla amel eden mü 'min kisi ise hurma .meyvesi gibidir; onun tadi güzel, fakat kokusu yoktur. Kur'ân'i okuyan münafik kisinin meseli, kokusu güzel, fakat tadi aci reyhâne bitkisi gibidir. Kur'ân'i okumayan münafik kisinin meseli de tadi aci yâhud kötü ve kokusu aci Ebû Cehil karpuzu gibidir" [94].

37- Bâb: Kur'ân Üzerinde Kalbleriniz Birlestikçe Kur'ân Okuyunuz

83-..... Cundeb ibn Abdillah'tan: Peygamber (S): "Kalbleriniz ülfet edip birlestigi müddetçe Kur'ân 'i okuyunuz, Kur'ân üzerinde ihtilâf ettiginiz zaman da artik kalkip ondan dagdiniz" buyurdu [95]

84-.....Cundeb'den:Peygamber (S) söyle buyurdu: "Kur'ân üzerinde gönülleriniz birlestigi müddetçe okuyunuz. Kur'ân hakkinda ihtilâf ettiginiz zaman da artik kalkip ondan dagitiniz".

Ebû Imrân'dan; o da Cundeb'den rivayet edilen bu hadîsi ref etmekte Haris ibnu Ubeyd ile Saîd ibnu Zeyd, Sellâm ibnu Muti'a mutâbaat etmislerdir. Zikredilen bu hadîsi Hammâd ibn Seleme ile Ebân ibn Yezîd ref etmeyip, Cundeb .üzerine mevkuf olarak rivayet etmislerdir. (Lâkin Müslim, Ebân hadîsini merfû' olarak rivayet etmistir.)
Gunder, zikredilen bu hadîsi, Su'be'den; o da Ebû Imrân'dan rivayet etti. Ebû Imrân: Cundeb'den isittim, diyordu.
Ve Ibn Avn da bu hadîsi Ebû Imrân'dan; o da Abdullah ibn Sâ-mit'ten; o da Umer ibnu'1-Hattâb'dan onun kavli olarak rivayet etti.
Cundeb'den rivayet etmek, isnâd bakimindan daha sahîh; bu hadîsi Umer'den rivayet edisten de daha çoktur.

85-.....Abdullah ibn Mes'ûd, bir kimseyi, kendisinin Peygamber'den hilafini isittigi bir okuyusla bir âyeti okurken isitti. (Dedi ki:)
— Hemen o kimsenin elinden tutup, onu Peygamber'e götürdüm. Peygamber (S): "Her ikiniz de güzel okuyorsunuz. Binâenaleyh her ikiniz de okuyunuz" buyurdu.
Râvî Su'be söyle dedi: Gâlib zannima göre Peygamber: "Süb-hesiz sizden evvelki milletler ihtilâf ettiler de bu ihtilâflari kendilerini helak etti" buyurdu [96].

Tenbîh
Bu Fadâtlu'l-Kur'ân Kitâbi'nin bâb baslan ve hadîs metinleri, bir ramazân ibâdeti olarak tercemeye baslanip 16 Ekim 1972 Pazartesi yatsidan sonra bitirilmisti. Onbir yil sonra Sahîh'in tercümesi Isi buraya ulasinca, yine bîr ramazân ibâdeti olmak üzere, vaktiyle tercüme edilen hadîslere hasiye seklinde açiklamalar eklenmeye baslandi. Bu hasiyeleri yazarken Buhârî serhlerinden ve bilhassa Ibn Kesîr'in FadâHu'I-Kur'ân'mdan faydalanildi -ki bu tarafimdan tercüme edilip 1978'de Türdav yayinlari arasinda nesredilmisti-. Bu hâsiyeIendirme de 19 Haziran 1983/8 Ramazân 1403 Pazar günü ikindi ezani okunurken müsvedde hâlinde bitirildi. Allah'ima sayisiz hamd ve senalar olsun!
Baglarbasi-Üsküdar Mehmed Sofuoglu

---

[1] Kitâbu't-Tefsîr ile Kitâbu Fadâüi'l-Kur'ân arasindaki münâsebet açiktir, gizli olmaz. Fadâil, Fadîlet'in cem'idir. Cevherî, Fadl ile Fadîlet, Naks ile Nakîsa'-mn hilafidir, demistir (Aynî).
Buhârî, Kur'ân'm Faziletleri Kitâbi'ni Kitâbu't-Tefsîr'den sonra zikretti, çünkü Tefsir daha mühimdir. Iste bundan dolayi Tefsir ile basladi (Ibn Kesîr).

[2] Ibn Abbâs'in "el-Muheymin " lâfzinin tefsiri hakkindaki sözüne gelince, Buhârî bununla el-Mâide Sûresi'nde Yüce Allah'in Tevrat ve Incîl'in zikrinden sonraki su kavlini murâd etmistir: "Sana da hakk olarak Kitâb 'i, kendinden evvelki kitabi tasdîk edici (ve dogrultucu) ve ona karsi bir sâhid olmak üzere gönderdik, o hâlde aralarinda Allah'in indirdigi Ile hükmet..." (el-Mâide: 48).
Ibn Abbâs bir rivayette "Muheyminen aleyhi", "Sehîden aleyhi" (yânî "Onun üzerine bir sâhiddîr") seklinde söylemistir.
"Heymene"nin ash "Hifzetmek" ve "Gözetmek"tir... Yüce Allah'in isimlerinde de "el-Muheymin" (el-Hasr: 23) vardir. Bu, hersey üzerine sâhid, herse-yi bakip gözetici ve muhafaza edici demektir.
Kur'ân'in diger peygamberlerin kitâblari lehine veya onlar üzerine sehâde-ti bir gerçektir. Ehli kitâbm ilâhî kitâbdan bir nasibe mazhar kilindiklari hâlde kendilerine hatirlatilan seylerden büyük bir payi tahrif ettikleri ve unutmus ol-duklan, Kur'ân'm sehâdeti cümlesindendir. Ve yine onlarin kendi kitâblarmin hepsini muhafaza edemedikleri, muhafaza etmekte olduklarinin bir kismini dahî tahrif etmis bulunduklari hususu da bu sehâdet cümlesindendir.

[3] Peygamber'in Medine'de on sene ikaamet etmesi, hakkinda hilaf olmayan hususlardandir. Nübüvvetten sonra Mekke'de ikaamet müddeti ise, meshur olan onüç senedir. Çünkü kendisi kirk yasinda iken O'na vahy indirilmis, sahîh rivayete göre de altmis üç yasinda iken vefat etmistir... îbn Abbâs'm on sayisi üzerindeki fazlayi, kelâmda kisaltma yapmak için kaldirmis olmasi muhtemeldir. Çünkü Arablar çok defa konusmalarindaki kesirleri kaldirirlar...
Bu hadîsin Kur'ân'm Faziletleri ile münâsebet ciheti sudur: Kur'ân'in ilk defa nuzûle baslamasi, serefli bir mekânda ve serefli bir zamanda vâki' olmustur -ki, o mekân el-Beledu'l-Harâm, o zaman da Ramazân ayidir- binâenaleyh Kur'ân için hem zaman serefi, hem mekân serefi bir yere gelmistir. Iste bundan dolayi Ramazân ayinda Kur'ân

tilâvetini çok yapmak müstehâb olur. Çünkü Ramazân ayi, Kur'ân'm inmege basladigi aydir. Ve yine bundan dolayidir ki, Cibril Kur'ân'i her sene Ramazan ayinda Rasûlullah ile mukaabele ederdi. Nihayet Rasûlullah'm vefat edecegi yil olunca, Cibrîl Kur'ân'i te'kîd ve tamâmiy-le tesbît etmekiçin iki defa mukaabele etmistir. Ve keza bu hadîste Kur'ân'm bir kisminin Mekkî, bir kisminin Medenî oldugunun beyâni da vardir. Mekkî, hicretten evvel inendir. Medenî ise, ister Medîne'de olsun yâhud ondan baska herhangi bir sehirde olsun, hattâ Mekke'de yâhud Arafe'de olsun, müsâvî olarak hicretten sonra inendir... (Ibn Kesîr).

[4]

Buhârî bu hadîsin bir rivayetini Alâmâtu'n-Nübüvve'de, Müslim de Ümmü Se-leme'nin faziletleri bâbi'nda getirmistir. Hadîsi burada getirmekten maksad, Allah ile Peygamber arasindaki sefirin Cibrîl oldugudur. O Yüce Allah'in su âyetlerde buyurdugu gibi kerîm, vecâhet, celâlet ve mekânet sahibi bir melektir:

"O Kur'ân muhakkak ki Âlemlerin RabbVndendir. O'nu Ruhu 'l-emîn, in-zâr edicilerden olasin diye senin kalbine ma'nâsi açikr Arabça bir dil ile indirmistir. Sübhe yok ki, o Kur'ân, daha evvelkilerin kitâblarinda da vardir, Isrâîl ogullan bilginlerinin bunu bilmesi de onlar için bir delîl degil miydi?" (es-Suarâ: 192-197).

"Muhakkak ki o Kur'ân çok serefli bir elçinin (getirdigi) kelâmdir. Çetin bir kudrete mâliktir. Ars'm sahibi nezdinde çok itibarlidir. Orada kendisine itaat olunandir, bir emindir, sizin sahibiniz bir mecnûn degildir" (et-Tekyîr: 19-22).

Binâenaleyh yüceligine hudûd olmayan Rabb, iki kulunu ve iki elçisini, Cibril ve Muhammed'i övmüstür... (Ibn Kesîr).

[5]

Hadîsin basliga uygunlugu "Mu 'tize olarak bana verilen ise ancak Allah 'in bana vahyetügidir" sözünden alinir. Bu hadîs Kur'ân mu'cizesinin bütün peygamberlere verilenlerden üstünlügüne ve faziletine delâlet eder. Nevevî söyle demistir: Bu hadîsin ma'nâsinda ihtilâf edilip su ma'nâlar ileri sürülmüstür:

a. Her peygambere zamanina göre insanlari inanmaga mecbur eden birtakim mu'cizeler verilmistir. Benim en büyük ve en açik mu'cizem Kur'ân'dir ki, uslûbundaki belâgati ve ihtiva ettigi medenî, adlî, içtimaî hükümleri i'tibâriyle böyle bir kitâb baska bir peygambere verilmemistir. Bu cihetle ben peygamberlerin en çok ümmetlisi olacagim.

b. Bana bir Kur'ân mu'cizesi verildi ki, o kimseyi sihir ile zann ve hayâle düsürmez. Musa'nin asâ mu'cizesinin Fir'avn'in sihirbazlarinin el çubuklugu ile icra ettikleri seylere velev ki surette benzedigi gibi, hiçbir seye benzemeyip görenleri "Acaba?" diye düsündürmez ve hatâya düsürmez.

c. Öbür peygamberlerin mu'cizeleri onlarin hayâtinda yasamis, onlar ölünce mu'cizeleri de son bulmustur. Onlarin mu'cizelerini görmek, ancak kendileriyle yasayanlara münhasir kalmistir. Peygamberimizin Kur'ân mu'cizesi ise kiyamet gününe kadar devam edecektir...

Kur'ân insanlara tevatürle nakledilmistir. Istikbâldeki herbir zaman için de, o indirildigi gibi sapasaglamdir. Kur'ân, benzerini yâhud on sûresinin yâhud bir sûresinin benzerini getirmeleri için insanliga meydan okumus, her devirdeki insanlar bundan âciz olmuslardir; bu meydan okuma kiyamete kadar da devam edecektir. (el-Isrâ: 88, Hûd: 13, Yûnus: 3, el-Bakara: 23-24).

[6]

Hadîsin ma'nâsi sudur: Yüce Allah, Rasûlü üzerine her vakit ihtiyâç duyulan kadar azar azar birbiri arkasindan vahy indirmistir. Ve ilk fetretten sonra bir fetret daha vâki' olmamistir. O ilk fetret de Melegin ilk evvel "Ikra9 bismi Rabbike" kavliyle inisinin ardindan olmustu ki, bu ilk gelisin ardindan vahy bir müddet gecikmisti. Sonra vahy kizisti ve arka arkaya kesiksiz devam etti. Bu fetretten sonra inen ilk vahy ise "Yâ eyyuhe'l-müddessir kum fe~enzir" Süresidir.

[7]

Bu hadîs ile bundan evvelki hadîsin Kur'ân'm Faziletleri Kitâbi'nda zikredil-melerindeki münâsebet, Yüce Allah'in, Rasûlü'ne büyük ihtimami (onunla mesgul olmasi) ve siddetli mahabbeti olmasidir. Çünkü vahyi O'nun üzerine arka arkaya devam ettirmis ve O'ndan vahyi kesmemistir. Bunun içindir ki, Kur'ân O'na ancak firka firka indirilmistir. Hiç sübhesiz böyle parça parça indirilmesi inayet ve ikramda daha toelîg olur.

Bu rivayette vahyin kesilip gecikmesi, bir iki gecedir. Bir rivayette dört gündür. Ibn Cureyc'den oniki gün, Kelbî'den onbes gün, Süddî ve Mukaatil'den kirk gün diye de rivayetler vardir. Belli ki bu gibi müddetlere ilim, baslangicina ilim ile farkli olur. Onu tamâmiyle bilmek, Rasûlullah'm kendisinden olabilir. Bu ise merfû' olarak rivayet edilmemistir. Sahîh olarak bilinen sudur: Bir müddet vahyin gecikmesi vâki' olmustur. Rasûlullah bundan hüzün ve iztirâb duymus, hâllerinden bu hissedilmistir. Iki üç gece kalkmadigi görülünce O'nun bu hâlini ta'kîb eden müsrikler Öyle söylenmege bir vesile de bulmustur. Allah da O'nun kalbine itminan vermek üzere bu sûreyi indirmistir (Hakk Dîni, VIII, 5885).

[8]

Buhârî bu âyet parçalarini burada basliga delîl olarak getirmistir. Bunlar birçok yerde geçmektedir: "Kur'ânen Arabiyyen" (Yûsuf: 2, Tâhâ: 112, ez-Zumer: 28, Hâmîm Secde: 3, es-Sûrâ: 7, ez-Zuhruf: 3); "Bi-Iisânin Arabiyyin" (en-Nahh 103, es-Suarâ: 195, el-Ahkaaf: 12).

[9]

Bu hadîs, yakinda kendisi üzerine kelâm gelecek olan hadîsten bir parçadir. Bu-hârî'nin bundan maksadi açiktir. O'da Kur'ân'in Kureys lügati ile Indigi ve Ku-reys'in de Arab'in hulâsasi oldugudur.

[10]

Hadîsin bir rivayeti Hacc Kitâbi'nda da geçmisti.

Hadîsin bu baba girme sebebi, Kur'ân'in ve sünnetin her ikisinin de tek bir vahiyle ve tek bir dille geldigini tenbîh etmektir denildi. Söyle de denildi: Buhârî bununla "Biz hiçbir rasûlü kendi kavminin dilinden baskasiyle göndermedik ki, onlara apaçik anlatsin... '* (îbrâhîm: 4) âyetinin, Peygamber'in kavmi olduklari için sirf Kureys'in diliyle gönderilmesini gerektirmedigine, fakat bütün Arab'in diliyle gönderildigine isaret etmistir. Çünkü o, onlarin hepsine gönderilmistir. Zîrâ Peygamber kendisine soran bedeviye, sorusunun cevâbi olan vahy indikten sonra, ona anlayacagi sekilde hitâb etmistir. Bu da vahyin, Ku-reysli olsun, gayrisi olsun, her Arab'in anlayacagi sekilde inmekte olduguna delâlet etmistir. Vahy de tilâvet edilir yâhud tilâvet edilmez olmaktan daha umûmîdir.

tbn Battal da söyle demistir: Hadîsin basliga uygunlugu, metluvv olsun, gayri metluvv olsun vahyin hepsinin ancak Arab diliyle indigidir. Bu, Peygam-ber'in Arab ve gayri Arab bütün insanlara ve daha baskalarina gönderilmis olmasini reddetmez. Çünkü vahyin indigi dil Arapça'dir. O da, bunu Arab taifelerine teblig etmektedir. Onlar da bunu Arab olmayanlara onlarin dilleriyle tercüme.edeceklerdir... (ibn Hacer, Aynî).

[11]

Buradaki cem' ile murâd, mahsûs bir cem'dir ki, o da ayri ayri yazilmis olan metinlerin sahîfeler içinde toplanmasi, sonra da bu sahîfelerin bir Mushaf içinde sûreleri tertîb edilip siralanmis olarak toplanmasidir. Üç bâb sonra "Kur'-ân'in te'Iîfi babi" gelecektir. Orada bundan maksad ise âyetlerin bir sûre içinde te'Iîfi yâhud sûrelerin Mushaf içinde tertibidir (Ibn Hacer).

[12]

Yânî Zeyd bu âyeti, Peygamber'e vahy yazmakta bulunan kimselerden diger birinin yaninda yazilmis olarak bulamamistir. Yoksa bu âyeti ondan baskasi ezber etmemisti demek degildir. Zîrâ bu âyeti pekçok kimseler ezber etmisler de namaz içinde ve namaz hâricinde tilâvet etmekte idiler.

[13]

Buhari bu hadîsi el-Câmi'u's~Sahîh'm birkaç yerinde getirmistir. Iste bu Kur'-ân'i yazili bulundugu daginik yerlerden bir araya toplama isi, Ebû Bekr'In yaptigi islerin en güzeli, en büyügü ve en azametlisidir... Ebû Bekr, her okuyucunun tamâmini ezber etmeye muktedir olmasi için Kur'ân-i Azîm'i yazili bulundugu daginik yerlerinden derleyip kitâb hâlinde topladi. Ve iste bu toplama Yüce Allah'in "Kur'ân't biz indirdik biz, onun koruyuculari dasübhesiz ftfeiz "(el-Hicn 9) kavlinin sirrindan olmustur.

Iste böylece Ebû Bekr es-Siddîk, hayirlari toplamis, serrli isleri men' eylemistir. Allah ondan razi olsun ve onu da razi kilsin. Iste bundan dolayi birçok imamlar Alî ibn Ebî Tâlib(R)'nin: "Mushaflar hususunda insanlarin en büyük ecirlisi Ebû Bekr'dIr. Çünkü Ebû Bekr Kur'ân'i Iki levha arasinda toplayanlarin birincisidir" dedigini rivayet etmislerdir. Bu, sahîh bir isnâddir (Ibn Kesîr)

[14]

Yânî.kitabetin resminde meselâ hemzeli ve gayrisi nev'inden olmakta ihtilâf ettiginiz zaman, onu Kureys dili ve lehçesine uygun olan resimle yaziniz. Çünkü Kur'ân, Kureys lehçesiyle inmistir. Çünkü Kureys lehçesi Rasûiullah'in lehçesi-dir ve Arab lehçelerinin en fasihidir. Cibril Peygamber'e diger Arab lügatleri ve lehçeleriyle, Kur'ân'in tertîli kendilerine kolaylassin ve ma'nâsmi düsünmekten alikoymasin diye, sirf bir ruhsat olarak okumustur.

[15]
Bu emrin hikmeti sudur: Hafsa'mn yanindan alman Mushaf, resmî mushafla-' rm istinsah edilip yazilmis olduklari aslî Mushaf'tir. Bu resmî Mushaf'larin toplanma ve istinsahlari hususunda hey'et ferdleri çok ciddî ve samîmi arastirma yapmislardir. Binâenaleyh resmî Mushaflardan baskalarinin var olmasini mü-bâh kilmaktan, onlarin bâzisinda yanlis bulunmasi yâhud yalan ve ihtilâf için herhangi bir sebeb bulunmasi cihetinden endîse edilirdi.

[16]
Iste "Mushaflar istinsah ettirip resmîlestirerek Kur'ân'in en mükemmel sekilde" muhafazasina ve nesilden nesile tam ve ihtilafsiz olarak intikaalini temîn,ât altina almaktan ibaret olan" bu muazzam is, Mü'minlerin Emîri Usmân itin Af-fân(R)'m en büyük menkabelerindendir.

Hiç sübhesiz ki, Kur'ân'dan herhangi birseyin zayi' olup gitmemesi için Kur'-ân'm muhafazasina, ilk iki büyük zât Ebû Bekr ile Umer, Usmân'a sebkat etmisler, bu isi ondan önce te'mînât altina almislardir. Usmân ise insanlari, Kur'ân hususunda ihtilâf etmemeleri için bir okuyus üzerinde toplamistir. Bu is üzerinde sahâbîlerin hepsi Usmân'a muvafakat etmislerdir. Ancak Abdullah ibn Mes'-ûd'dan, onun resmî mushaflar yazan kimselerden olmamasi sebebiyle bir öfkesi rivayet edilmistir. Bu öfkeyle, Usmân'm "Imâm Mushaf'tan baskalarinin yakilmalarini" emrettigi zaman kendi adamlarina ellerinde bulunan mushaflari saklamalarini emretmisti. Bundan sonra Ibn Mes'ûd da muvâfakata dönmüstür. Hattâ Alî ibn Ebî Tâlib: "Eger Usmân bu isi yapmamis olsaydi, onu muhakkak bizzat ben yapardim" demistir. Binâenaleyh Dört îmâni, yânîEbû Bekr, Umer, Usmân ve Alî bu isin dînî maslahatlardan oldugu üzerinde ittifak etmislerdir. Bu dört zât ise öyle halîfelerdir ki, Rasûluüah (S) onlar hakkinda "Be-nim sünnetime iyi yapisin, benden sonra da Râsid Haiîfeler'in sünnetine" buyurmustur. (Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ibn Mâce... Irbâd -R-dan) -Ibn Kesîr, Fadâilu 'I-Kur 'ân-

[17]
Buhârî bu baslik ile yalnizca Zeyd ibn Sâbit'i kasdetmistir. Çünkü Zeyd vahyi en çok yazan kimse oldugu ve yazma isi ile ugrasip mesgul olmasi çok oldugu için ona ahd lami ile "el-Kâtib" ismini vermistir (Ibn Hacer).

tbn Hacer buradaki hadîsin serhinde Mekke'deki ve Medine'deki vahy kâ-tiblerini söyle zikretti: Peygamber'e vahy yazanlardan bâzilari topluca sunlardir: 4 Halîfe, 5. Zubeyr ibnu'l-Avvâm, 6. ve 7. Saîd ibnu'1-Âs ibn Umeyye'nin iki oglu Hâlid ve Ebân, 8. Hanzalatu'bnu'r-Rabî' el-Esedî, 9. Muaykib ibn Ebî Fâtima, 10. Abdullah ibnu'l-Erkam ez-Zuhrî, 11. Surahbîl ibn Hasene, 12. Abdullah ibn Revâha ve digerleri...

[18]
Hadîsin basliga uygunlugu, Ebû Bekr'in Zeyd'e hitaben "Sen Rasûlullah için vahyi yaziyordun" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti daha önce de geçmisti.

Bu âyetlerin bu suretle Kur'ân'a konulmasi, sonralari söyle bir tenkide ugramis ve derin bir incelemeye vesîle olmustur: "Kur'ân'in birinci sarti Tevatür iken Zeyd ibn Sabit yalniz Huzeyme'nin yaninda buldugu âyetleri nasil olup da Mushaf'a koyabilmis ve Kur'ân'dan sayabilmistir?" deniliyor ve buna söyle cevâb veriliyor:

Tevatür vardir - yoktur mes'elesi, Peygamber'in sahâbîlerinden sonraki devre âiddir. Tâbi'î ve Etbâu Tâbi'î zamanlarina nisbetle tasavvur olunur. Sahâbîlere gelince, onlar Peygamber'den herhangi bir âyetin Kur'ân oldugunu isitince, onun Kur'ânhgini kat'î olarak bilirlerdi.

el-Ahzâb ve et-Tevbe âyetlerinin Huzeyme gibi yüksek bir sahâbînin yaninda bulunmasi ayrica bir i'tibâr ve emniyet medari olmustur. Bunun için Zeyd ibn Sabit bu hadîsinde Huzeyme'nin yalniz basina sâhidligini, Rasûlullah'm iki sahidin sâhidligine denk ve müsâvî tuttugunu bildirmistir.

Bu el-Ahzâb ve Berâe âyetlerinin Kur'ânIyetinin sahinliginde, Zeyd ibn Sâ-bit'in zatî fazileti ve ilmî kudret ve i'tibâri da hesâb edilmelidir...

Zeyd bu üç âyeti yalniz kendi ictihâdiyle de Mushaf'a koymus degildir. O, baskanlik ettigi ilmî sûranin karariyle hareket etmistir. En sonra bu sûranin karan, usulen halifelik makaaminin tasdikine arz olunmus ve nesredilen bir teblig ile bütün sahâbîlerin ma'lûmu olup sükûtî bir icmâ' mün'akid olmustur. Mushaf dismda-'Kur'ân olarak ne bir âyet, ne bir sûre kalmamistir... Yukaridaki deliller bu hakikate de zarurî bir ilim ve ittila bahseder (Ibn Kesîr, Fadâilu'l-Kur'ân).

[19]
Hadîsin basliga uygunlugu apaçik meydandadir.

[20]
Buhârî bunun bir rivayetini Bed'u'l-Halk'da da getirdi. Müslim bir defa Yû-nus'tan, bir defa da Ma'mer'den, bu ikisi de Zuhrî'den olmak üzere bu tarzda rivayet etti (Müslim Ter. II, 462-467).

Bunu Ibnu Cerîr de Zührî hadîsinden olmak üzere rivayet etti. Sonra râvî Ibn Sihâb söyle demistir: Yedi harfe dâir ma'lûmât bana ulasti. Bununla yalniz bir medlulü ifâde eden müteaddid zelîkaya müsâade buyurulduguna muttali' oldum. Yoksa halâl ve harama dâir hiçbir kelime üzerinde ihtilâf yoktur (Ibn Kesîr).

[21]
Hadîsin basliga uygunlugu son fikrasi oldugu açiktir. Bunun bir rivayeti Husû-mât Kitâbi'nda geçmis ve orada bâzi açiklamalar verilmisti.

Hadîsin sonundaki "Seb 'atu ahruf{ = Yedi harf) "ta'bîri, yedi lügat ve yedi lehçe ve yedi sîve demektir. Buhârî'nin Ibn Abbâs'tan rivayet ettigi hadîse göre Kur'ân baslangiçta bir lügat ve bir lehçe üzerine indirildigi halde -ki bu Kureys lehçesi idi- Rasûlullah Kur'ân'in kabileler arasinda çabuk yayilmasi için diger Arab kabilelerinin lehçeleri üzerine de okunmasini arzu ediyordu. Bu yolda israrli dualar sonunda yedi kabilenin lehçesi üzerine de okunmasina izin verildi... Kur'ân'in her kelimesi degil, bâzi kelimeleri yedi lehçe ile okunmustur. Kur'ân bu suretle yayildiktan sonra Peygamber'in vefati yilinin ramazâninda Cibril'le yapilan el-Arzatu'1-Âhire'de Kureys lehçesi kararlasti. Su da bilinsin ki, bu lehçe farki, bir nev'ilenmeden ibarettir, ma'nâ yönünden bir çeliski gerektirmez. Nitekim Abdullah ibn Mes'ûd: "Ben degisik kabilelerin Kur'ân kiraatlerini dinledim, hepsini ma'nâ yönüyle birbirlerine yakin buldum. Aranizda Helumme, Akbil demeniz gibi ki, ikisi de Geliniz diye çagridan ibarettir" demistir. Âlimler bu yedi harfin ma'nâsi hakkinda çesitli görüsler ileri sürmüslerdir:

a. Bundan murâd Akbil, Taâl ve Helumme gibi muhtelif lafizlarla birbirine yakin ma'nâlardan meydana gelen yedi vecîhtir.

b. Bundan maksad, Kur'ân'in hepsi yedi harf üzere okunur demek degildir. Lâkin bâzisi bir harf, yânî bir lehçe üzere, bâzisi da diger bir lehçe üzere okunur...

c. Kur'ân'in yedi lügati -lehçesi-, kabilelerin kendi lehçelerinde birbirine muhalefet etmelerine ragmen, hâsseten Mudar kabilelerine münhasirdir. Çünkü Usmân: Kur'ân Kureys lugatiyle indi, demistir. Kureys ise en-Nadr ibnu'l-Hâris ogullan'dir.

d. Bütün kiraat vecihleri yedi seye dönmektedir: Harekesi degismeyen, sureti ve ma'nâsi da degismeyen, sureti degismeyip ma'nâsi degisen,...

e. Yedi harften maksûd emir, nehiy, va'd, vaîd... gibi ma'nâlardir... (ibn Kesir). ,

[22]
Tek sûrenin âyetlerini toplama yâhud sûreleri tertîbli olarak bir Mushaf'ta toplama.

[23]
Burada te'lîften maksad, sûrelerin tertibidir. Bu Irakli zât evvelâ hangi kefen daha hayirli ve daha fazîletlidir diye sormustur. Âise de ona: Bu, sorulmaga, kasdedilmege ve hazirlanmaga i'tinâ gösterilmesi gerekmeyen seylerdendir. Çünkü bunda fâidesiz külfete girme vardir... seklinde konusmus ve sordugu seyin mühim bîr is oldugunu zannetmesin diye, kelâmda ciddiyet ve cehd göstermemistir... Sonra o Irakli zât, Âise'ye Kur'ân'in tertibinden sordu. Böylece büyük bir suâle geçti. Ve Âise'ye Kur'ân'i te'lîf edilmemis olarak, yâni sûreleri siralanma mis olarak okudugunu haber verdi. Bu, Mü'minlerin Emîri Usmân'm bugün meshur olan tertîb üzere te'lîf edilmis olan ' 'Imâm Mushaflari" etrafa göndermesinden ve bu Mushaflari lâzim kilmasindan önce idi. Allah en iyi bilendir. Iste bunun için Âise, o kimseye:

— Kur'ân'm sûrelerinden hangisi ile baslasan sana zarar vermez. Sübhesiz ilk inen sûre, içinde cennet ve cehennem zikredilen sûredir, diye haber vermisti.

Bu sûre Ikra' Sûresi degilse, Âise'nin, içinde va'd ve vaîd bulunan el-Mufassal sûrelerinin cins ismini irâde etmis olmasi muhtemeldir...

Sûreler içinde âyetlerin tertibine gelince, bunda hiçbir ruhsat yoktur; bu, takrîri yukarida geçtigi gibi, tamâmiyle Rasûlullah tarafindan yapilmis tevkîfî bir istir. Bundan dolayi Âise, o sahsa bu hususta bir ruhsat vermedi. Fakat kendi Mushaf'ini o sahis için ortaya çikardi ve ona sûrelerin âyetlerini imlâ ettirdi ve Allah en iyi bilendir... (Ibn Kesîr).

[24]
Buhârî bunu yalniz olarak tahrîc etmistir. Bundan maksad, ibn Mes'ûd'un Mus-haf'indaki bu sûrelerin tertibinin Usmân'm Mushaf'lari gibi oldugunu zikretmektir. Ibn Mes'ûd'un "Min itâki'l-uveli" sözü, "Inmesi kadîm olanlardan" demektir. "Ve hunne min telâdî" sözü de "Ilk kazanilanlardan ve ezber edilenlerdendir" demektir.

[25]

Bu, sihhatinde Buhârî ile Müslim'in ittifak ettigi bir hadîstir. Bu hadîs, hicret hadîsinden bir parçadir. Bu hadîsten maksad "Sebbih isme Rabbike'l-a'lâ"nm hicretten evvel inmis Mekkî bir sûre oldugunu ortaya koymaktir. Ve Allah en iyi bilendir (Ibn Kesîr).

[26]
Bu, el'Câmi'u's-Sahîh'in Ebû Zerr rivayetidir. Bundan baska olan Buhârî nüshalarinda "Hâ.Mim. ed-Duhân" ve "Amme yetesâelûne" sözleri düsmüstür.
Iste Ibn Mes'ûd'dan gelen bu te'lîf garîbdir; Usmân Mushafi'na muhaliftir. Çünkü Usmân Mushafi'ndaki el-Mufassal grubu, el-Hucurât Sûresi'nden Kur'ân'm sonuna kadar olan kisimdir. ed-Duhân Sûresi buraya hiçbir veçhile girmez... (Ibn Kesîr).

[27]
Buhârî bunu burada muallak olarak zikretti. Alâmâtu'n-Nübüvve'de ve diger yerlerde senedini de tam olarak getirmistir.

[28]
Bu hadîsin bir rivayeti Sahîh'm evvelinde Vahy Kitâbi'nda geçmisti. Bu, sahinliginde ittifak edilmis hadîslerdendir.

[29]
Cibril'in Kur'ân'i Peygamber'e her sene muâraza etmesinden maksad, Allah'tan Peygamber'e vahyettigi Kur'ân'i, kendisindekiyle karsilastirmasidir. Bunu da bakî kalanin kalmasi, nesh olunanin gitmesi için, bir pekistirme, sabitligini ebedî kilma ve bir koruma olarak yapiyordu. Iste bu maksad için Peygamber, ömründeki son yil içinde Kur'ân'i Cibril'e iki kerre arzetti, Cibril de Kur'ân'i O'nunla böylece iki kerre mukaabele etti. Peygamber bu Iki kerre karsilastirmadan ecelinin yaklastigini anladi.
Usmân (R) da Imâm Mushaf'i iste bu "Son arza" üzerine topladi. Bu toplama isini de aylar arasindan ramazân ayina tahsis etti. Çünkü Kur'ân'in vah-yedilmeye baslamasi, ramazân ayinda olmustu. Iste bundan dolayi ramazân ayinda Kur'ân'i birbirine karsi okumak ve tekrar etmek müstehâb olur. Yâni bir kerre biri okur, öteki dinler; digerinde ise dinleyen okur, öbürüsü dinler... (Ibn Kesîr).

[30]
Yânî Kur'ân'i ezberlemekle ve ögretmesine girismekle meshur olanlar. Bu "Kurrâ" lafzi selef örfünde Kur'ân hakkinda tefakkuh eden.kimse için de kullanilirdi (Ibn Hacer).

[31]
Buhârî bunu el-Menâkib Kitâbi'nda birkaç yerde getirmisti.
Iste bu dört zâtin ikisi ilk Muhacirler'dendir. Bunlar Abdullah ibn Mes'ûd ile Ebû Huzeyfe'nin himayesinde bulunan Sâlim'dir. Bu Salim, müslümanlarin ulularindan ve degerlilerindendi. Peygamber'in Medine'ye gelmesinden önce insanlara imamlik yapardi. Bu dört kisiden diger ikisi de Ensâr'dandir. Bunlar Muâz ibn Cebel ile Ubeyy ibn Ka'b'dir. Iste bu ikisi de hakkiyle büyük ve ulu iki zâttirlar. Allah hepsinden razi olsun! (Ibn Kesîr).

[32]
Burada arka arkaya gelen bu üç hadîs, Ibn Mes'ud'la ilgilidir.
Bunlarin hepsi haktir, dogrudur. Bu sözler, kisinin bizzat kendisinden bilmekte oldugu, bazen baskalarinin bilemeyecekleri nevi'den olan haberlerdendir. Kisinin böyle kendinden haber vermesi, bir ihtiyâç için ise caiz olur. Nitekim Yüce Allah da Yûsuf Peygamber'in Misir ülkesinin sahibine karsi kendisinden bahsedip: "Beni memleketin hazîneleri üzerine me'mûr et. Çünkü ben onlari iyice korumaya muktedirim, bilenim" (Yûsuf: 55) dedigini Yûsuf'tan haber vermistir, tbn Mes'ûd'u medh ve sena olarak Rasûluîlah'm: "Kur'ân'i dört kisiden okuyunuz..." buyurup da bu dördü saymaya Ibn Mes'ud'la baslamasi kâfidir (îbn Kesîr).

[33]
Bu hadîsin zahiri,sahâbîlerden sâdece bu dört kisiden baskasinin Kur'ân'i cem' etmemis oldugudur. Hâlbuki hadîsin ma'nâsi böyle degildir. Aksine, hakkinda hiç sübhe edilmeyen hakikat; Kur'ân'i Muhacirler'den dctoir çok kimselerin cem1 etmis bulunduklaridir.Belki Enes'in maksadi Ensâr'dan bu dörtten baskasi Kur'ân'i cem' etmedi demektir. Ve iste bunun için muttafakun aleyh olan birinci rivayette Ensâr'dan bu dört kisiyi zikretmis ve onlar da: Ubeyy ibn Ka'b'dir... diye saymistir. Buhârî'nin yalniz olarak rivayet ettigi hadîslerden olan ikinci rivayette ise Ebu'd-Derdâ, Muâz ibn Cebel, Zeyd ibn Sabit ve Ebû Zeyd vardir. Bunlarin hepsi meshur kimselerdir. Ancak bu Ebû Zeyd meshur degildir. Zîrâ o ma'rûf degildir ve ancak bu hadîste taninmistir. Onun isminde de Ihtilâf edilmistir; Vâkidî: Onun ismi Kays ibnu's-Seken ibn Kays ibn Zeûrâ ibn Haram ibn Cündüb ibn Âmir ibn Ganem ibn Adiyy ibni'n-Neccâr'dir dedi. Ibnu Nu-meyr ise: Onun ismi, Sa'd ibn Ubeyd ibni'n-Nu'mân ibn Kays ibn Amr ibn Zeyd ibn Umeyye'dir, Evs kabîlesindendir dedi. Bunlar Evs'ten Kur'ân'i cem' eden iki kisidir denildi. Bunu Ebû Umer ibn Abdilberr hikâye etti. Bu ise uzak bir görüstür. Vâkidî'nin kavli ise daha sahîhtir. Çünkü o zât Hazrecli'dIr. Zîrâ Enes: Biz ona vâris olduk, demistir, onlar ise Hazrec kabîlesindendirler. Lâfizlarin birinde Enes: Ebû Zeyd benim amcalarimdan idi, demistir. Katâde de Enes'in söyle dedigini nakletti. Ben iki kabîle ile Evs ve Hazrec kabîleleriyle övünüyorum. Evs kabîlesi meleklerin yikadigi Hanzala ibn Ebî Âmir bizdendir, an cemâatinin -yâhud arkadan esen rüzgârin- himaye etmis oldugu Âsim ibn Sabit bizdendir, ölümünden dolayi Ars'in titredigi Sa'd ibn Muâz bizdendir, sâhidli-gi iki erkegin sâhidligîne denk kilinan Huzeymetu'bnu Sabit bizdendir, dedi. Buna karsi Hazrec kabîlesi de: Bizden dört kisi var ki, bunlar Rasûluîlah'm zamaninda Kur'ân'i cem' etmislerdir: Ubeyy ibn Ka'b, Muâz ibn Cebel, Zeyd ibn Sabit ve Ebû Zeyd, dedi. Iste bunun hepsi Vâkidî'nin sözünün sahîh olduguna delâlet etmektedir. Iste bu Ebû Zeyd, bir kaç kisinin zikrettigine göre Bedir'de hâzir bulunmustur. Mûsâ ibn Ukbe (141) de ez-Zuhrî'den naklen: Ebû Zeyd Kays ibnu's-Seken, Hicret'ten sonra onbesinci senenin basinda Ebû Ubeyd Köprüsü gününde öldürüldü, demistir.
Muhacirler'den de Kur'ân'i cem' eden kimselerin bulunduguna delîl sudur: Ebû Bekr es-Siddîk ki, Rasûlullah onu, kendi hastaligi zamaninda bütün Muhacirler ve Ensâr toplulugu üzerine imâm yapip öne geçirmistir. Hâlbuki Rasûlullah: "Bir topluluga onlarin içinde Allah'in Kitâbi'ni en iyi okuyanlari imamlik eder" buyurmustur. Öyleyse eger Ebû Bekr onlarin içinde Allah'in Kitâbi'ni en iyi okuyan kimse olmus olmayaydi, Rasûlullah onu sahâbîler toplulugu üzerine imâm yapip öne geçirmezdi. Bu ifâde es-Seyh Ebû'l-Hasen Alî ibn Ismâîl el-Es'arî'nin takrir ettigi muhakemenin mazmunudur. Bu takrir def edilemez ve bunda sübhe de olunamaz. Hafiz Ibnu's-Sem'ânî (615) bu hususta bir risale cem' etmistir. Ben de bunun takririm Müsnedu's-Seyhayn'da genisietmisimdir.
Kur'ân'i tamâmiyle cem' eden Muhacirler'den biri de Usmân ibn Affân'-dir. O yakiijda zikredecegimiz gibi Kur'ân'i bir rek'âtte okumustur. Bunlardan bir digeri Alî ibn Ebî Tâlib'dir. Onun, Kur'ân'i Indirilis sirasina göre cem' ettigi söylenir. Biz bunu daha evvel takdîm etmis bulunuyoruz. Onlardan bir digeri Abdullah ibn Mes'ûd'dur. Onun: "Allah'in Kitâbi'ndan hiç bir âyet yok ki, ben o âyetin nerede indigini ve ne hakkinda indigini bilmis olmayayim. Sayet Allah'in Kitâbi'ni benden daha iyi bilir, ve kendisine bineklerin ulastirabilecegi bir kimse bileydim elbette binib o zâta giderdim" dedigi de daha önce geçmisti.
Onlardan bir digeri de Ebû Huzeyfe'nin himayesinde olan Sâlim'dir. O ne-cîb seyyidlerden ve nakîb imamlardan idi, Yemâme harbinde sehîden öldürülmüstür.
Yine onlardan biri, derya âlim, Rasûlullah'm amcasi oglu ve Tercemânu'l-Kur'ân olan Abdullah ibn Abbâs'tir. Mucâhid'in söyle dedigi yukarida geçmisti: Ben Kur'ân'i iki kerre Ibn Abbâs'a arz ettim, her bir âyetin yaninda duruyor ve kendisine o âyetin ma'nâsim soruyordum.
Yine onlardan biri Abdullah ibn Amr'dir. Nitekim en-Nesâî ile Ibn Mâce, Ibn Cureyc'den; o da Abdullah ibn Ebî Muleyke'den; o da Yahya ibn Hakîm ibn Safvân'dan olmak üzere su hadîsi rivayet etmislerdir: Abdullah ibn Amr: Ben Kur'ân'i cem' ettim ve her gece kiraat ettim. Benim Kur'ân'i her gece okumam haberi Rasûlullah'a ulasti da o: "Kur'ân'i bir ay içinde okuyup hatmet" buyurdu demistir. Râvî bu hadîsin tamamini böylece zikretmistir (Ibn Kesîr).
Enes ibn Mâlik'den "Kur'ân'i sahâbîlerden dört kisiden baskasi cem' etmedi" dedigi seklinde zikredilen bu hasr, kat'î olarak hatâdir. Bu hatânin râ-vîlerin birinden olmasi caizdir. Lâkin hadîsciler bu hadîsin senedinin sahîh olmasina tâbi' olarak metnin sahîhligi Için de bir vecih aramakla mesgul olmuslardir. Hafiz Ibn Hacer, Fethu'l-Bârtfe bir çok ihtimaller îrâd ettikten sonra Enes'in bu sözüne cevâb olmak üzere muhakkiklarin söyledikleri görüsleri tamâmiyle almistir. Nassi sudur:
el-Kâadi Ebû Bekr el-Bâkillânî ve digerleri Enes'in bu hadîsinden bir çok cevâblarla cevâb vermislerdir. Birincisi: Bunun mefhûmu muhalifi yoktur, binâenaleyh bunlardan baskalarinin Kur'ân'i cem' etmis olmamalari lâzim gelmez. Ikincisi: Murâd, Kur'ân'i nazil oldugu bütün vecihler ve kiraatler üzerine bu dört zâttan baskasi cem' etmedi, demektir. Üçüncüsü: Kur'ân'dan, tilâvetinin ardindan nesh edilenleri ve nesh edilmemis olanlari bu dört kisiden baskasi cem' etmedi demektir. Bu görüs ikinci görüse yakindir. Dördüncüsü: Kur'ân'in cem' edilmesinden murâd, digerlerinin hilâfina vasitasiz olarak onu bizzat Ra-sûllullah'in kendi agzindan almaktir. Buna göre bâzilarinin Kur'ân'i almalari bir vâsita ile olmasi muhtemil olur. Besincisi: Bunlar dâima Kur'ân'i takrir etme ve ögretme isiyle mesgul olmuslardir da bundan dolayi böyle Kur'ân'i cem' edenler olarak meshur olmuslardir. Ve yalniz bunlarin bu hâlini bilen kisiye, baskalarinin halleri gizli kalmistir da o kimse Kur'ân'i cem' etme isini kendi bilgisine göre sâdece bu dört zâta hasretmistir. Hâlbuki is haddizatinda böyle degildir. Yâhud da digerlerinin gizli kalmalarina sebeb, onlarin riya ve kendini begenme gailesinden

korkmus olmalaridir, böyle taninmamakla o gaileden emîn olunmustur. Altincisi: Cem'i ile murâd, yazmaktir. Binâenaleyh bu digerlerinin sirf hafiza ile ezberlemis olarak cem' etmis olmalarini nefyetmez. Buradaki dört kisiye gelince; onlar hem yazili olarak, hem de sirf hafizadan ezberlemis olarak Kur'ân'i cem' etmislerdir. Yedincisi:- Murâd, her bir insan Rasûlullah zamaninda Kur'ân'i ezberlemeyi tamamlamasi ma'nâsiyle Kur'ân'i cem' ettigi ni açiklamamistir. Sâdece buradaki dört zât, digerlerinin hilâfina bunu açiklamislardir. Digerleri bunu açikça söylememistir. Çünkü gerçekte sahâbîlerden her biri Kur'ân'in cem'ini ancak Rasûlullah'm vefati sirasinda Kur'ân'dan en son âyet nazil oldugu ve teblig edildigi zaman tamâmiyle ikmâl etmislerdir. Muhtemil ki, bu en son âyete ve en son nazil olmusa benziyen âyetlere, daha önce bütün Kur'ân'i cem' etmis olan kimselerden sâdece bu dört zât hâzir olmustur. Her ne kadar bu son nazil olan âyetlere, diger âyetleri apaçik sekilde cem' etmemis olan kimseler de hâzir bulunmus iseler de. Sekizincisi: Kur'ân'in cem'in-den murâd, dinlenip ona itaat edilmesi ve mûcebiyle amel olunmasidir.

Ahmed, ez-Zühd'de Ebu'z-Zinâd tarîkinden su hadîsi tahrîc etmistir: Bir kimse Ebu'd-Derdâ'nm yanma geldi de: Benim oglum Kur'ân'i cem' etmistir, dedi. Bunun üzerine Ebu'd-Derdâ da: Yâ Allah, gufranini taleb ederim, Kur'ân'i ancak onu dinleyip itaat eden kimse cem' etmistir, dedi. Bu Ihtimallerin çogunda ve bilhassa sonuncusunda bir külfete giris vardir. Ben bunlardan önce diger bir ihtimâle imâ etmistim, o da murâdm, bu dört kisiyi Evs'in karsisinda, Hazrec kabilesi lehine isbât etmek oldugudur. Binâenaleyh bu hadîs, Evs ve Haz-rec kabîleleri disindaki Muhâcirler'den ve onlardan sonra gelenlerden Kur'ân'i cem' edenlerin mevcudiyetini nefyetmez. Bir de Enes bunlardan baskalari kendisine gizli olmadigi halde maksadinin sirf bunlarla ilgili bulunmasindan dolayi, sâdece bunlar üzerine iktisar etmistir de denilmesi muhtemildir.

Birçok hadîslerden zahir olan sudur: Ebû Bekr, Peygamber'in hayâtinda Kur'ân'i ezbere biliyordu. Peygamber gönderildigi ilk Mekke yillarinda Ebû Bekr'in, kendi evinin avlusunda bir mescid bina ettigi, ve orada Kur'ân'i devamli okur oldugu geçmisti. Ebû Bekr'in okudugu o Kur'ân metinleri her ne kadar Kur'ân'dan o zaman nazil olmus bulunan metinlere hamledilirse de bu, vukuunda hiç sübhe edilemiyecek bir husustur. Buna Ebû Bekr'in, Peygamber'le Mekke'de bulunduklari ilk sikintili yillarda dahî Kur'ân'i Peygamber'den almaya olan siddetli hirsi ve gönlünü Kur'ân için bosaltmasi ve Peygamber'le Ebû Bekr'in biribirleriyle çok sik bulusup beraber olmalarini da ilâve etmelidir. Hattâ Aise, hicret hadîsinde geçtigi gibi, Peygamber'in kendi evlerine sabah aksam gelmeyi i'tiyâd edindigini söylemistir. Müslim "Bir kavme, Allah'in Kitâbi'ni en iyi okuyanlari imamlik eder" hadîsini Sahîh'inde rivayet etmis ve ben de o hadîse yukarida isaret etmistim. Ve yine Peygamber'in, kendi hastaligi sirasinda kendi yerine imamlik etmesi için Ebû Bekr'e emrettigi de geçmisti ki, bu da Ebû Bekr'in, sahâbîler içinde Kur'ân'i en iyi okuyan bir kimse olduguna delâlet eder. Ve yine Alî'den de, kendisinin, Peygamhej'in ölümünün akabinde nuzûl sirasina göre Kur'ân'i cem' etmis oldugu haberi geçmisti.

en-Nesâî sahîh bir isnâdla Abdullah ibn Amr'dan tahrîc etti ki o söyle demistir: Ben Kur'ân'i cem' ettim ve onu her gece okudum. Benim bu okuyusum Peygamber'e ulasti. Bunun üzerine Peygamber, beni çagirdi da: "Kur'ân'i bir ay içinde okuyup hatm eyle" buyurdu. Bu hadîsin asli Buhârî ve Müslim'in Sa-hîh'lçn içindedir. Ve diger bir hadîste Ibn Mes'ûd'un ve Ebû Huzeyfe'nin himayesinde bulunan Sâlim'in zikri de geçmisti. Iste bunlarin hepsi Muhâcirler'-dendir. Ebû Ubeyd, Peygamber'in sahâbîlerinden olan meshur Kur'ân okuyucularini zikretmis ve Muhâcirler'den dört Râsid Halîfeleri, Talha'yi, Sa'd'i, Ibn Mes'ûd'u, Huzeyfe'yi, Sâlim'i, Ebû Hureyre'yi, Abdullah ibn Sâib'i ve Abâdi-Ie'yi (Abdullah ibn Abbâs, Abdullah ibn Umer, Abdullah ibn Zubey£-Abdullah Ibn Amr ibn Âs'i); kadinlardan ise Âise'yi, Hafsa'yi, Ümmü Seleme'yi saymistir. Lâkin bunlarin bâzisi Kur'ân'm cem'ini ancak Peygamber'den sonra ikmâl etmistir, binâenaleyh Enes hadîsindeki hasri reddetmez.

Ebû Davud'un oglu da Kitâbu's-Serîa'da Muhacir okuyuculardan olmak üzere Temîn ibn Evs ed-Dârî'yi, Ukbetu'bnu Âmir'i, Ensâr'dan Ubâdetu'bnu's-Sâmit'i, Ebû Halîme diye künyelenen Muâz'i, Mecma' ibn Hârise'yi, Fudâle ibn Ubeyd'I, Mesleme ibn Mahled'i, ve digerlerini saymis ve bunlardan bâzilarinin Kur'ân'i Peygamber'den sonra cem' ettiklerini tasrîh etmistir. Kur'ân'i cem' edenlerden biri de yukarida geçtigi üzere Ebû Mûsâ el-Es'arî'dir. Bunu Ebû Amr ed-Dânî zikretti. Sonraki âlimlerden bâzisi Amr ibnu'I-Âs'i, Sa'd ibn Ubbâd'i ve Ümmü Varaka'yi da sahâbîlerin okuyucularindan saymislardir. (Muhammed Resid Rizâ) (Bu sayimlara göre sahâbîlerden Kur'ân'i tamamiyle cem1 edib oku-yusuyla da meshur olan hafizlarin sayisi 29 oluyor. Bunlardan dördü kadin, 25'i erkektir).

[34]

Bu hadîs, büyük olan bir kimsenin haddizatinda hatâ oldugu hâlde bazen birse-yI dogru zannederek söyleyebilecegine delâlet etmektedir. Iste bunun için Imâm Mâlik söyle demistir: "Hiçbir kimse yoktur ki, sözünden bir kismi alinir, bir kismi da reddedilir olmasin. Bu hükümden ancak su kabrin sahibinin (yânî Peygamber'in) sözü müstesnadir. O'nun sözlerinin hepsi makbuldür. Allah'in sale-vâti ve selâmi Üzerine olsun!"

[35]

Bu hadîsin bir rivayeti Tefsîr Kitâbi'nm basmda geçmisti.

Kendisinden baskalari daha uzun ise de, el-Fâtiha'nin Kur'ân Sûrelerinin en büyügü olmasi, okunmasi üzerine sabit olan sevabin büyüklügü yönündendir.

Bu hadîsin mühim bir noktasi, el-Fâtiha Sûresi'ne "es-Seb'u'l-Mesânî" isminin verilmesidir. Seb\ yedi sayisinin adidir. el-Fâtiha da ittifakla yedi âyettir. Su kadar ki, Hanefîler Besmele'yi el-Fâtiha'dan saymamislar da "En'amte aleyhhn"i müstakil bir âyet saymislardir. Sâfîîler ise bunun aksine, Besmele'yi el-Fâtiha'dan bir âyet saymislar, "En'amte aleyhinizi müstakil bir âyet saymamislardir.

Mesânî, Mesnâ'mn cem'idir; iki, çift ve tekrarlanmis ma'nâsmadir. el-Fâtiha'nm okunmasi namâzm her rek'atinde tekrarlandigi yâhud eklenen sûre ile çiftlendigi için böyle isimlendirilmistir. "And olsun ki, biz sana tekrarlanan yediyi ve su Büyük Kur 'ân 'i verdik" (el-Hicr: 87) âyetindeki ' 'es-Seb'«'1-MesânV' ile el-Fâtiha murâd olundugunda bu Ebû Saîd hadîsi nasstir, kuvvetli bir delildir.

Kur'ân ismi, tamâminda vâki' oldugu gibi, bâzisinda da vâki' oluyor. Buna Yüce Allah'in Yûsuf Sûresi'ni kasdederek: "Biz sana bu Kur'ân't vahyet-mek suretiyle en güzel beyâni kissa olarak sana anlatacagiz.: " (Yûsuf: 3) âyeti delâlet etmektedir.

[36]

Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Çünkü bu hadîs, el-Fâtiha'nin fadli-na açik olarak delâlet etmektedir. Bunun bir rivayeti Icâre Kitâbi'nda, "Ruk-yede verilen sey bâbi"nda geçmisti.

Kurtubî söyle demistir: el-Fâtiha, Kur'ân'in baslangici olmak ve Kur'ân'in ilimlerinin hepsini hâvî olmakla üstün oldu. Çünkü o, Allah'i senayi, ibâdetini ikrari, O'na ihlâsi, O'ndan hidâyet istemeyi, ni'metlerinin hakkini ödemekten acze, mâad isine ve inkarcilarin akibetinin beyânina isareti içine almaktadir ki, bunlarin hepsi onun rukye yeri olmasini gerektirecek seylerdendir (Ibn Hacer).

[37]

Hadîsin basliga uygunlugu "Kefetâhu" sözünden alinir. Çünkü bunun ma'nâ-larindan biri "bu iki âyet gece ibâdeti yerine kifayet eder" demektir. Parantez içindeki ziyâdenin ilk kismi Abdullah Ibn Umer'in rivayetinden alinmistir. Bu yeterliligin, gece ibâdeti yerine yeterlilik, gece okumasi yerine yeterlilik, insan ve seytân serrine karsi yeterlilik olmasi siklari söylenmistir. Yeterliligin bu iki âyete tahsis edilmesi, Aziz ve Celîl olan Allah'in sifatlarini, Rasûl'ün ve sahâbî-lerin örnek îmânlarini, îmân esâslarini en güzel ve en câmiali yedi duâ cümlesini içine almasindandir.

[38]

Bu hadîsin tam bir rivayeti Vekâlet Kitâbi'nda geçmisti.

Âyete'1-Kursî, Allah'in sifatlarini en mükemmel surette toplayip ögrettigi için Peygamber (S): "Kur'ân'daki âyetlerin en büyügü Âyete'l-Kursî'dir" buyurmustur.

[39]

Bu hadîsin bir rivayeti el-Feth Sûresi'nin tefsiri sirasinda geçmisti. Basliga uygunlugu, okunmasiyle sekînenin inmesidir.

Bu hadîste bulut gibi görülen seyin adi "Sekine" oldugu bildirilmistir. Se-kîne kelimesi mütesâbîh bir lafizdir. Medlulünü ta'yîn için birçok görüsler söylenmistir. Bunlardan birisi melekleri ihtiva eden bir varlik oldugudur. Bu hadîs de bunu te'yîd eder mâhiyettedir.

Nevevî söyle demistir: Muhtar olan, es-Sekîne'nin, içinde tuma'nîne ve rahmet bulunan mahlûklardan olmasidir. Beraberinde melekler vardir. Kur'ân'da ve hadîste Sekînet lafzi tekrar tekrar gelmistir. Geldigi herbir yerde zikredilen ma'nâlardan yakisana hamledilir. Bu bâbda zikrolunana yakisan, Dahhâk'in görüsü olan rahmettir (Aynî).

[40]

Hadîsin basliga uygunlugu son fikrasinda oldugu apaçiktir. Yânî "Bu gece bana bir sûre indirildi ki, o bana, üzerine günes dogan herseyden çok sevimlidir" sözündedir. Hakîkaten bu sözler el-Feth Sûresi'nin faziletini en güzel ve en be-lîg sekilde ifâde etmektedir. Bu hadîsin bir rivayeti el-Feth Sûresi tefsirinde, bir rivayeti de Hudeybiye Seferi'nde geçmis ve oralarda bâzi açiklamalar verilmisti.

[41]

Buhârî bu senedle olan hadîsin tamâmini Kitâbu't-Tevhîd'in basinda getirmistir.

[42]
Bu ta'lîki, en-Nesâî ile el-Ismâîlî, Ebû Ma'mer'den, o da Ismâîl ibn Ca'fer'-den... tarîkinden mevsûlen rivayet etmislerdir

[43]
Hadîste ne bütün gece Ihlâs okuyanin, ne de bunu isitip azimsayanin adlan bildirilmemistir. Bunlarin adlari sarihler tarafindan bildiriliyor ki, dinleyen râvî Ebû Saîd'in kendisi, okuyanin da Katâde Ibn Nu'mân imis. Ihlâs Sûresi'nin kiraatinin Kur'ân'in üçte birini okumaga denk olmasi keyfiyetini bâzi âlimler, se-vâb yönünden bunun bu mikdâra denk bulundugunu söylemislerdir. Mâzerî de söyle demistir: Kur'ân'in muhtevasi kissalar, hükümler, Allah'in sifatlari olmak üzere üç kisma ayrilir. Bu sûre bunlardan sâdece ilâhî sifatlari ihtiva ettigi için, Peygamber tarafindan sevâb ve faziletçe Kur'ân'in üçte birisine denk oldugu bildirilmistir... (Aynî).

[44]
Basliga uygunlugu "Allâhu'I-vâhidu's-samedu Kur'ân'in üçte birisidir" sözün-dedir. Bu "Altâhu'l-vâhidu's-samed"sözü "Kulhuve'llâhu ahad"dan kinayedir, iste bu, Kur'ân'in üçte birisidir. Bu hadîsle "Kul huve'llâhu ahadun"un fazîletini Isbât vardir. Âlimlerden bâzisi: Bu sûre, Tevhîd Kelimesi'ne benzemektedir. Çünkü bu isbât edici ve nefyedici cümleleri sâmildir... demistir (Ibn Hacer).

[45]
Bunun zahiri sudur: Müellif "Mürsel" lafzini "Munkati" yerine, "Müsned" lafzini da "Muttasil" yerine kullanmaktadir. Kullanmada meshur olan ise, Mürsel: Tâbi'î'nin Peygamber'e izafe etmekte oldugu hadîs; Müsned ise, kendisine kadar senedinde ittisal apaçik olmak sartiyle, sahâbînin Peygamber'e izafe etmekte oldugu hadîstir... (Kastallânî).

[46]
Bu hadîsi Müslim de Tibb'da getirmistir.

Kur'ân-i Kerîm'de "Kul eûzu bi-RabbVl-felâk", "Kul eûzu bi-Rabbi'n-nâs'* Sûrelerine "Muavvizetâni" yâni "Iki sigindinci sûre" denir. Bu hadîste cemî* sigâsiyle geldigine ve Arabça'da cemi' en az Üç sayisina denildigine göre, "Kul huve'llâhu ahad" Sûresi de bu vasfa katilmistir. Rasûlullah dâima bu üç sûre ile taavvüz eder, Allah'a siginirdi. Rasûlullah bu siginma dualarini yalniz hastalanip rahatsizlandigi zamanlarda degil, her aksam yatagina yatarken de okurdu. Bundan sonraki hadîs bunun apaçik delîlidir.

Kur'ân-i Kerîm bu sigindinci üç sûre ile son bulmustur. Bunlar bütün insanliga ihsan edilmis en güzel, en vecîz ve en câmiali siginma, korunma dualaridir. "Kul huve'llâhu ahad", bütün sirk ve imansizlik serrlerinden insam Allah'a sigindirir. Diger iki sûre de bütün mahlûkaatin maddî ve ma'nevî, görünür ve görünmez serrlerinden Allah'a sigindirir. Allah'a siginip Allah'in himayesine nail olanlar da her türlü serrlerden kötülüklerden tam ma'nâsiyle korunmuslardir: "Allah en hayirli koruyucudur, O merhamet edenlerin en merhametlisidir" (Yûsuf: 64), (Müslim Ter, VII, 46, "2192").

[47]
Bu sûreler hakkinda Tefsîr'de de bâzi açiklamalar geçmisti.

[48]
Sekîne hakkinda daha önce geçtigi yerde bâzi bilgiler verilmisti.

Ibn Hacer söyle dedi: Bu ibarede bir kisaltma vardir. Asli, Ebû Ubeyd'in rivayet ettigi gibi: "Basini yukariya kaldirdiginda beyaz bulut gölgesine benzer bir sis içinde kandiller gibi birtakim seylerin parlamakta olduklarini gördü de nihayet onu görmez oldu" seklindedir. Buhârî'de buna benzer birçok hazflar vardir. Bunun sebebi, râvîlerin bâzisi rivayetinden terketmekte oldugu sey bilindigi için, rivayeti kisaltir. Buhârî de artik onun aslinin kâmil oldugunu tanimayan kimseler hadîsi anlamasalar da, hadîsi o râvinin kisa lafzi üzere yazar. Burada rivayetin geri kalaninda da kendisinden hazfedilen seye bir misâl vardir (Resîd Rizâ).

[49]
Bu ifâde, Âdem ogullarinin melekleri görmeleri caiz olduguna delâlet eder. Râvî Useyd ibn Hudayr, sahâbîlerin en meshurlarindan olup Akabe Bey'ati'nda ve Bedir gazvesinde bulunmak meziyyetleriyle beraber, en yüksek bir hususiyeti de hos sa-dâ ve edâ ile Ebû Mûsâ el-Es'arî derecesinde te'sîrli Kur'ân okumasidir. Bu se-beble melekler bile okudugu Kur'ân'i dinlemege gelmislerdir. Bunun gibi bir tecellîye el-Kehf Sûresi'ni okurken de mazhar olmustu. Useyd, Bedir'den Kudüs'ün fethine kadar bütün hayâtini cihâdla ve Kur'ân'a hizmetle geçirmis, hicretin yirminci yilinda vefat etmis. Bakî kabristanina konulacagi sirada Mü'minlerin Emî-ri Umer, tabutunun iki kolunu yüklenmek suretiyle yüksek bir hürmet göstermistir.

[50]
Buhârî bu hadîsi yalniz olarak rivayet etmistir. Bunun ma'nâsi, Peygamber, kendisinden mîrâs alinacak hiç bir mal ve hiç bir sey birakmamis oldugudur. Nitekim Cuveyriye'nin erkek kardesi olan Amr Ibnu'l-Hâris de: Rasûlullah (S) dînâr, dirhem, erkek köle, disi köle ve hiçbIrsey birakmadi, demistir.

Ebü'd-Derdâ'nin hadîsinde "Peygamberler altin para ve gümüs parayi mîrâs birakmadilar, onlar ancak ilmi mîrâs birakmislardir. Her kim bu ilim mîrâ-smdan almissa, iste o bol bir pay almistir" buyurmustur. Iste bunun için Ibn Abbâs da: Peygamber ancak iki kap arasmdakini, yânî Kur'ân'i birakmistir, demistir. Sünnet, Kur'ân'i tefsîr edici, beyân edici ve tavzîh edicidir, yânî sünnet, Kur'ân'a tâbi'dir. En büyük maksûd Yüce Allah'in Kitâbi'dir. Nitekim Yüce Allah: "Sonra biz o Kitâb 'i kullarimizdan seçtiklerimize mîrâs biraktik. Iste onlardan kimi nefsine zulmedendir, onlarin bâzisi mu 'tedildir, onlardan bir kismi da Allah 'in izniyle hayirlarda öncü olanlardir, iste bu büyük fadidir" (Fâtin 32) buyurmustur. (Ibn Kesîr)

[51]
Buhârî bu hadîsi Sahih1 Ivün. baska yerlerinde de getirmistir. Hadîsin bâb ismine münâsebet ciheti, güzel kokunun varligi ve yoklugunun Kur'ân'la beraber dev-retmesidir. Bu da iyiden ve kötüden çikan, diger bütün sözler üzerindeki serefine delâlet etmistir (Ibn Kesîr).

[52]
Bunun bir rivayeti Namaz Vakitleri Kitabi, "Ikindiden bir rek'âte erisen kimse bâbi"nda geçmisti. Hadîsin bâb ismine münâsebeti, bu ümmetin, müddetinin ki-sahgiyle beraber, müddetleri uzun olmasina ragmen geçmis ümmetlere üstün olmasidir. Nitekim Yüce Allah: "Siz insanlar için çikarilmis en hayirli bir ümmetsiniz. iyiligi emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalisirsiniz..." (Âlu îmrân: 110) buyurdu.

Müsned'de ve Sünen'de, Behz ibn Hakîm'den; o da babasindan su hadîs gelmistir. Dedesi söyle demistir. Rasûlullah (S): "Sizler yetmis ümmete agir basiyorsunuz, sizler Allah'a göre o ümmetlerin en hayirlisi ve en keremlisisiniz" buyurdu.

Son ümmet bu yüksek serefe ancak bu Azîm Kitâb olan Kur'ân bereketiyle zafer bulmustur. Öyle Kur'ân ki, Allah ona, indirdigi her kitâb üstünde bir seref vermis, onu Öncekini koruyucu, neshedici ve hitâma erdirici kilmistir. Çünkü geçmis olan her kitâb yeryüzüne bir defada toptan inmistir. Bu Kur'ân ise, hem kendisine, hem de indirildigi ümmete olan siddetli i'tinâdan dolayi vakialara göre parça parça indirilmistir. Böylece her bir inis, geçmis kitâblardan bir kitabin inisi gibidir.

Geçmis ümmetlerin en büyükleri Yahudiler ve Hristiyanlar'dir. Yahûdîler'e gelince, Allah onlari Mûsâ zamanindan îsâ zamanina kadar kullandi. Hristiyanlar' da îsâ'dan, Muhammed'i peygamber göndermesine kadar kullandi. Sonra da Muhammed Ümmeti'ni kiyametin kopmasina kadar kullandi. Bu son ümmetin zamani, gündüzün sonuna benzetilmistir. Ve Allah geçmis ümmetlere birer kirat ücret verdi, bu ümmete ise ötekilere verdiginin iki kati olarak, ikiser kirat ikiser kirat ücret verdi. Buna karsi o ümmetler: Ey Rabbimiz! Bize ne oldu ki amelce biz çoguz, ücretçe biz aziz? dediler. Allah: Ben sizin ücretinizden herhangi birsey eksilttim mi? buyurdu. Onlar: Hayir, dediler. Allah: Iste bu benim fadlimdir -yânî size verdigimin üstünde olan bu ziyâdelik, benim diledigime verdigim bir seydir-, buyurdu. Nitekim Yüce Allah söyle buyurdu: "Ey îmân edenler, Allah'tan korkun, O'nun Peygamberi'ne de îmân edin ki, Allah size rahmetinden iki (kat) nasîb versin. Sizin için yürüyeceginiz bir nûr lütfetsin. Sizi magfiret eylesin. Allah çok magfiret edici, çok merhamet eyleyicidir."

[53]
Buhârî bunu, râvîlerin bakîyyesiyle birlikte diger yerlerde de rivayet etti. Ebû Dâvûd ise ancak Mâlik ibn Migvel'den gelen tarîklerden rivayet etmistir.

Bu hadîs de Ibn Abbâs'tan geçmis olan "Rasûlullah Mushaf'in iki kabi arasinda bulunandan baska bîr sey birakmadi" hadîsinin benzeridir.

Bu da söyledir: Insanlar üzerine kendi mallari hususunda vasiyyet etmeleri yazilmistir. Nitekim Yüce Allah: "Sizden birinize ölüm gelip çattigi vakit -eger mal birakacaksa- anaya, babaya, yakin akrabaya mesru bir surette vasiyyette bulunmak takva sahihleri üzerinde bir hakk olarak farz edildi" (el-Bakara: 180) buyurdu.

Amma Peygamber'e gelince, O kendisinden mîrâs olunacak birsey birakmadi. O malini kendinden sonra cereyan edecek bir sadaka olmak üzere terk edince, mal hususunda bir vasiyyet yapmaya muhtaç olmadi. O kendisinden sonra Halîfe olacak birini de ta'yîn üzere vasiyyet etmedi. Çünkü bu is, Peygamber'-in Ebû Bekr'e isaretleri ve îmâlari

ile zahir olmustu. Iste bundan dolayi Ebû Bekr'e vasiyyet yapmayi düsündügü zaman, sonradan bu niyetinden vazgeçip: "Allah da, mu'minler de ancak Ebû Bekr'e râzî olurlar" buyurmustu. Hakîkaten de böyle olmustur. Ve bir de Peygamber insanlara ancak Allah'in Kitâbi'na uymayi vasiyyet etmistir {Ibn Kesîr).

[54]

"Men lem yeteganne bil-Kur'ân" basligi, Buhârî'nin Ahkâm'da getirdigi bir hadîsin parçasidir. Buhârî bunu "Kur'ân'Ia yetinmeyen kimse" ma'nâsma almis, buna delîl olmak üzere de müteakiben el-Ankebût: 51. âyetini sevketmistir. Bu parçanin bir ma'nâsi da "Kur'ân'Ia avaz yapmayan kimse"dir.

Bu iki ma'nâyi cem* etmek de mümkindir: Kur'ân'i güzel ses ve avazla okumak, Kur'ân'daki bilgileri ögrenip uygulamakla yetinip diger semavî kitâblar-dan vazgeçmek.

[55]

Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Bundan sonraki hadîs de onun baska bir yoldan gelen rivayetidir.

Hadîsteki "Isitmek" ma'nâsma olan "el-Ezen"den murâd, rizâ ve kabul isit-mesidir. Bunun benzeri rukû'dan dogrulurken zikredilen "SemValîâhu timen hamideh" kavlidir. Bunun fiili "Taibe" ve "Taribe" bâbindandir.

Bu hadîsi Müslim ile en-Nesâî de Sufyân ibn Uyeyne hadîsinden olmak üzere tahrî etmislerdir. Bunun ma'nâsi Yüce Allah hiçbirseyi, bir peygamberin, asikâre ilip güzellestirerek yaptigi kiraatini kulak tutup dinlemesi kadar kulak tutup dinlememistir, demektir. Bu da sundandir: Peygamber'In kiraatinde, hilkatlerinin kemâlinden dolayi ses ve savt güzelligi ile hasyet tamamljgi bir yere toplanir. Bu ise kiraatte gaye olan birseydir. Münezzeh ve Yüce Allah iyi olsun, fâcir olsun kullarinin hepsinin savtim isitmektedir. Nitekim Âise (R): "Isitmesi bütün sesleri ihata eden Allah'i tesbîh ederim" demistir. (Buhârî, Tevhîd, "Kavlullâ-hi Teâlâ: Ve kânellâhu semî'an basîran"). Lâkin Yüce Allah'in, mü'min olan

kullarinin kiraatlerini isitip dinlemesi daha büyüktür. Nitekim Yüce Allah söyle buyurdu: "Sen herhangibir iste bulunmayadur, onun hakkinda Kur'ân 'dan birsey okumayadur ve sizler de hiçbir is isiemeyedurun ki, onun içine daldiginiz vakit biz basinizda sâhidizdir. Ne yerde, ne gökte zerre agirliginca birsey Rabb '-inden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçügü ve daha küçügü de hâriç olmamak üzere hepsi muhakkak apaçik bir kitâbda(yazûi)dir" (Yûnus: 61).

Sonra Yüce Allah'in, peygamberlerinin kiraatlerini dinlemesi, bu büyük hadîsin delâlet ettigi gibi daha beligdir. Buradaki "el-Ezen "i kimisi "Enir" ma'nâ-siyla tefsîr etmistir. Evvelkisi yânî "isitmek" ma'nâsma olmasi daha yakindir. Çünkü su hadîs bu ma'nâya delâlet etmektedir: "Allah hiçbirseyi, Kur'ân'i te-gannî ederek yânî asikâr kilarak okuyan Peygamberi dinledigi kadar dinlemedi."

Ezen, siyakin da buna delâlet etmesinden dolayi îstimâ', yânî bir söze kulak tutup dinlemek ma'nâsinadir. Nitekim Yüce Allah da söyle buyurdu:

* 'Gök yarildigi, Rabb 'ini dinleyip boyun egdigi zaman, ki gök zâten buna lâyik yaratilmistir. Yer uzatildigi, içinde ne varsa atip bombos kaldigi (bu hu-sûsda da) Rabb 'ini dinleyip boyun egdigi zaman, ki yer zâten buna lâyik olarak yaratilmistir" (el-Insikaak: 1-5). Yânî Rabb'ini dinledigi zaman, ki o zâten buna lâyik olarak yaratilmistir. Yânî zâten o, Rabb'inIn emrini dinleyip, ona itaat etmeye lâyik olarak yaratilmistir. Binâenaleyh burada "el-Ezen" lâfzi, "îstimâ'" yânî kulak tutup dinlemekten ibarettir.

Bunun içindir ki, Ibn Mâce'nin saglam bir senedle Fudâle ibn Ubeyd'den rivayet ettigi bir hadîste söyle gelmistir: Fudâle dedi ki: Rasûlullah (S): "Allah 'm güzel sesli kimsenin Kur'ân okuyusuna, sarkici kadin sahibi kimsenin kendi sarkici kadinini dinlemesinden daha siddetli bir dinlemesi vardir" buyurdu.

Sufyân ibn Uyeyne'nin: "Tegannî" ile murâd; "Onunla yetinir" demektir, kavline gelince: Eger o, Kur'ân'Ia dünyâdan yetinir demegi murâd ettiyse -ki Ebû Ubeyd el-Kaasim ibn Sellâm ve digerlerinin mutâbaat etmis olduklari kelâmdan zahir olan budur- bu, hadîsten murâd olan zahirin hilafidir. Çünkü o hadîsi râvîlerin bâzisi "Cehr" ile yânî "Sesli okumak" ile tefsîr etmistir. O da okuyusu güzellestirme ve okuyusla sesi inceltmektir. Harmele söyle dedi: Ben Ibn Uyeyne'den isittim. O: "Yeteganni bihî"nm ma'nâsi "Yestagnî bihî" demektir, diyordu.

Bana es-Sâfiî söyle dedi: "Yeteganni"nin ma'nâsi böyle degildir. Eger o böyle olaydi muhakkak "Yetegânâ" seklinde olurdu. O ancak Tehazzün etmek yânî sesi inceltip yufkalastirmak ve terennüm etmektir. Muzenî ile Rubey' de Safiî'den böyle naklettiler.

Buna göre Buhârî'nin bu baba, Yüce Allah'in "Sana indirdigimiz o Kitâb -ki karsilarinda okunup duruyor- onlara kâfî gelmedi mi? Onda îmân edecek bir kavim için elbette bir rahmet ve bir ögüt var" (e!-Ankebût: 51) kavlini baslik yapmasinda bir nazar yânî tefekkür için bir meydan vardir. Çünkü bu âyet, Peygamber'In dogruluguna delâlet edecek birtakim mu'cizeler isteyen kimselere karsi bir red olarak zikredilmistir. Çünkü öncekiyle birlikte âyet söyledir: "Ona Rabb -inden (baskaca) âyetler de indirilmeli degil miydi? dediler. De ki: O âyetler an cak Allah 'm nezdindedir. Ben sâde apâsikâr haber verenim. Sana indirdigimiz o Kitâb -ki karsilarinda okunup duruyor- onlara kâfî gelmedi mi? Onda îmân edecek bir kavim için elbette bir rahmet ve bir ögüt var" (el-Ankebût: 50-51). Bunun ma'nâsi "Sen Ummî bir kimse iken, senin üzerine Kur'ân'i indirmemiz senin dogruluguna delâlet edici bir âyet olarak onlara kâfî gelmedi mi?" demektir. Peygamber'in ümmiligi de söyle belirtildi: "Sen bundan evvel hiç bir kitâb okur degildin. Elinle de onu yazmadin. Böyle olsaydi bâtil söyleyenler elbette sübhelenirdV (el-Ankebût: 48). Yânî sen böyle ümmî oldugun halde o Kur'ân'in içinde evvelkilerin ve sonrakilerin haberlerini getirdin, demektir. Bu ma'nâ nerede, Kur'ân okurken sesi güzellestirmek yâhud Kur'ân'la diger dünyâ islerinden mustagnî olmak ma'nâsina olan Kur'ân'la tegannî nerede? Binâenaleyh her bir takdîre göre baba bu âyetin baslik yapilmasinda düsünmeye bir meydan vardir (Ibn Kesir).

"Ikinci takdîre göre bu âyetin baba baslik yapilmasi, Buhârî sarihlerinin i'timâd ettikleri zahir bir vecihdir. Bu da mutlak olarak Kur'ân'la yetinip baskasina muhtaç olmamaktir ki, bunun içine buna uygun olacak hersey girebilir. Bu âyetin nuzûl sebeblerinden olmak üzere Taberî'nin tahrîc ettigi su hadîsi zikrettiler: Müslümanlardan bir grup insan, Ehl-i Kitâb'dan isittiklerinin bâzisini yazmis olduklari birtakim kitâblarla geldiler. Bunun üzerine Peygamber: "Peygamberlerinin kendilerine getirdiginden yüz çevirip diger peygamberin baskalarina getirdigi seylere yönelip ragbet etmesi bir kavme dalâlet olarak kâfî oldu" buyurdu. Akabinde bu âyet nazil oldu" (Muhammed Resîd Rizâ).

Bu konuyu Ibn Kesîr, Fadâiiu'l-Kur'ân Kitâbi'nda genisçe ve doyurucu olarak incelemistir. Misirli Muhammed Resîd Rizâ da kiymetli hasiyeler ilâve etmistir: Kur'ân'in Faziletleri, Mütercim: Mehmed Sofuoglu, Istanbul, 1978.

[56]

Gibta, bir kimsenin nail oldugu ni'met sahibinden zail olmayarak, onun benzerinin kendisi için de olmasini arzu ve temennî etmek, istihâ duymaktir. Bu kelimede hased eylemek ma'nâsi da vardir, fakat bu kötülenmis ve çirkin bir huy olan hased degil, verilen ma'nâda, has bir haseddir. Kötülenmis olan hased: Bas-kasmdaki ni'metin gitmesini isteyerek benzeri bir ni'metin kendisinde olmasini arzu etmektir.

Igtibat da Gibta'nm iftiâl babi olup, ayni ma'nâyadir.

[57]

Hadîsin basliga uygunlugu "Su kimseden baskasina hased edilmez" sözünde-dir. Çünkü burada hasedle murâd, hâs bir haseddir ki, o da basligin delâlet etmekte oldugu gibtadan ibarettir (Aynî).

Bunu bu tarîkten getirmekte Buhârî, Müslim'den ayrildi. Sufyân'in ez-Zuhrî'den gelen rivâyetiyle getirmekte ise ittifak etmislerdir.

[58]

Hadîs'in basliga uygunlugu meydandadir.

Bu iki hadîsin ihtiva ettigi ma'nâ, Kur'ân sahibinin imrenilecek güzel bir ni'met içinde bulundugudur ki, o da hâl güzelligidir. Bundan dolayi Kur'ân sahibinin, içinde bulundugu güzel hâl ve ni'metle çok sevinip refâk, gina, .sürür ve sadmânî üzere olmasi yakisir. Ve bu hâlini gibta edilmis kilmasi mustehab olur. Bir kimsede bulunan ni'metin benzerini temenni ettigi zaman, Ikinci bâb-dan "Gabatahu, Yagbituhu, Gabtan"denilir. Bu, kötülenmis olan hasedin hi-lâfinadir. Kötülenen ise, bu hased edici için hâsil olsun veya olmasin müsâvî olarak, hased edilmis kimseden ni'metin zevalini temennî etmektir. Iste bu, dînen kötülenmis olan helak edici bir huydur. Bu Yüce Allah'in Âdem'e ihsan eyledigi kerem, ihtiram ve büyütme ni'metini hased ettigi zaman Iblîs'in isledigi ma'siyetlerin ilkidir. Mesru' ve makbul olan hased ise sevindirici bir halet üzere bulunan kimsenin bu iyi hâlinin benzerini kendisi için de temennî eylemektir. Iste bunun için Rasûlullah (S): "Iki kisiden baskasina hased edilmez..." buyurdu da akabinde fâidesi kendisine kasrolan, gece ve gündüz saatlerinde Kur'ân tilâvet etmek ni'meti ile fâidesi baskalarina geçici olan gece gündüz mal infâk eylemek ni'metlerini zikretti. Nitekim Yüce Allah da söyle buyurdu: "Hakikat, Allah 'in Kitabi 'm okumaya devam edenler, namazi dosdogru kilanlar, kendilerine rizk olarak verdigimizden gizli ve asikâr infâk edenler kaViyyen kesâd bul-miyacak bir kazanç umabilirler" (Fâtir: 29) (Ibn Kesir)

[59]

Baslik, hadîsten bir parça oldugu için, hadîslerle baslik arasindaki uygunluk son derecededir.

Hedef, Peygamber'in "En hayirliniz, Kur'ân'i ögrenen ve ögretendir" buyurmus olmasidir. Bu da, rasûllere tâbi' olan mü'minlerin sifatlaridir. Onlar nefislerinde kâmil kimseler olup baskalarim da mükemmellestirmeye çalisanlardir. Bu ise yalniz kendisinde kalici fayda ile baskasina geçici faydayi toplamaktir. Iste bu, ne kendileri fayda veren, ne de faydalanmalari mümkün olanlardan herhangibir kimseyi faydalanmasi için terketmiyen cebbar kâfirlerin sifatinin hilâfinadir. Nitekim Yüce Allah söyle buyurdu: "Kâfir olup da (insanlari) Allah 'm yolundan men' edenler, biz onlarin (çektikleri) azabin üstünde, (dünyâda) çikarageldikleri fesâdlara mukaabil bir azâb daha katip artirdik" (en-Nahl: 88). Ve yine Yüce Allah söyle buyurdu: "Onlar, hem (insanlari) bundan (Kur'ân'dan veya Peygamber'e yaklasmaktan) vazgeçirmeye çalisirlar, hem kendileri ondan uzaklasirlar. Onlar bilmiyerek kendilerinden baskasini helake sürüklemis olmuyorlar" (el-En'âm: 26). Bu kelâm hakkinda müfessirlerin iki görüsünün en sahihine göre ma'nâ, onlar bizzat kendileri ondan ayrilip uzak-lasmalariyle birlikte insanlari da Kur'ân'a ittibâ etmekten nehyediyorlar demektir. Binâenaleyh onlar tekzîb ile men' etme suçunu birlestirmislerdir. Nitekim Yüce Allah söyle buyurdu: "...Iste size Rabb'inizden apaçik bir hüccet, bir hidâyet, bir rahmet gelmistir. Artik Allah 'in âyetlerini yalan sayandan, onlardan yüz çevirenden daha zâlim kimdir? Biz âyetlerimizden yüz çevirenleri bu sebeble yaman bir p~âb ile cezalandiracagiz" (el-En'âm: 157). Iste bu, serrlI kâfirlerin hâlidir. Hâlis iyilik sahibi hayirlilarinin hâli ise hem kendi nefsinde kemâle ulasmak, hem de Peygamber'in: "En hayirliniz Kur'ân'i ögrenen ve baskasma da ögretendir" buyurdugu gibi, baskalarini mükemmellestirmek hususunda kosup gayret göstermektir. Nitekim Yüce Allah da söyle buyurdu: "Allah 'a da'vet ve iyi amel eden ve, ' 'Ben sübhesiz müslümanlardanim" diyen kimseden daha güzel sözlü kimdir?" (Fussilet: 33).

Böyle olan kimse Allah'a da'vet ile -ki bu da'vet ezan okumak ile olsun yâhud Kur'ân, hadîs, fikih ögretmek kabilinden Allah'in rizâsi taleb olunan diger "Allah'a da'vet" nevilerinden herhangisiyle olsun müsavidir -bizzat sâlih amel islemek ve sâlih söz söylemek fiillerini cem' etmistir ki, bundan daha güzel halli bir kimse yoktur, s

Ebû Abdirrahmân Abdullah ibn Habîb es-Sulemî el-Kûfî de, iste bu Allah'a da'vet makaamma ragbet etmis olan îslâm imamlarindan ve muallimlerinden biri olmustur. O, Usmân'in devlet baskanligindan i'tibâren tâ Haccâc'in günlerine kadar bu Kur'ân muallimligi makaammda oturup insanlara Kur'ân ögretmekte devam etmistir. Insanlara Kur'ân ögretmenligi yapmakta sabit kaldigi zamanin mikdân yetmis sene olmustur dediler (Ibn Kesîr).

[60]

Bu hadîs, müteaddid yollardan tahrîcinin sahîhligi üzerinde ittifak edilmis bir hadîstir. Bu hadîsten Buhârî'nin kasdettigi hedef, bu zâtin, Kur'ân'dan ögrenmis oldugu mikdârda sûreleri bilmekte oldugu ve Peygamber'in ona, bu kadina ögretmesini emrettigi ve bu sûreleri Ögretmenin de evlenmeye karsilik kadin için bir sadak (mehr) olmasidir. Bu, âlimler arasinda hakkinda niza edilen bir mes'-eledir: Bu ögretme isinin bir mehr yapilmasi caiz olur mu? Yâtmd Kur'ân ögretmeye karsilik ücret almak caiz olur mu? Bu hüküm bu zâta mi hass olmustur? Peygamber'in "Kur'ân'dan sende bulunan o sûreler karsiliginda seni o kadinla evlendirdim"; yâhud "Sende bulunanlar sebebiyle... "sözünün ma'nâsi nedir? Nitekim Ahmed ibn Hanbel de bu ma'nâyi söylemistir: Sende bulunanlar sebebiyle onu sana ikram ediyoruz. Yâhud da sende bulunan sûrelere bedel onu sana ikram ediyoruz. Bu, Sahîh-iMüslim'deki: "O zât, o sûreleri kadina ögretti" sözünden dolayi en kuvvetli olan görüstür. Iste bu görüs Buhârî'nin burada kas-detmis oldugu görüstür. Bu hususta ki ihtilâfin geri kalaninin tahrîri Nikâh ve Icâreler bölümlerinde zikredilmistir. Yardim isteme ancak Allah iledir (îbn Kesîr).

[61]

Buhârî burada Sehl ibn Sa'd'm kendini Peygamber'e hibe eden kadin hakkindaki hadîsini zikretti. Bu hadîs de baslik yapilan hususta zahirdir. Çünkü bunda Peygamber o sahsa: "Sen o sûreleri ezberden okuyabiliyor musun?" dedi. O da: Evet okuyorum, dedi. Istebu.Kur'ân'i ezberden okumanin daha faziletli olduguna delâlet etmistir. Çünkü ezberden okuyabilmek, onu baskasina ögretmeye çalismak da kisiyi daha kuvvetli kilar... (Ibn Hacer)

[62]

Ibn Kesîr söyle demistir:

Buhârî bu baslikta ancak Ebû Hazim ibn Sehl ibn Sa'd'in biraz evvel geçmis olan hadîsini getirmistir. Bu hadîste Peygamber o kadinla evlenmek isteyen erkege hitaben: "Kur'ân'dan sende ne var?" diye sordu. O zât: Ezberimde su sûre, su sûre var diye bir takim sûreler s vdi. Peygamber ona: "Sen bu sûreleri ezberinden okuyor musun?" diye sordu. O zât: Evet (okuyorum), dedi. Pey gamber: "Öyleyse git. Kur'ân'dan ezberindeki sûrelerle seni bu kadina mâlik kildim" buyurdu. Buhârî tarafindan yazilan bu baslik, Mushaf'a bakmaksizin ezberden Kur'ân okumanin daha faziletli oldugunu is'âr edicidir. Ve Allah en iyi bilendir. Lâkin âlimlerden birçok kimselerin tasrîh ettigi ise, Kur'ân'i Mushaf'tan okumanin daha faziletli oldugu görüsüdür. Çünkü Mushaf'tan okumak hem tilâveti, hem de Mushaf'a bakmayi müstemil olur. Mushaf'a bakmak da Seleften bir kaç âlimin sarîh olarak beyân ettigi gibi bir ibâdettir. Onlar bir kimse üzerinden Mushaf'a bakmaksizin bir günün geçmesini kerih görmüslerdir.

Onlar Mushaf'a bakip tilâvet etmenin efdaliyetine Imâm Ebû Ubeyd'in Fadâilu'l-Kur'ân Kitâbi'nda rivayet ettigi su hadîsle istidlal ettiler:

Bize Nuaym ibn Hammâd, Bakiyye ibn el-Velîd'den; o da Muâviye ibn Yahya'dan; o da Suleym ibn Müslim'den; o da Abdullah ibn Abdirrahmân'dan; o da Peygamber'in sahâbîlerinin bâzisindan tahdîs etti. O söyle demistir: Peygamber (S) söyle dedi: "Kur'ân'i Mushaf'a bakarak okumanin, onu ezberden okuyan kimse üzerine fazileti, farizanin nafile üzerindeki fazileti gibidir". Bu isnâdda bir zaîflik vardir. Çünkü bu seneddeki Muâviye ibn Yahya, es-Sadefî yâhud da-el-Etrâblûsî'dir. Hangisi olsa o zât zayiftir. es-Sevrî, Âsim'dan; o da Zirr'den söyledi ki, Ibn Mes'ûd: "Mushaf'a bakmayi devam ettiriniz" demistir.

Hammâd ibn Seleme, Alî ibn Zeyd'den; o da Yûsuf ibn Mâkek'ten; o da Ibn Abbâs'tan söyledi ki, Ibn Umer evine girdigi zaman Mushaf'i yayar ve ondan okur idi. Yine Hammâd Sâbit'ten; o da Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ'dan söyledi ki, tbn Mes'ûd, yaninda arkadaslari toplandiklari zaman Mushaf'i açarlar, Ibn Mes'ûd okur yâhud onlar için tefsîr eder idi. Bu, sahîh isnâddir. Hammâd ibn Seleme, Haccâc ibn Ertât'den; o da Suveyr ibn Ebî Fâhite'den; o da Ibn Umer'den söyledi ki, o: Herhangi biriniz çarsisindan döndügünde Mushaf'i yayip açsin ve ondan okusun, demistir.

A'mes, Heyseme'den söyledi: Ben tbn Umer'in yanina girdim, o Mushaf'tan okumakta Idi. Benim girmem akabinde: Bu, geceleyin okumakta oldugum cüz'ümdür, dedi.

iste bu haberler, onun ondan okunmamak sebebiyle Mushaf'in muattal olmamasi için Mushaf'tan okumanin matlûb bir is olduguna delâlet etmektedir. Bu ayni zamanda sahâbîlerin yanlarindaki Mushaf bolluguna ve çokluguna da delâlet etmektedir ki bu, insanlardan bir çogunun bilmedigi bir hususdur. Olur ki, hafizlarin bâzisina bir unutma vâki' olur, o da unuttugunu Mushaf'tan hatirina yerlestirmeye çalisir. Yâhud bir kelime veya bir âyetin tahrifi yâhud tak-dîm veya te'hîri vâki' olur, bu hallerde acele etmeyip teennî eylemek ve subûtunu arastirmak evlâdir. Bu hususlarda Mushaf'a dönmek ise hafizlarin agizlarina dönmekten daha saglamdir.

Kur'ân'm telkîn edilip dilde akitilmasina gelince bunun, telkîn edicinin agzindan alinmasi daha güzeldir. Çünkü yazi edaya delâlet etmez. Nitekim sirf yazidan ezberlemis olanlarin bir çogunda müsahede edilen, tashîfinin ve galatinin çok olmasidir. Hal böyle tashîfe ve yanlisa götürdügünde, kendisini Kur'ân lâfizlari üzerinde vâkif kilacak bir üstâd bulundugu zaman, yazidan ezberlemesi men' edilir. Üstâd tarafindan telkîn olunmakdan acz hâlinde ise "Allah hiç bir kimseye gücünün yeteceginden baskasini yüklemez" (el-Bakara: 286). Binâenaleyh refâhiyet sirasinda caiz olmiyan sey, zaruret indinde caiz olur. Böyle zaruret hâlinde bâzi kelimeleri aslî lâfizlardan kendi lügati ve lâfzina tahrîf edebilecegi farz olunsa bile Mushaf'tan okuyup ezberlemesinde üzerine bir günâh yoktur..." (Fadâilu'l-Kur'ân)

[63]

Hadîslerin basliga uygunlugu meydandadir. Bunlari Müslim de Namaz Kitâbi'-nda, "Salâtu'l-Musâfirîn"de getirmistir: Müslim Ter., II, 435

[64]

Hadîsin basliga uyguhlugu "Kur'ân'i ezberde tutmaya ihtimam ediniz" kelâ-mindadir... (Aynî).

Ibn Kesîr söyle dedi:

Bu hadîslerin mazmunu, Kur'ân hafizinin, Kur'ân'i unutmaga ma'rûz birakmamasi için Kur'ân'i çok tilâvet etmeye, onu ezberinde tutmak için tekrar tekrar okumaya ve ezberinde tutma ahdini dâima yenileyip durmaya ragbetlen-dirmedir. Çünkü Kur'ân'i unutmak büyük bir hatâdir, günahtir. Bundan Allah'a siginir, muafiyet niyaz eyleriz. Zîrâ Imâm Ahmed söyle dedi: Bize Halef ibnu'l-Velîd tahdîs etti. Bize Hâlid, Yezîd ibn Ebî Ziyâd'dan; o da îsâ ibn Fâ-id'den; o da bir kimseden; o da Sa'd ibn Ubâde'den tahdîs etti. O söyle demistir: Rasûlullah söyle buyurdu: "On kisiye amirlik yapmis hiçbir emir yok ki kiyamet günü elleri boynuna genis demir kelepçelerle baglanmis olarak getirilmesin. Onu bu genis boyun kelepçelerinden adiden baska hiçbirsey çözüp ayiramaz".

Bu hadîsi Cerîr ibn Abdilhamîd ile Muhammed ibn Fudayl de Yezîd ibn Ebî Ziyâd'dan böyle, Hâlid ibn Abdillah'in rivayet ettigi gibi rivayet ettiler. Bu hadîsi Ebû Dâvûd da, Muhammed ibnu'l-Alâ'dan; o da Ibn Idrîs'den; o da Yezîd ibn Ebî Ziyâd'dan; o da îsâ ibn Fâid'den; o da Sa'd ibn Ubâde'den; o da Peygamber'den Kur'ân'i kissasi ile ve mübhem racülü zikretmeden tahrîc et-< mistir. Keza bu hadîsi, Ebü Bekr ibn Abbâs, Yezîd ibn Ebî Ziyâd'den rivayet etti. Ve bu hadîsi Saîd de isnadinda vehmederek rivayet etmistir. Ve bunu Vekî' onun ashabindan; onlar da Zeyd ibn îsâ ibn Fâid'den; o da Peygamber'den mürsel olarak rivayet etti. Bunu Imâm Ahmed de Ubâdetu'bnu Sâmit'in Mus-ned'inde rivayet edip söyle demistir: Bize Abdussamed tahdîs etti. Bize Abdulazîz ibn Müslim tahdîs etti. Bize Yezîd ibn Ebî Ziyâd, îsâ ibn Fâid'den tahdîs

etti. Ubâde Ibnu's-Sâmit söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "On kisiye emir olan hiçbir kimse yoktur ki, kiyamet günü elleri boynuna enli demir kelepçe Ile baglanmis olarak getirilmesin. O kimseyi bu demir kelepçelerden adlinden baska hiçbirsey çözüb ayiramaz. Ve Kur 'ân 'i ögrendikten sonra onu unutmus olan hiçbir kimse yoktur ki, kiyamet günü Allah'a cüzzâm hastaligina tutulmus olarak kavusmasin". Ve bu hadîsi-Ebû Avâne de Yezîd ibn Ebî Zi-yâd'dan böyle rivayet etti. Bu hadîste bir ihtilâf vardir. Lâkin bu hadîs, Allah en iyi bilir ki, ragbetlendirme babinda makbuldür. Bilhassa diger bir tarîkten buna bir sâhid mevcûd olunca! Nitekim Ebû Ubeyd söyle dedi: Bize Haccâc tahdîs etti. Ibn Cureyc (150) söyle demistir: Enes ibn Mâlik'ten bana tahdîs olundu ki, o söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Bana, kisinin, mescid-den çikaracagi bir tek çöp ve bir tek pislige varincaya kadar ümmetimin bütün ücretleri (nail olacaklari sevâblar) arzolundu. Yine bana ümmetimin günâhlari da arzolundu ki, ben bunlar içinde Allah 'in Kitâbi'ndan bir âyet veya bir sûre kendisine verilmis (ögretilmis) de bunu unutmus olan kimsenin günâhindan daha büyük bir günâh görmedim". Ibn Cureyc söyle dedi: Bana Selmân el-Fârisî'den tahdîs olundu ki, o söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Herhangi birinizin ezberinde bulunup da sonra unutmus oldugu Allah'in Kitâbi'ndan bir tek sûre, kiyamet günü ümmetimin tastamam yüklenecegi günâhlarin en büyügündendir".

Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve digerleri, Ibn Ebî Dâvûd -belki Ibn Ebî Ziyâd- hadîsinden; o da, îbn Cureyc'den; o da el-Muttalib ibn Abdillah ibn Hantab'dan olmak üzere su hadîsi rivayet etmislerdir: Enes ibn Mâlik söyle dedi: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Bana, kisinin mescidden çikaracagi bir tek çöpe varincaya kadar ümmetimin bütün ücretleri arzolundu. Ve bana ümmetimin günâhlari da arzolundu ki ben kisiye verilmis de sonra unutmus oldugu, Kur'ân'dan bir tek sûre veya bir tek âyetten daha azametli bir günâh görmedim". Tirmizî: Garîbdir, biz bu hadîsi bu tarîkten baska bir tarîkten tanimiyoruz. Ben bu hadîsi Buhârî ile müzâkere ettim de Buhari bunu garîb addetti, demistir.

el-Vâlibî de Abdullah ibn Abdirrahmân ed-Dârimî'den, onun el-Muttalib'in, Enes ibn Mâlik'ten isitmesini kerîh gördügünü hikâye etti. (Ben derim ki:) Bunu Muhammed ibn Yezîd el-Udmî, Ibn Ebî Dâvûd'dan; o da tbn Cureyc'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Enes'ten; o da Peygamber'den olmak üzere rivayet etmistir. Allah en iyi bilendir.

Müfessirlerin bâzisi bu ma'nâyi Yüce Allah'in su kavli içine katmislardir: ' iKim benim zikrimden yüz çevirirse, onun hakki da dar bir geçimdir ve biz onu kiyamet gününde kör olarak hasr ederiz. Ö: Rabbim, beni niçin kör hasrettin? Hâlbuki ben hakîkaten görücü idim, demistir. Allah buyurmustur; Öyledir! Sana âyetlerimiz geldi de sen onlari unuttun! tste bu gün de öylece unutuluyorsun!" (Tâhâ: 124-126).

Iste onun söylemis oldugu söz de budur, her ne kadar bunun hepsi murâd edilmis degilse de, o bunun bir kismidir. Çünkü Kur'ân tilâvetinden yüz çevirmek, onu unutmaya ma'rûz birakmak ve ona i'tînâ göstermemek hâllerinde Kur'-ân'a büyük bir hakaaret ve hakîr görme ve siddetli bir taksîr vardir. Bundan Allah'a siginiriz. Bunun içindir ki, Peygamber: "Kur'ân'i ezberde tutma ahdini yenileyip durun", bir lâfizda da: "Kur'ân'i ezberinizde iyice tutmaya çali sin, çünkü Kur'ân'in insanlarin gönüllerinden ayrilip kaçmasi, develerin bosanip kaçmalarindan daha siddetlidir" buyurmustur. "et-Tafassî", "et-Tahallus" yânî kurtulmak demektir. Bir kimse bir beliyyeden kurtuldugu zaman, "Tefassâ Fu-lânun mine'l-beliyyetI" denilir. Hurma çekirdeginin hurmadan çikip kurtuldugu zaman da "Tafassâ'n-nevâ mine't-temreti" denilmesi de bu ma'nâdandir. Yânî Kur'ân'in gönüllerden kurtulup kaçmasi, bagsiz olarak saliverildikleri zaman develerin uzaklasip gitmelerinden daha siddetlidir.

Ebû Ubeyd (224) söyle dedi: Bize Ebû Muâviye, A'mes'ten tahdîs etti. îb-râhîm söyle dedi: Abdullah ibn Mes'ûd söyle dedi: Sübhesiz ben, Kur'ân okuyucusuna -sayet onu semiz, besili ve fakat Kur'ân'i çok unutkan görürsem- elbette öldürürcesine hirpalarim. Ve Abdullah ibmi'I-Mübârek'in hadîsi, Abdulazîz ibn Ebî Dâvûd'dandir, o söyle demistir: Ben Dahhâk ibn Muzâhim'den isittim, söyle diyordu: Kur'ân'i ögrenip de sonra unutmus hiçbir kimse yoktur ki, bu hâl ona kendisinin ihdas etmekte oldugu bir günâh sebebiyle olmasin. Çünkü Yüce Allah: "Sîzi çarpan her musibet kendi ellerinizin isleyip kazandigi (günahlar) yüzündendir. Bununla beraber Allah birçogunu da affeder (de musibete ugratmaz)" (es-Sûrâ: 30). Sübhe yok ki Kur'ân'i unutmak musibetlerin en büyügündendir. Bunun için Ishâk ibn Râhaveyh ve baskalari: Içlerinde Kur'ân'i okumayarak üzerinden 40 günün geçip gitmesi kisiye mekruh olur, nitekim Kur'ân'i üç günden az bir müddet zarfinda okumasi da mekruh olur, demistir. Nitekim bu hadîs, bundan sonra Buhârî'nin zikredecegi yerde yakinda gelecektir..." (Fadâilu'l-Kur'ân).

[65] Yânî bu, binek üzerinde binicinin Kur'ân okumasinin cevazini beyân babidir. Buhârî, bununla binek üzerinde kiraati kerih görenleri reddetmek Istemistir.

Binek üzerinde Kur'ân okumanin asli, bizzat Kur'ân'da da vardir: "(O Allah ki) bütün mahlûklari sinif sinif yaratmis, gemilerden ve hayvanlardan da bineceginiz seyler yapmistir. Tâ ki, sirtlarinda karar kilasiniz, sonra üzerlerine yerlestiginiz zaman (kalblerinizle) Rabb Hnizin ni 'metini iyice düsünesiniz ve (dilinizle de): 'Bunlari bize râm eden Allah 'm sâm ne yücedir, münezzehtir. Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik. Biz herhalde ancak Rabb 'imize dönüp gidicileriz' diyesiniz" (ez-Zuhruf: 12-14).

[66] Hadîsin basliga delîlligi meydandadir. Bunun bîr rivayeti Magâzî Kitâbi'nda da geçmisti.

[67] Bu hadîsi Buhârî yalniz olarak tahrîc etmistir. Bunda çocuklarin Kur'ân ögrenmelerinin cevazina delâlet vardir. Çünkü Ibn Abbâs, Rasûlullah'in ölümü sirasinda on yasinda iken Kur'ân'in el-Mufassal bölümünü hafizasinda toplamis oldugunu haber vermistir, el-Mufassal bölümü, daha Önce de geçtigi gibi, el-Hucurât Sûresi'nden baslar. O zaman Ibn Abbâs'in yasi on senedir.

Buhârî Ibn Abbâs'in: Rasûlullah vefat etti, ben sünnet edilmis haldeydim, dedigini de rivayet etmistir: Hâlbuki onlar çocuk ihtilâm oluncaya kadar sünnet yapmazlardi. Buna göre yukariki hadîs ile bunun arasini cem' için Ibn Abbâs'in on yasinda ihtilâm olmasi muhtemel olur. Bir de Ibn Abbâs'in yukariki rivayette on rakamini zikretmekte mecaz yapmasi ve on üzerinde ziyâde olan kesîri terk eylemesi de muhtemeldir, Allah en iyi bilendir.

Her takdîre göre de bu hadîste çocukluk devresinde Kur'ân ögretmenin cevazina delâlet vardir, bu zahirdir. Hattâ bu bazen müstehâb veya vâcib bile ola bilir. Çünkü çocuk Kur'ân'i ögrendigi zaman namaz kilarken okuyacagi metinleri taniyor halde bulûga erisir. Ve çocugun küçüklükte ezberlemesi büyükken ezberlemesinden daha iyi ve hatirinda yapisip kalmasi bakimindan da daha siddetli, daha köklü ve daha saglamdir. Nitekim bu, insanlarin hâlinden bilinmis bir seydir.

Seleften bâzisi çocugu ömrünün basinda oyun için biraz terk etmeyi, sonra çocugun himmetini okuma üzerine çogaltmayi müstehâb görmüstür ki, bu da çocugu evvelâ okumaya yapistirmamak, okumaktan biktirmamak ve okumaktan oyuna saptirmamak içindir. Bâzisi da çocuk henüz kendisine söyleneni akletmeden ona Kur'ân ögretmeyi kerih gördü, velâkin çocuk aklettigi ve seçebildigi zaman oluncaya kadar terkolunur da, himmeti, ihtiyâci, ezberlemesi ve zihin cömertligine göre azar azar ögretilir. Umer ibnu'I-Hattâb, beser âyet beser âyet telkîn etmeyi müstehâb gördü. Bu bize Umer'den saglam bir senedle rivayet olundu (Ibn Kesîr).

[68] Hadîsin basliga uygunlugu, ma'nâsmin, Peygamber'in su su âyetleri unutmasi, sonra da onlari hatirlamis olmasi yönündendir.

Bu hadîsi Müslim de Ebû Usâme Hammâd ibn Usâme'den rivayet etmistir (Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn..., Fadâilu'l-Kur'ân; Müslim Tercemesi, II, 433).

"Fakîhler bu gibi hadîslerle Peygamber üzerine unutmanin cevazina istidlal ettiler. Lâkin onlar bunu ittifakan teblig yolunda olmayan seylerle kayitladilar. Binâenaleyh teblig edilecek seylerin gizlenmeleri caiz olamiyacagi gibi unutulmalari da caiz olamaz. Peygamber'de gizlemekle unutmanin netîceleri birdir, her ne kadar diger insanlar hakkinda bunlarin hükümleri, unutma taksir olmaksizin tabiî bir sey olmasi ve sahibi unutmaktan dolayi muaheze edilmemesi bakimindan, çesitli ise de. Lâkin Allah gönderildikleri seyler hakkinda ri-sâlet hikmetinin bâtil olmamasi için tebligini emrettigi seyleri unutmaktan bütün peygamberlerini korumustur. Yüce Allah'in su: "Sen asla unutmiyacaksin, Allah'in diledigi müstesna" (el-A'lâ: 7) kavlinde râcih olan, buradaki istisnanin, nefyi te'kîd için olan munkati' bir istisna olmasidir. Buna göre ma'nâ söyledir: Sana okutacagimiz seyleri unutmak, baskalarinda tabiat geregi vâki' oldugu gibi senden vukuu mümkin olmiyacaktir, mümteni'dir ve hâllerden hiçbir halde sen unutmiyacaksin; lâkin yalniz Allah bir seyi sana unutturmak irâde ettigi zaman, onun bu mesîetini reddedebilecek yoktur, demektir. Bu da âyette isaret edilen mesîetin vukuuna delâlet etmez. Bu Yüce Allah'in harfli Ibrâhîm Peygamber'in, müsrik olan kavmine hitabindan hikâye olarak bildirdigi su kavli gibidir: "Kavmi ona hüccet getirmeye kalkisti. Odediki; Allah beni dogru yola iletmisken siz benimle O'nun hakkinda hâlâ çekisiyor musunuz? Ben O'na es tanidiginiz seylerden korkmam. Meger ki Rabb 'im birsey dilemis olsun. Rabb -imin ilmi herseye sargin ve taskindir. Hâlâ düsünüp ögüt almiyacak misiniz? Hem A ilah 'in size hiç bir delîl ve burhan indirmedigi seyleri siz O 'na es tanidiginizdan korkmazken, ben es tuttugunuz o nesnelerden nasil korkarim? Simdi biliyorsaniz (söyleyin), iki zümreden hangisi (korkudan) emîn olmaya daha lâ-yikttr?" (el-En'âm: 80-81)

Ve o âyetin ma'nâsi hakkinda Ferrâ(211)nin kavli sudur: Burada Allah'in bu mesîeti teberrük içindir ve burada istisna edilen hiçbirsey yoktur.

Bir de menfî olan nisyânla murâd, onunla ameldir denildi. Bu da fasîh ve kullanilmis bir mecazdir. Hadîste zikredilen nisyâna gelince, onun mevzuu teblig vâki' olmus

birseydir. Zannederim ki, o andaki unutmasi gelip geçici, arizî bir nisyândi. Söyle ki, sayet Peygamber o zâti isitmeden de, sonra o sûreyi oku saydi muhakkak bu sûreyi tam olarak okuyacakti. Yoksa Buhârî indinde hadîsin senedi sahîh olsa da bu rivayet reddedilmis olurdu. Zira Buhârî dahî gayrileri gibi râvîlerin hallerinden, zahirden baskasini bilir degildir. Bu zahir, onlarin rivayetlerini kabul etmekte kâfî olur, ancak rivayete böyle bir mâni' ariz olursa kabul edilmez. Gördügün gibi Buhârî bu hadîsi rivayet etmekte infirâd etmistir. Kur'ân'i unutmak ise, o hususta gelmis olan hadîslerden dolayi büyük günâhlardandir (Muhammed Resîd Rizâ).

(el-A'lâ: 5-7. âyetlerinin tefsiri hakkinda Elmahli Muhammed Hamdi Ya-zir merhumun vecîz ve kuvvetli îzâhlari tekrar tekrar okunmaya deger özelliktedir: Hakk Dîni Kur'ân Dili, VII, 5758-5761. Müslim Tercemesi, II, 310'da 137 rakamli hasiyede bu mes'eleye dâir bir açiklamamiz geçmis, II, 433'te 63 rakamli hasiyede de buna bir atif yapilmistir).

[69]

Bu hadîsi Müslim ile en-Nesâî de Mansûr hadîsinden olmak üzere rivayet etmislerdir. Daha önce geçti ki, Ebû Ya'lâ'nm Müsned'inde ise bunun lâfzi sîn'in tahfifi ile "înnemâ huve nusiye (:O unutuldu)" tarzindadir.

Bu hadîste ve bundan evvelki hadîste, bir sahsa, çalismasi ve hirs göstermesinin ardindan oldugu zaman, unutmanin meydana gelmesinin kendisi için bir eksiklik olmadigina delîl vardir.

Ibn Mes'ûd'un hadîsinde ayrica unutmanin husulünü ifâde etmek hususunda bîr edeb de mevcûddur: Buna göre kisi "Ben sunu unuttum" demez. Çünkü unutmak, kulun fiilinden degildir. Ve bazen kuldan, unutmaya çalisma, kas-den gaflet gösterme ve birseyi hakîr görme nev'inden unutmaya götüren unutma sebebleri sudur eder. Unutmanin bizzat kendisi kulun fiili degildir. Iste bundan dolayi Peygamber meçhul sîgasiyla: "Fakat o unutturuldu" buyurdu. Bu unutturmanin Yüce Allah'a izafe edilmemesinde de yine diger bir edeb vardir. Yüce Allah'in su kavlinde de unutmak kula Isnâd edilmistir: "...Unuttugun zaman Rabb 'ini an..." (el-Kehf: 24). Allah en iyi bilir ki bu, müsebbebi zikr ve sebebi irâde ile sayi' olan mecaz bâbindandir. Çünkü unutmak ancak, bazen günjih olabilen bir sebebden meydana gelir. Nitekim Dahhâk ibn Muzâhim'den de böyle dedigi geçmisti. Iste Yüce Allah, ezan okunmasi sirasinda gidisi gibi, kalbden seytânin gitmesi için unuttugu zaman Rabbini anip söylemesini emretmistir. Hasene de seyyieyi giderir (Hûd: 114). Unutmaya sebeb olan sey zail olup, yerinden iraklasmca, Yüce Allah'i zikr etmek sebebiyle unutulan o seyi hatirlamak hâsil olur. Allah en iyi bilendir (Ibn Kesîr).

[70]

Buhârî bu baslikla "el-Bakara Sûresi denilmez, ancak içinde el-Bakara zikredilen sûre, su zikredilen sûre denilir" diyen kimseyi reddetmek istemis gibidir.

[71]

Hadîsin basliga delîlligi açiktir. Bu hadîs, el-Bakara Sûresi'nin fazileti bâbi'nda geçmisti (Aynî).

[72]

Hadîsin basliga uygunlugu ve delîlligi "el-Furkaan Sûresi..." sözündedir. Bunun bir rivayeti "Kur'ân yedi harf üzere indirildi bâbi"nda geçmis ve orada bâzi açiklamalar verilmisti.

[73]

Bu hadîsin bir rivayeti de yakinda "Kur'ân'i unutmak bâbi"nda geçmisti.

Sahîhayn'da Ibn Mes'ûd'dan gelen hadîs dahî böyledir: Ibn Mes'ûd Mi-nâ'da vâdî içinden cemreye tas atiyor ve: Burasi, Peygamber'e el-Bakara Sûresi indirilmis olan makaamdir, diyordu.

Seleften bâzisi da bunu kerih gördü. Onlar "Içinde su ve su zikredilmekte bulunan sûre" denilmekten baskasini dogru görmediler. Nitekim böyle hadîs gelmis ve yukarida da geçmistir. Bu hadîs Yezîd el-Fârisî rivayetinden; o da Ibn Abbâs'tan; o da Usmân'dandir. Usmân söyle demistir: Kur'ân'dan bir sey nazil oldugu zaman Rasûlallah (S): "Bunu içinde su ve su zikredilmekte bulunan sûrenin içindeki su yerine koyunuz" buyururdu. Sübhesiz bu daha ihtiyatli ve daha lâyiktir. Velâkin diger tarafta sûreleri isimlendirmeye ruhsat veren bir çok hadîsler de sahîh olmustur. Bugün Mushaf'larinda sûrelerin basliklarim koymakta insanlarin ameli bunun üzerinedir. Ve muvaffak kilinmak da ancak Allah iledir (Ibn Kesîr).

[74]

er-R£telu, bir nesne inci dizisi gibi latîf bir vech ve mütenâsib bir uslûb üzere muntazam ve müretteb olmak...

et-Terîîl, C Jsö11) tef îl vezninde kelâmi yerli yerinde güzel ve uygun, latîf bir nizâm üzere te'lîf ve tertîb eylemek ma'nâsmadir... Sârih der ki: Kur'ân tertîli bundan alinmistir ki, Kur'ân'i dâne dâne ve rûsen, teenni ve teemmül ederek yavas yavas okumaktan ibarettir...

et-Tereitul, tefa'ul vezninde sözü acele söylemeyip teennî ve tedebbür ederek söylemek manasinadir (Kaamus Ter.).

Tertîlin Açiklamasi: "Tertîl bir seyi güzel tensîk ve tertîb Ile kusursuz olarak açik açik hakkini îfâ ederek tebyîn eylemektir. Aralarinda çok degil, biraz açiklik bulunmakla beraber gayet güzel bir.nizâmda görünen parlak ön dislere "Segrun retel" ta'bîr ederler. Sözü de öyle tane tane, yavas yavas, mühlet ile ve güzel te'lîf ve beyân ile söylemege dahî "Tertîtu kelâm" derler. Kur'ân'in tertîli de böyle her harfinin, edasinin, nazminin, ma'nâsinin hakkini doyura do-yura vererek okunmasidir. Burada "Rettil"den sonra "Tertîien" masdari ile te'kîd olunmasi da bu tertîlin en güzel mertebede olmasi matlûb bulundugunu gösterir. Bir söz haddizatinda ne kadar güzel olursa olsun, geregi gibi güzel okunmayinca güzelligi kalmaz. Güzel okumasini bilmiyenler güzel sözleri berbâd ederler. Kelâmin tertîl ile güzel söylenmesi ve okunmasi ise, sâde ses güzelligi ile gelisi güzel eze büze tegannî etmek, saz teli gibi sâde ses üzerinde yürümek kabilinden bir mûsikî isi degildir. Nazmin ma'nâ ile münâsebeti ve lisân fasâhati ve belâga-ti hakkiyle gözetilerek, ruhî ve ma'nevî bir mutâbakatle yerine göre siddet, yerine göre yumusaklik, yerine göre medd, kasr; yerine göre gunne, yerine göre izhâr, yerine göre ihfâ, yerine göre iklâb, yerine göre vasi, yerine göre sekt veya vakf ve hâsili bütün maksad, ma'nâyi duymak ve mümkin oldugu kadar duyurmak olmak üzere, tecvîd ile okumak isidir. Bunun için Kur'ân okumakta tertîl ve tecvîd lâzimdir. Tecvîd ile "kaf çatlatmak" derdiyle çatlatmaktaki ma'nâyi kaybetmek degildir. Kiraat ilmi ve tecvîd kitâblarinda Kur'ân kiraati üç mertebe üzere tasnîf olunmustur: Tahkik, tedvir, hadr. Tahkik, meddi munfasili dört veya bes elif mikdâri çekecek suretle gayet agir bir ahenk ile okumaktir. Tedvir, iki veya üç elif mikdâri çekecek veçhile okumaktir. Hadr da meddi tabîî gibi bir elif mikdâri çekecek veçhile serî okumaktir. Bir elif, iki fetha mikdâri demek olduguna göre, bir harekenin belli olacak veçhile okunusundaki ilk ses jnüd-deti ahengin sür'at ve agirligina göre her kiraatin miftâhini teskü eder. Asim, Hamza, Nâfi'den Vers kiraatleri tahkik: tbn Âmir, Kisâî kiraatleri tedvir; sâirleri hadr tarzindadir. Lâkin bunlann hiçbirinde bir harf veya harekenin hakki çignenecek veçhile okunmak caiz olmiyacagi cihetle, asil ma'nâsiyle tertîl hepsinde sarttir. Böyle hadr ve tedvir taksimine cevaz veren ise gelecek olan "Artik Kur'ân'dan kolay geleni okuyun" (el-Muzzemmil: 20) emridir... (HakkDîni, VII, 5426-5428).

[75]

Hadîs, basliktaki "Mekruh olan okuyusun, siirin kesik kesik sür'atle okunmasi gibi Kur'ân'in çabuk çabuk okunmasi oldugu" fikrasina delildir. Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabi, "Bir rek'atte iki sûre arasini birlestirip cem' etmek bâbi"nda geçmisti

[76]

Hadîsin basliga uygunlugu "Onu acele etmen için dilini onunla hareket ettirme" kavlinden alinir. Çünkü bu nehy sözü, okumada teenninin müstehâbligini gerektirir. Bundan da tertîl hâsil olur (Aynî).

Buhârî böylece bu hadîsin tamâmini zikretti. Nitekim bu hadîs, yakinda yine gelecektir. Bu, Buhârî ile Müslim'in sahîhliginde ittifak ettikleri bir hadîstir. Bunda ve bundan önceki hadîste kiraati tertîl etmenin, ne tîz tîz, ne de ifrat derecede sür'atle degil, fakat teemmülle ve tefekkürle okumanin ve kiraatte te-ressul eylemenin müstehâbligma delîl vardir. Yüce Allah da söyle buyurmus tur: "(Bu Kur'ân) âyetlerini iyiden iyi düsünsünler, temiz akil sahihleri ibret alsinlar diye sana indirdigimiz feyz kaynagi bir kitâbdir" (Sâd: 29) (Ibn Kesîr). Burada geçen et-Terassul, tefa'ul vezninde, bir isi unf ve acele ile tutmayip, rifk ve suhulet ve teennî ile yavas yavas tutmak ma'nâsinadir. Dura dura, nfk ile ve mühletli okudugu zaman "Teressele fî Kur'âmhi" denilmesi bu ma -

nadandir. ,

el-Herzeme, Dahraca vezninde tiz tiz söylemek ve tiz tiz okumak ma nâsi-nadir. "Yuhezrimu'l-kelâme ve'1-kiraate" denir ki, "Sür'atli söylüyor ve sür'-atli okuyor" demektir (Kaamûs Ter.).

[77]

Hadîsin basliga uygunlugu açiktir. Bunu Sünen sâhibleri de rivayet ettiler.

[78]
Bu da ayni hadîsin baska yoldan gelen rivayetidir. Enes bunda Allah lafzinin lamini, Besmele'deki isimleri uzatarak okumustur. Bu uzutmaya tabiî medd ismi verilir. Bu medd, harfsiz tahakkuk etmez. Medd harfleri ise elif, vâv ve sakin yâ'dir

[79]
Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Bunun birer rivayeti Magâzî ve Tefsir Kitâblari'nda da geçti.
et-Tercî': Kiraatte harekelerin vuruslarinin birbirlerine yakin olmalaridir -yânî okurken sesi titretmek, dalgalandirmak, nagme yapmaktir- (Aynî).
Ve ezanda tercî', iki sehâdet kelimelerinin herbirini yavasça dedikten sonra sesi yükseltmekle demekten ibarettir... Sârih der ki, bu Imâm Safiî kavlidir. Ve savtta tercî', avazi bogazda terdîd, yânî tekrar eylemekten ibarettir ki, Kur'ân okurken yâhud beste söylerken nagme ve âhenge çalmaktir... (Kaamûs Ter.).
Bu hadîs "Binek üzerinde okumak bâbf'nda da geçmistir. Bunda Peygam-ber'In bu okuyusunun Fetih günü oldugu da vardir. Bu, sihhatinde ittifak edilen hadîslerdendir.
Tercî'e gelince, bu savtta getirip götürme yapmaktir. Nitekim yine Buhâ-rî'de "Peygamber'in Â Â Â demege basladigi" hadîsi de vardir. Muhtemel ki, bu ses götürüp getirmesi, altindaki havyanin hareketinden meydana gelmistir. Bu hadîs, sesi böyle irlamaya vardirsa hayvan üzerinde ve tercî' ile tilâvetin cevazina delâlet etmistir. Ve bu, harflerde ziyâde yapma babindan da olmaz. Bu, te'hîr etmek imkâniyle birlikte ve namaz kibleye dogru olurken, her nereye yöneltirse yöneltsin hayvan üzerinde namaz kilmasinda oldugu gibi, bir ihtiyâçtan dolayi yapilmistir. Ve Allah en iyi bilendir (Ibn Kesîr).

[80]
Hadîsin basliga uygunlugu su yöndedir: Hadîsin râvîsi Ebû Musa el-Es ari cidden güzel sesli idi. Ve bundan dolayi Peygamber (S) ona: Sana bir mizmar (yânî güzel ses) verilmistir" buyurmustur. Mizmâr, aslinda bir alettir, onun ismi, aralarindaki benzerlik sebebiyle "Güzel ses" ma'nâsina kullanilmistir (Ayni). Bu hadîsi Tirmizî de Mûsâ ibn Abdirrahmân'dan; o da Yahya ei-Hammâmrden- ve onun ismi Abdulhamîd Ibn Abdirrahmân'dir- böyle rivayet etmis ve: Hasendir, sahîhtir demistir. Müslim de bunu, Talha ibn Yahya ibn Talha'dan; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Musa'dan rivayet etmistir. (Müslim, SalâtuH-Musâfirîn ve kasrihâ..., Istihbâbi tahsînI's-savt bi'1-Kur'ân; Müslim Ter-cemesi, II, 437-438). Burada bir de kissa vardir.
Savt güzellestirme üzerine kelâm, Buhârî'nIn "Kur'ân'la teganni etmiyen kimse" kavli sirasinda geçmistir. Ve ben orada bir çok hükümler zikretmistim ki, onlari burada tekrar etmekten mustagnî oluyorum. Ve Yüce Allah en iyi bilendir (Ibn Kesîr).

[81]
Hadîsin basliga uygunlugu, Kur'ân'i arzetmenin bir sünnet olmasi sebebiyle Pey-gamber'in baskasindan Kur'ân isitip dinlemeyi sevmesi yönündendir. Bunun da tedebbür ve anlamayi artirma için olmasi muhtemeldir. Çünkü dinleyici buna -okuyucunun kiraatle mesgul bulunmasindan dolayi- okuyucudan daha kuvvetli ve daha nesâtlidir (Aynî).
Ibn Mâce hâriç, bu hadîsi el-A'mes'ten gelen yollarla bir cemâat rivayet etmistir. Hadîsin, yazilmasi uzayacak olan birçok yollari vardir. Müslim'in de Talha ibn Yahya ibn Talha'dan; onun da Ebû Burde'den; onun da Ebû Musa'dan su hadîsi rivayet ettigi yukarida geçmisti: Rasûlullah (S) Ebû Musa'ya:
— "Yâ Ebâ Mûsö! Dün gece Kur'ân okuyusunu benim dinler hâlde bulundugumu buseydin (bu seni hoslandirirdi)/"
Ebû Mûsâ da O'na:
— Allah'a yemîn ederim ki, eger Sen'in benim okuyusumu dinlemekte oldugunu biliyor olsaydim, elbette okuyusu Sen'in için iyice süslendirirdim, dedi {Müslim Ter., II, 437).

[82]
Hadîsin basliga uygunlugu Peygamber'in Ibn Mes'ûd'a hitaben söyledigi "Has-buke (= Sana yeter)" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti en-Nisâ Sûresi tefsirinde de geçmis ve orada bâzi açiklamalar verilmisti.

[83]
Buhârî bu âyeti, okumanin kemmiyeti hakkinda bir hudûdlandirma olmadigina delîl yerinde getirmistir. Çünkü bu âmmdir, kolaylastirmaya göre Kur'ân'dan bir cüz'ü de, daha azi da, daha çogu da sâmil olur. Muayyen hudûdlu ve belli vakitü bir cüz gerektirmez. Bu konuda gelen hadîsler ve haberler de mik-dârda ve vakitte kemmiyetin ta'yînine delâlet etmez

[84]
Bunun basliga uygunlugu üç âyetle bir kemmiyete delâlet etmesi yönündendir. Lâkin bu da ne vucûba, ne de sünnete göre bir hudûdlandirma degildir (Aynî).

[85]
Bu hadîsin muttafakun aleyh oldugu yukarida geçmistir. Buhârî, Ebû Mes'ûd'dan hadîs almakta Abdurrahmân ibn Yezîd ile Alkame arasini cem' etmistir. Bu da sahîhdir. Çünkü evvelâ bu hadîsi Alkame'den isitmis, sonra da Ka'be'yi tavaf etmekteyken Ebû Mes'ûd'a kavusmus ve ondan bu hadîsi Isitmistir. Bu Alî, Ibnu'l-Medînî'dir, seyhi de Sufyân ibn Uyeyne'dir.
Kendi zamaninda Kûfe'nin fakîhi olan Abdullah(ibn Subrume)'m söyledigi hüküm ise güzel bir istinbâttir.
Sünen'deki bir hadîste "Namaz ancak Fötihatu'l-Kitâb ve üç âyetle otur" buyrugu gelmistir. Lâkin yukaridaki hadîs yânî Ebû Mes'ûd hadîsi daha sahîh, daha meshur ve daha husûsîdir. Fakat bu Ebû Mes'ûd hadîsinin, Buhârî'nin zikrettigi baslik ile münâsebet vechinde tefekkür için bir meydan vardir. Allah en iyi bilendir. Ve su gelecek olan ikinci hadîs münâsebette daha zahirdir (Ibn Kesîr).
Hafiz Ibn Hacer, müellifin bu sözüne redd hakkinda söyle dedi: Ebû Mes'ûd hadîsinin bâb basligi ile münâsebeti, Ibn Kesîr'e gizli olmustur. Zahir olan ise bu münâsebet, baslik yapilan âyetin, Ibn Uyeyne'nin, Ebû Mes'ûd hadîsinden istidlal ettigi hükme münâsib olmasi cihetindendir. Âyetle hadîs arasini cem' eden ise, bunlarin her ikisinin, îbnu Subrume'nin kaail oldugu hükmün hilâfiy-le yetinmeye delâlet etmesidir (Resîd Rizâ).
Bu ta'lîkalann sahibi olan Muhammed Resîd Rizâ söyle der: Buhârî kastediyor ki, el-Muzzemmil âyeti, Ibnu Subrume'nin: "(Namazda yâhud gece kiyaminda) hiç bir kimseye üç âyetten daha az okumasi lâyik olmaz" sözünü redd etmektedir. Iki âyetle yetinme hususunda sarih ve merfû' olan Ebû Mes'ûd hadîsi de böyledir ki, o iki âyet, el-Bakara Sûresi'nin sonu olan iki âyettir.

[86]
Basliga uygunlugu, Peygamber'in "Yedi gecede bir oku" sözündedir.
Buhârî bu hadîsin bir rivayetini Oruç Kitâbi'nda da getirmisti. Orada da zi kredi id igi gibi, zekî kadin, kocasi Abdullah'in en mühim ve en mahrem aile ihtiyâci olan kocalik hakkini gözetmemesini, en iyi delâlet edici bir dille ve kötülemeyi is'âr eden bir medihle ifâde etmis ve bu sözleriyle kocasinin namaz kilmaktan, oruç tutmaktan, hatim sürmekten kocalik vazifesini yerine getirmeye vakti kalmiyor demek istemistir.

[87]
Hadîslerin basliga uygunlugu tastamamdir. Hadîslerde geçen emirlerin hiçbiri vucûb için olmadigi gibi, bu son nehiy de tahrîm için degildir (Kastallânî).
Seyh Ebû Zekeriyyâ en-Nevevî el-Beyân (yâni et-Tibyân) kitabinda, geçen haberlerden bir kismini zikrettikten sonra söyle dedi: Muhtar olan bunun sahislarin ihtilâfiyle muhtelif olmasidir. Binâenaleyh kim fikir inceligi ile latifeler ve ma'rifetlere sâhib ise o okuyacagini kemâliyle anlamasi hâsil olacak mikdâr üzerinde yetinsin. ilim nesri ve gayrisi gibi dînin ve müslümânlarin maslahatlariyle mesgul bulunan kimse de böyledir. O da kiraati sebebiyle hazirlayicisi (gözeticisi) bulundugu seyi ihlâl etmiyecek mikdâr üzerine kisaltsin. Bunlardan biri ol-miyan Ise, usanma ve herzeme (yâni çok sür'atle okuma) hududuna çikmaksizin kendini mümkin oldugu mikdâr,çogaltsin (Ibn Kesîr).

[88]
Yânî Kur'ân okuma sirasinda aglamanin güzelligini beyân babidir. Çünkü bu, ariflerin sifati ve sarihlerin siaridir. Yüce Allah söyle buyurdu: "Iste bunlar, Allah'in kendilerine nVmetler verdigi peygamberlerden, Âdem'in zürriyetinden, Nûh ile beraber tasidiklarimizdan, tbrâhîm ile Ismail'in neslinden, hidâyete erdirdigimiz ve seçtigimiz kimselerdendir. Onlara Rahman 'm âyetleri okundugu zaman, aglayarak secdeye kapanirlar" (Meryem: 58).

[89]
Hadîs bu isnâdla en-Nisâ Sûresi'nin tefsirinde geçmisti.

[90]

Bu da daha önce geçen hadîsin baska yoldan gelmis rivayetidir

[91] Rivayetlerin çogunda "Fucûr" masdarmdan "Fecere" olup "Yalan söyleyen, haksizlik edip günâh isleyen"; bâzisinda "Mufâhere" masdanndan "Fahara" olup "Övünüp iftihar eden kimse" seklinde gelmistir.

[92] Hadîsin basliga uygunlugu ma'nâsindan alinir. O da söyledir: Kiraat, Allah'tan baskasi için oldugu zaman, iste bu insanlara gösteris için yâhud onun karsiliginda yemek için yâhud da benzeri dünyalik bir yarar için olmustur.

Bu hadîsin bir rivayeti Nübüvvet Alâmetlerinde geçmisti. Alî, hadîste bildirilen tecrübesiz, akilsiz gençler zümresiyle Hâricîler'i kasdetmistir. Siffîn harbi sonunda her iki taraf hakeme dönmeye karar verdiklerinde Haricîler Alî'ye isyan ederek: "Allah'tan baska hakem olmaz" demislerdi. Bu söz seklen dogru ve hakk bir sözdü. Fakat bâtil ve bozuk bir maksadla söylenmisti.

[93] Bunun da basliga uygunlugu, bundan öncekinin uygunlugu gibidir. Bunun da bir rivayeti daha uzun olarak Nübüvvet Alâmetleri Kitâbi'nda geçmisti.

[94] Bu hadîs de "Kur'ân'm diger sözlere üstünlügü bâbi"nda geçmisti.

Bütün bu hadîslerin mazmunu, Allah'a yaklasma vesilelerinin en büyügü olan Kur'ân tilâveti ile gösteris yapmaktan sakindirmaktir. Nitekim bir hadîste "Iyi bil ki sen ondan -yâni Kur'ân'dan- çikandan daha büyük bir amel ile Allah 'a as/â yaklasamazsin " ibaresi gelmistir. Alî ve Ebû Saîd hadîslerinde zikredilenler, Hâricîler'dir. Onlar, îmânlari bogazlarindan öteye geçmiyen (bozguncu) kimselerdir. Peygamber diger bir rivayette: "Sizin herhangi biriniz, onlarin okuyusu yaninda kendi okuyusunu, onlarin namazlari yaninda kendi namazim, onlarin oruçlari yaninda kendi orucunu hakir görür" buyurmustur. Bu ibâdetlerle beraber onlarin öldürülmeleri emredilmistir. Çünkü onlar amellerinde, isin kendisinde gösteris yapicilardir, her ne kadar bâzisi gösteris yapmayi kasdetmez olsa da. Su kadar var ki onlar amellerini sâlih olmiyan bir i'tikaad üzerine te'sîs etmislerdir. Bu yüzden onlar amel hususunda, Yüce Allah'in su kavlinde kötü-lenenler gibi olmuslardir: "Binasini Allah korkusu ve rizâsi üzerine kuran kim-se mi hayirlidir, yoksa yapisini yikilacak bir yarin kenarina kurup da onunla beraber kendisi de cehennem atesine çöküp giden kimse mi? Allah zâlimler güruhuna hidâyet vermez" (et-Tevbe: 109).

Âlimler, Hâricîler'in tekfir edilmeleri, fâsikliga nisbet.edilmeleri ve rivayetlerinin reddedilmesi hususlarinda ayri ayri görüsler ileri sürmüslerdir. Nitekim bunun tafsili insâallah kendi yerinde gelecektir.

Zahir bir kokusu ve aci bir tadi olan reyhâne bitkisine benzetilen münafik, Kur'ân tilâvetiyle gösteris yapan murâî kisidir. Nitekim Yüce Allah söyle buyurdu: "Hakikat münafiklar (akillarinca) Allah 'a oyun etmek isterler. Hâlbuki o, kendi oyunlarim baslarina geçirendir. Onlar namaza kalktiklari vakit üsene üsene kalkarlar, insanlara gösteris yaparlar. Allah'i ancak birazcik hâtira getirirler" (en-Nisâ: 142) (Ibn Kesîr).

[95] Baslik hadîsin yarisi oldugu için, uygunluk tamdir. Bundan sonraki hadîs de baska yoldan gelen bir rivayettir. Buhârî onda hadîsin daha baska gelis yollarini da topluca göstermistir.

îbn Kesîr söyle dedi: iste bunlar, bu hadîsin çesitli tarîklerinin zikrinden kisaltma yoluyla müyesser olanlardir. Bunlardan sahîh olan ise, bu ilmin en büyük üstadi olan Ebû Abdillah el-Buhârî'nin, hadîsin Cundeb ibn AbdiIlah'dan, Rasûlullah'a merfûan olani daha çok ve daha sahihtir diyerek isaret ettigidir.

Bu hadîsin ma'nâsi sudur: Peygamber ümmetini, kalbleri tilâvet üzerinde toplu oldugu, Kur'ân'i tefekkür ve tedebbür edici bulundugu zamanlarda Kur'-ân'i tilâvet etmeye irsâd ve tesvik etmistir. Kalblerin mesguliyetleri ve bikkinliklari hâlinde ise Kur'ân'i tilâvet etmemeyi ögütlemistir. Çünkü kalb mesguliyeti ve isteksizliginde Kur'ân tilâvet etmekten istenilen maksad hâsil olmaz. Nitekim bir hadîste Peygamber'in söyle buyurdugu sabittir: "Amelden, takat yeti-rebileceginiz seyleri üzerinize aliniz, çünkü Allah sizler bikmadiginiz müddetçe bikmayacaktir" (Buhârî). Yine Peygamber: "Allah'a amellerin en sevimli olani, sahibinin devamli yaptigi ameldir -diger bir lâfizda: Amellerin Allah'a en sevimli olani, az olsa da devamli olanidir" buyurmustur (Fadâilu'l-Kur'ân).

[96] Basliga uygunlugu hadîsin son fikrasmdadir. Hadîsin birer rivayeti daha önce Eshâs'ta, Ebu'l-Velîd'den; Israil ogullan'mn Zikri'nde de Âdem ibn Ebî Iyâs'-tan olmak üzere geçmisti.

Bu hadîsi en-Nesâî de Su'be rivayetinden tahrîc etti. Bu da yukarida geçen hadîsin ma'nâsindadir. Peygamber, kiraatte ihtilâf etmekten, o hususta nizâ-lasmaktan ve Kur'ân hususunda gösteris yapmaktan nehyetmektedir.